

«Затверджено»

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України

Департамент вищої освіти

Я.Я.Болюбаш

01.07.2011

МЕДИЧНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Типова навчальна програма

для студентів вищих навчальних закладів
III–IV рівня акредитації,
які навчаються за спеціальністю “Правознавство”
і здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень
“Магістр”

«Схвалено»

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
Міністерства освіти і науки України

Заст. директора

К.М.Левківський

30.06.2011

Київ-2011

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**

Україна, 01001, м. Київ
вул. Городецького, 13
Тел./факс: (38-044) 278-37-23

**Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України**

**Інститут інноваційних
технологій і змісту освіти**

19.07.2014 № 9623-0-33-11-10.3

На № _____

Відповідно до Указу Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992 “Про Національну програму правової освіти населення” Міністерство юстиції України погоджує Типову навчальну програму «Медичне право України» для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, що навчаються за спеціальністю «Правознавство» в галузі знань «Право» і здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст», та Типову навчальну програму «Медичне право України» для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, що навчаються за спеціальністю «Правознавство» в галузі знань «Право» і здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр», підготовлені робочою групою, склад якої затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2010 № 808.

**Заступник Міністра юстиції –
керівник апарату**

А.Ю. Сєдов

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

вул. М. Грушевського, 7, м. Київ, 01021, тел. (044) 253-61-94, E-mail: moz@moz.gov.ua,
web:<http://www.moz.gov.ua>, код ЄДРПОУ 00012925

31.08.11 № 14.01.06/236

На 1/14.2-12 від 27.07.2011

Міністерство освіти і науки України

вул. Сагайдачного, 37, м. Київ 04070

Відповідно до Указу Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992 "Про національну програму правової освіти" Міністерство охорони здоров'я України погоджує Типову навчальну програму "Медичне право України" для студентів вищих навчальних закладів III - IV рівня акредитації, що навчаються за спеціальністю "Правознавство" в галузі знань "Право" і здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліст", та Типову навчальну програму "Медичне право України" для студентів вищих навчальних закладів III - IV рівня акредитації, що навчаються за спеціальністю "Правознавство" в галузі знань "Право" і здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень "магістр",¹⁵ підготовлені робочою групою, склад якої затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2010 № 808.

**Заступник Міністра -
керівник апарату**

Г.М. Калішенко

Програма навчальної дисципліни “Медичне право України” для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, що навчаються за напрямом підготовки “Право”, спеціальністю “Правознавство”, підготовлена членами робочої групи з розробки навчальної програми з курсу “Медичне право” для студентів вищих навчальних закладів, які готують професіоналів за напрямом “Право”, затвердженої наказом МОЗ України від 23.09.2010 р. № 808 у складі **Бронової В.М.** (голова робочої групи), канд. юрид. наук **Венедиктової І.В.**, **Вітенка І.С.** (директор Центру методичного кабінету з вищої медичної освіти), канд. юрид. наук **Гладуна З.С.**, докт. мед. наук **Грузевої Т.С.**, **Іванчук І.Ф.** (заступник начальника Управління координації правової роботи та правової освіти – начальник відділу правової освіти Міністерства юстиції України), докт. юрид. наук **Майданика Р.А.**, докт. мед. наук, член-кореспондента АМН України **Москаленка В.Ф.**, **П’ятиницького Ю.С.** (заступник начальника Управління – начальник відділу МОЗ України), канд.філол.наук **Сафонова Ю.М.** (начальник відділу соціально-гуманітарної, мистецької освіти та освіти з бізнесу і права Відділення змісту вищої освіти ІТЗО МОН України), канд. юрид. наук. **Сенюти І.Я.**, докт. юрид. наук, член-кор. АПрН України **Стефанчука Р.О.**, докт. юрид. наук **Стеценка С.Г.**

За редакцією Бронової В.М., канд. юрид. наук. Сенюти І.Я.

Представники робочої групи висловлюють подяку канд. юрид. наук Н.Б. Болотиній, канд. юрид. наук Гревцовій Р.Ю., канд. юрид. наук Кашинцевій О.Ю., канд. юрид. наук. Ліваку П.Є., канд. юрид. наук. Роговій О.Г., доктору права (Польща) Черненко З.С. за пропозиції, надані у процесі роботи над навчальною програмою “Медичне право України”.

РЕЦЕНЗЕНТИ

- Слабкий Г.О.** – докт. мед. наук, професор, директор ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»;
- Рабінович П.М.** – докт. юрид. наук, професор, академік АПрН України, заслужений діяч науки і техніки України;
- Радиш Я.Ф.** – докт. наук з держ. управл., професор, полковник медичної служби у відставці

© Бронова В.М., Венедиктова І.В., Вітенко І.С., Гладун З.С., Грузева Т.С., Іванчук І.Ф., Майданик Р.А., Москаленко В.Ф., П’ятиницький Ю.С., Сафонов Ю.М., Сенюта І.Я., Стефанчук Р.О., Стеценка С.Г., 2011

© Бронова В.М., Сенюта І.Я., редактування, 2011

© Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011

Зміст

ВСТУП.....	7
СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	12
ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ	15
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ.....	15
ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ, ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	18
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II СПЕЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ МЕДИЧНОГО ПРАВА.....	55
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ЗАЛІК	82
НОРМАТИВНІ АКТИ.....	91

ВСТУП

Медичне право як новітнє правове явище в Україні перебуває на етапі перманентного стабільного розвитку, розширюється коло фахівців, для яких ця сфера становить професійний інтерес, опановуються нові горизонти та відбувається інтеграція у світові тенденції цієї царини.

Медичне право України як навчальна дисципліна для юридичних вишів не є новим явищем, оскільки протягом вже кількох років вивчається як спецкурс чи є предметом спеціалізації юридичних клінік, функціонують окремі інституції для дослідження окресленої проблематики (Науково-дослідна лабораторія права біоетики та медичного права КУП НАН України, Інститут медичного та фармацевтичного права і біоетики при Академії адвокатури України тощо). До таких вишів, зокрема, належать Київський університет права Національної академії наук України, Академія адвокатури України, Національний університет “Києво-Могилянська академія”, Донецький національний університет.

Окрім цієї навчальної традиції, у нашій державі розпочато комплексний підхід до розвитку галузі медичного права, зокрема МОЗ України виступило замовником та ініціатором проекту “Створення концепції розвитку галузі медичного права в Україні”, метою якого передбачено, в тому числі створення підґрунтя для всебічного розвитку правового забезпечення охорони здоров’я, запровадження дисципліни “Медичне право України” в навчальні курси правників ВНЗ.

Актуальність вивчення проблематики медичного права юристами зумовлена низкою чинників, з-поміж яких, слід відзначити: 1) блага, які є предметом регулювання медичного права, а саме життя і здоров’я як найвищі соціальні цінності; 2) правовий нігілізм суб’єктів медичних правовідносин; 3) особливості провадження медичної практики; 4) праволюдський компонент цієї сфери, який проявляється у необхідності застосування належних правозахисних і правозастосовних механізмів; 5) значний обсяг і різносторонність законодавчого забезпечення сфери охорони здоров’я; 6) необхідність переходу від господарницького підходу до гуманістичного в роботі юриста, що працює у галузі охорони здоров’я; 7) особливості юридичної практики, аналіз статистики якої свідчить про те, що при загальній перевантаженості судів, кількість медичних справ незначна, що зумовлено різними чинниками, для прикладу,

не ведеться спеціалізованої статистики, відсутня довіра пацієнтів до позитивного вирішення справи і захисту їхніх прав, брак фахівців, які зможуть надати кваліфіковану правову допомогу.

Слід відзначити, що провадження медичної діяльності, аналіз юридичної практики щодо медичних справ, дають підстави для окреслення численних проблем, з якими зустрічаються практики при наданні медичної допомоги, породжені труднощами правозастосування, морально-деонтологічними колізіями, а відтак, потребують висококваліфікованої правової допомоги. З-поміж плеяди юристів, лише незначне коло фахівців володіє ґрунтовними науково-практичними знаннями у сфері медичного права. Такі спеціалісти необхідні не лише для правозахисної, а й для законотворчої, правозастосовної й адвокаційної діяльності в цій царині. Інтеграційні й імплементаційні тенденції вітчизняної науки і практики зумовлюють також запозичення позитивного досвіду зарубіжних країн в аспекті освітнього компоненту в сфері медичного права, зокрема США, Великобританії, Російської Федерації, Республіки Македонії, Республіки Грузії, Республіки Польщі, Чеської Республіки.

А відтак, опанування навчального курсу “Медичне право України” є необхідним сегментом комплексної підготовки й забезпечення високої кваліфікації правників, які будуть конкурентоздатними й готовими до викликів, породжених практичною медициною, нормативними й реформістськими змінами у сфері охорони здоров’я.

У процесі навчання студенти набувають знань, зокрема, щодо історії становлення юридичної регламентації медичної діяльності в Україні; конституційного регулювання прав людини у сфері охорони здоров’я в Україні; загального і спеціального законодавства у сфері охорони здоров’я; видів юридичної відповідальності за професійні правопорушення в окресленій царині; прав й обов’язків суб’єктів медичних правовідносин (пацієнтів, медичних працівників, законних представників пацієнта тощо); дефектів надання медичної допомоги; ятрогенної патології та її медико-правового значення; правового регулювання сімейної медицини в Україні; правового регулювання надання психіатричної допомоги; юридичних аспектів профілактики і лікування інфекційних хвороб; законодавчого забезпечення донорства (крові, тканин, репродуктивних клітин); правового регулювання паліативної допомоги; законодавчої регламентації проведення медико-біологічних експериментів; регу-

лювання експертної діяльності за законодавством України; особливостей правового забезпечення населення лікарськими засобами.

Дисципліна “Медичне право України” вивчається студентами п’ятого курсу, що здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень “магістр” у вищих юридичних навчальних закладах України, протягом семестру.

Планом навчального процесу для вивчення курсу дисципліни відведено 54 години навчальних занять. З них на лекції відведено – 20 годин, на практичні заняття – 12 годин на групу, на самостійну роботу – 22 години. Формою семестрового контролю є залік. Дисципліна вивчається з застосуванням кредитно-модульної системи (КМС) і складається з двох змістовних модулів.

Тематика курсу розрахована на два змістовні модулі. Перший змістовний модуль становлять теми 1–7, другий – теми 8–16. У кінці семестру здійснюється підсумковий семестровий контроль у формі заліку.

Викладання курсу проводиться у вигляді лекцій і практичних занять з використанням інтерактивних методик. З найбільш важливих тем курсу проводяться семінарські заняття, на яких можуть використовуватись різні форми та методи контролю знань студентів: доповіді, експрес-опитування, доповнення, відповіді, вільна дискусія, співбесіда, обговорення рефератних повідомлень, розв’язання казусів, виконання самостійних і контрольних робіт, індивідуальні завдання та інші. Рівень знань, підготовленості, ерудиції, активності студентів на семінарах оцінюється викладачем самостійно. Окрім того, передбачена самостійна робота студента над теоретичним матеріалом. Аудиторний курс об’єднує найважливішу тематику дисципліни, передбачає не лише доктринальне наповнення, а й закріплення теоретичних знань і випрацювання практичних навиків крізь призму семінарських занять. На самостійне вивчення у позааудиторний час плануються теми, не охоплені навчальним процесом, але які передбачені робочою програмою і мають істотне значення для підготовки фахівця.

Програмою курсу передбачаються тестові та творчі завдання, ситуативні задачі, які можуть використовуватися для перевірки знань студентів за результатами вивчення відповідної тематики.

Курс з медичного права дасть можливість студентам-юристам опанувати необхідний обсяг правових знань для забезпечення належного функціонування закладів охорони здоров’я, провадження

медичної практики, запобігання негативним наслідкам медичної діяльності та дотримання прав людини у сфері охорони здоров'я.

Завершується вивчення дисципліни “Медичне право України” проведнням заліку в формі співбесіди або у письмовій формі. До заліку допускаються ті студенти, які відпрацювали всі пропущені заняття, виправили незадовільні оцінки, отримані на практичних заняттях, набрали мінімальну кількість балів і успішно здали змістовні модулі.

Мета викладання дисципліни

Комплексна підготовка правників з метою формування і розвитку їх професійної компетенції у галузі медичного права, спрямована на отримання необхідного обсягу теоретичних медико-правових знань, набуття практичних навиків спеціалізованого правозахисту й правозастосування, оволодіння достатнім рівнем правової культури і правосвідомості для збереження балансу взаємин між суб'єктами медичних правовідносин і дотримання прав людини у сфері охорони здоров'я.

Викладання курсу “Медичне право” покладатиметься на осіб з вищою юридичною освітою, які мають науковий ступінь кандидата наук/доктора наук і вчене звання, з професійною дослідницькою орієнтацією на медичному праві. Бажаним, видається, наявність другої вищої освіти – медичної.

Завдання вивчення дисципліни:

- 1) ознайомити правників із міжнародно-правовими стандартами в галузі прав людини та охорони здоров'я;
- 2) розкрити національне законодавче забезпечення сфери охорони здоров'я, у тому числі надання медичної допомоги;
- 3) висвітлити правовий статус суб'єктів медичних правовідносин;
- 4) з'ясувати форми, способи і засоби захисту прав суб'єктів медичних правовідносин;
- 5) окреслити правові умови і підстави здійснення окремих видів медичної діяльності;
- 6) охарактеризувати види юридичної відповідальності в царині охорони здоров'я.

У результаті закінчення курсу студент повинен знати:

- міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та охорони здоров'я;

- чинне законодавство України про охорону здоров'я, у т. ч. біоетичне;
- тенденції нормотворення й державної політики у сфері охорони здоров'я;
- понятійно-категоріальний апарат у галузі медичного права;
- рівні соціального регулювання медичної діяльності;
- права й обов'язки суб'єктів медичних правовідносин;
- механізми й процедури захисту прав людини у сфері охорони здоров'я (національні й міжнародні);
- види й підстави юридичної відповідальності у сфері охорони здоров'я;
- юридичну практику в галузі медичного права, в т.ч. Європейського суду з прав людини;
- правові умови провадження окремих видів медичної діяльності.

Студент повинен уміти:

- самостійно працювати із законодавством України та міжнародними стандартами у сфері охорони здоров'я;
- аналізувати правову природу прав людини у сфері охорони здоров'я;
- готувати необхідні процесуальні документи для захисту прав людини у сфері охорони здоров'я;
- застосовувати юридичну практику для правозахисної і правозастосовної діяльності, в т.ч. правові позиції Європейського суду з прав людини, Верховного Суду України;
- ефективно використовувати арсенал експертиз для провадження медичних справ;
- належно забезпечувати документообіг у закладі охорони здоров'я;
- використовувати юрисдикційні й неюрисдикційні форми захисту прав людини у сфері охорони здоров'я;
- правильно кваліфікувати наслідки професійної діяльності медичних і фармацевтичних працівників та давати їм належну юридичну оцінку.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Навчальна дисципліна “Медичне право України” викладається за кредитно-модульною системою організації навчального процесу (КМСОНП).

Дана система запроваджується з метою удосконалення контролю якості знань студентів, сприяння формуванню їх комплексності, забезпечення систематичної самостійної роботи впродовж семестру, підвищення об’єктивності оцінювання знань та адаптації до вимог, визначених Європейською системою залікових кредитів (ECTS).

Оцінювання знань студентів повинно сприяти реалізації низки завдань, зокрема:

- підвищення мотивації студентів до системного навчання впродовж семестру та навчального року, переорієнтація їх цілей з отримання позитивної оцінки на формування системних, стійких знань, умінь та навиків;

- відповідність переліку, форм і змісту контрольних заходів вимогам КМСОНП;

- відкритість контролю, яка базується на ознайомленні студентів на початку вивчення дисципліни з переліком, формами та змістом контрольних завдань, критеріями та порядком їх оцінювання;

- подолання елементів суб’єктивізму при оцінюванні знань, що забезпечується виконанням індивідуальних завдань із застосуванням модульної системи оцінювання, заліку;

- розширення можливостей для всебічного розкриття здібностей студентів, розвитку їх творчого мислення, та підвищення ефективності навчального процесу.

Ця дисципліна вивчається протягом одного семестру та складається із двох змістовних модулів (ЗМ). Після завершення курсу студенти складають залік. На залік виносяться ключові питання, ситуативні задачі, що потребують творчої відповіді, аналітичних навиків, вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні практичних завдань.

Оцінювання знань студентів здійснюється шляхом виконання індивідуальних завдань, які включають *поточний (модульний ЗМ1-ЗМ2), підсумковий (КПМ) та семестровий (СК) контроль*.

Результати контрольних завдань оцінюються за 100-бальною системою. За результатами оцінювання змістового модуля студентам виставляються бали.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за один ЗМ, дорівнює 20-ть балів. За два змістовних модулі студент може одержати максимум 40 балів (по 20 балів за кожний ЗМ), які додаються до наступних максимально можливих 60 балів (залік).

Під час подачі лекційного матеріалу викладач може здійснювати контрольні опитування студентів. Максимальна оцінка, яку студент може отримати за ці опитування складає 20 балів, які є складовими КПМ.

Перший семестр

Параметри	Змістовий модуль 1 (ЗМ1)	Змістовий модуль 2 (ЗМ2)	Комплексна підсумкова контрольна	Разом (підсумкова оцінка (СК))
Оцінка в балах	0–20	0–20	0–60	0–100

Орієнтовні форми контролю знань на семінарських заняттях та їх оцінка:

- доповідь (виступ на задану тему) – до 5 балів;
- доповнення доповіді – до 3 бал;
- вирішення задачі – до 5 балів;
- експрес опитування – до 3 балів;
- колоквіум – до 5 балів;
- самостійна робота – до 4 балів;
- домашня робота – до 5 балів;
- есе (короткі відповіді на запитання) – до 3 балів;
- тестування (з набору суджень вибрати вірні) – до 5 балів;
- реферат (змістовна письмова робота на задану тему з аналізом літератури та висновками) – до 5 балів;
- участь у дискусії – до 2 балів;
- підсумкова контрольна робота – до 5 балів;
- мінімальний бал за семінар – 1 бал.

У випадку відсутності студента на лекції або семінарському занятті він **зобов'язаний** відпрацювати пропущене заняття через усне опитування у позааудиторний час (час консультацій викладача) або відпрацювати пропущене заняття шляхом написання реферату на тему, визначену викладачем (але не більше половини від загальної кількості лекцій і практичних занять). Невідпрацьовані заняття вважаються незданими і за них не нараховується оцінка в балах. За 10 днів до початку сесії викладач припиняє приймати відпрацювання.

Таким чином, за дану дисципліну студентом може бути отримано максимально 100 балів. Знання студента, оцінені за 100-бальною системою, відображаються у заліковій книжці, за шкалою оцінювання, що наведена нижче. **Підсумкова оцінка** з дисципліни в балах) переводиться у чотирибальну (*національну*) шкалу.

Шкала оцінювання:

За шкалою університету 100-бальн. система	Оцінка за національною шкалою та шкалою університету	
90–100	відмінно	5
75–89	добре	4
60–74	задовільно	3
0–59	незадовільно	2

Приклад розрахунку оцінки знань студента:

15 балів ЗМ1 + 16 балів ЗМ2 + 45 балів КПМ = 76 балів – оцінка знань студента за семестр.

За шкалою оцінювання зазначена кількість балів відповідає оцінці 4 – “добре”.

ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ

Курс: Підготовка спеціалістів	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість національних кредитів: 1</p> <p>Кількість кредитів ECTS: 1,5</p> <p>Змістових модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 60</p>	<p>Галузь знань — 0304 “Право”</p> <p>Спеціальність — 8.03040101 “Правознавство”</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр</p>	<p>За вибором ВНЗ</p> <p>Рік підготовки – 5</p> <p>Семестр – 1</p> <p>Лекції – 20</p> <p>Семинари – 12</p> <p>Самостійна робота – 22</p> <p>Види контролю – залік</p>

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		<i>лекції</i>	<i>практичні</i>	<i>самостійна робота студента</i>
змістовий модуль I МЕДИЧНЕ ПРАВО ЯК ПРАВОВЕ УТВОРЕННЯ				
1.	Медичне право і його місце в системах права і законодавства України. Законодавче забезпечення охорони здоров'я в Україні: історико-правовий огляд сучасний стан і перспективи розвитку	2	–	2
2.	Основи господарської діяльності та страхування у сфері охорони здоров'я в Україні. Правова природа медичної допомоги та медичної послуги	2	–	2
3.	Система прав людини у сфері охорони здоров'я. Особисті немайнові права людини у сфері охорони здоров'я	–	2	2
4.	Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин	2	2	–

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	практичні	Самостійна робота студента
5.	Процедури і механізми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність у сфері охорони здоров'я	2	2	–
6.	Правове регулювання експертної діяльності у сфері охорони здоров'я в Україні Дефекти надання медичної допомоги: юридична оцінка	2	2	–
7.	Порівняльне медичне право. Міжнародне медичне право	–	–	2
Модульна контрольна робота 1		–	1	–
змістовий модуль II СПЕЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ МЕДИЧНОГО ПРАВА				
8.	Правове регулювання сімейної медицини в Україні	–	–	2
9.	Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні. Донорство за законодавством України	2	2	–
10.	Законодавче забезпечення профілактики та лікування інфекційних хвороб, у т.ч. тих, що передаються статевим шляхом	2	–	2
11.	Правове регулювання провадження фармацевтичної діяльності та забезпечення населення лікарськими засобами і виробами медичного призначення в Україні. Інтелектуальна власність у галузі охорони здоров'я	2	–	2
12.	Правове регулювання проведення медико-біологічних експериментів на людях в Україні	2	–	–
13.	Народна медицина (цілителство) за законодавством України	–	–	2

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	практичні	Самостійна робота студента
14.	Законодавче забезпечення паліативної і хоспісної допомоги в Україні. Правове регулювання надання медичної допомоги фізично та соціально уразливим верствам населення Правове регулювання надання психіатричної допомоги в Україні	2	–	2
15.	Правова регламентація косметології та спортивно-оздоровчої діяльності (спортивної медицини). Санаторно-курортна справа. Медичний туризм	–	–	2
16.	Правове забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя в Україні	–	–	2
Модульна контрольна робота 2		–	1	–
Всього 54 години, з них:		20	12	22

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ, ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль I

МЕДИЧНЕ ПРАВО ЯК ПРАВОВЕ УТВОРЕННЯ

Тема 1. Медичне право і його місце в системах права і законодавства України. Законодавче забезпечення охорони здоров'я в Україні: історико-правовий огляд, сучасний стан і перспективи розвитку

Лекція 1. Медичне право і його місце в системах права і законодавства України. Законодавче забезпечення охорони здоров'я в Україні: історико-правовий огляд, сучасний стан і перспективи розвитку

Правова природа медичного права (галузь права, інститут права, галузь законодавства). Основні підходи до проблеми виокремлення медичного права у самостійну галузь права України. Медичне право України як правове утворення: поняття, завдання, предмет регулювання. Співвідношення медичного права і права охорони здоров'я (законодавства про охорону здоров'я). Медичні правовідносини: поняття, види і склад. Принципи і функції медичного права України. Система медичного права України. Джерела медичного права України. Медичне право як навчальна дисципліна і галузь науки. Особливості законодавчого забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я. Конституційне регулювання охорони здоров'я в Україні. Галузеве законодавство України у сфері охорони здоров'я. Нормативні стандарти надання медичної допомоги. Роль і значення рішень Європейського суду з прав людини у галузі охорони здоров'я, в системі законодавства про охорону здоров'я України, а також документів національних судових інстанцій.

Питання для самостійного опрацювання (2 год.)

- 1. Конституційне регулювання охорони здоров'я в Україні.*
- 2. Галузеве законодавство України у сфері охорони здоров'я.*
- 3. Місце медичного права в системі соціального регулювання медичної діяльності.*

4. *Систематизація законодавства України про охорону здоров'я. Біоетика, біоправо та медичне право: проблеми співвідношення.*

5. *Загальна характеристика національного законодавства у сфері охорони здоров'я (історико-правовий огляд).*

6. *Роль і значення діяльності міжнародних і національних організацій у розвитку медичного права.*

Основна література:

1. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.

2. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др.* – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.

3. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов.* – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).

4. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова.* – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.

5. *Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько.* – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

6. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

7. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

8. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

9. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

10. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

11. *Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка.* – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

12. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

13. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

14. *Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П.* – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с.

Додаткова література:

1. *Болотіна Н.* Медичне право в системі права України // Право України. – 1999. – № 7. – С. 119.
2. *Волков В., Дешко Л.* Медичне право як галузь права, наука і навчальна дисципліна // Правничий часопис Донецького університету. – 2003. – № 2(10). – С. 55.
3. *Гладун З.С.* Законодавство України про охорону здоров'я: поняття, зміст, проблеми і перспективи // Законодавство України про охорону здоров'я: збірник нормативних актів. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 10.
4. *Гладун З.С.* Право на здоров'я: політико-правові аспекти // Український часопис прав людини. – 1996. – № 1. – С. 7.
5. *Гревцова Р.Ю.* Медицинское право Украины: современное состояние и перспективы развития // Юридическое и деонтологическое обеспечение прав российских граждан на охрану здоровья: Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. Суздаль, 28–29 мая 2008 г. / Под ред. член-корр. РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева, проф. С.В. Ерофеева. – Иваново-Владимир: НАМП, 2008. – 424 с. – С. 19–26.
6. *Грузева Т.С.* Право на здоров'я в міжнародному і вітчизняному законодавстві // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я в Україні. – 2003. – № 3. – С.71.
7. *Дешко Л.* До питання про визначення охорони здоров'я в законодавстві України // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 4. – С. 65–68.
8. *Дешко Л.* Конституционное право на медицинскую помощь: понятие и содержание / Сборник матер. 2-й Всероссийской научно – практической конференции “Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности”. – М.: Издательская группа “Юрист”, 2004. – С. 173–176.
9. *Кальниш В., Москалець Г., Лещук Н.* Сучасний стан нормативно-правової бази системи охорони здоров'я України // Ліки України. – 2002. – С. 55-57.
10. *Кашинцева О.Ю.* Правове регулювання біоетичних проблем в громадянському суспільстві // Вісник Академії Адвокатури України. – 2006. – № 1(5).
11. *Москаленко В.Ф.* Стан та формування нормативно-правової бази охорони здоров'я України (1992-1999 рр.) // Проблеми екології та медицини. – 2000. – № 1. – С. 6-7.
12. *Полешко А.* Конференція з питань вдосконалення законодавства в галузі охорони здоров'я // Право України. – 2002. – № 1.
13. *Сенюта І.* Медичне право і Медичний кодекс України: реалії та перспективи // Держава і право: Збірник наукових праць. Вип. 23. – К., 2004. – С. 163–165.

14. *Сенюта І.* Право людини на охорону здоров'я як гарантія здійснення права на життя // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2005. – Вип. 41. – С. 23-33.

15. *Сенюта І.* Біоетичне законодавство України: перспективи становлення та розвитку // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – Львів, 2006. – Вип. 42. – С. 42-49.

16. *Сенюта І.* Медичний кодекс як основа в реформуванні охорони здоров'я України // Науково-практичний загальномедичний журнал. Український медичний часопис. – 2006. – № 5-6 (3/53). – С. 5-10.

17. *Сенюта І.* Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я // Вісник Львівського університету. Сер. юридична. – Вип. 40. Львів, 2004. – С. 24-36.

18. *Сенюта І.* Законодавче забезпечення права на охорону здоров'я в Україні: історико-правовий огляд // Вісник Львівського університету. Сер. юридична. – Вип. 39. Львів, 2004. – С. 59-68.

19. *Скомороха В.* Конституційне правосуддя і права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування та їх забезпечення державою // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 5.

20. *Скомороха В.* Право людини на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування та конституційне правосуддя // Право України. – 2002. – № 6. – С. 8.

21. *Стеценко С.Г., Сенюта І.* Законодавче забезпечення охорони здоров'я в Україні // Право України. – № 6. – 2007. – С. 96-100.

22. *Стефанчук Р.О., Зелінський А.М.* Право на здоров'я як особисте немайнове право фізичних осіб // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права. – 2003. – № 2(6). – С. 40-45.

Рекомендована література:

1. *Глашев А.А.* Медицинское право: Практическое руководство для юристов и медиков. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 13-15.

2. *Згечча Е., Спаньоло А. Дж., П'етро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.

3. *Иваненко В.А., Иваненко В.С.* Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. – СПб.: Издательство “Юридический центр Пресс”, 2003. – 404 с.

4. Матеріали IV-ї Всеукраїнської (III Міжнародної) науково-практичної конференції Львів, 22-24 квітня 2009 р.] / Упоряд. к.ю.н., доц. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”, 2010.

5. Матеріали III-ї Всеукраїнської (II Міжнародної) науково-практичної конференції Львів, 23-24 квітня 2009 р.] / Упоряд. к.ю.н., доц. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”, 2009.

6. Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 17-18 квітня 2008 р. / Упоряд. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”, 2008.

7. Матеріали I-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 19-20 квітня 2007 р. / Упоряд. к. ю. н. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”, 2007.

8. Медико-правовий тлумачний словник / За ред.. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

9. Медичне право: Журнал, № №1,2, 2008 р., № №3,4, 2009 р., №№ 5,6, 2010 р. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”.

10. Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

11. Перший Всеукраїнський конгрес з медичного права і соціальної політики. 14-15 квітня 2007 року, м. Київ: Збірник тез доповідей / Упор. к.ю.н. Гревцова Р.Ю., д.м.н. Степаненко А.В. – Київ: Видавничий дім “Авіцена”, 2007. – 96 с.

12. Рыков В.А. Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

Тема 2. Основи господарської діяльності та страхування у сфері охорони здоров'я в Україні. Правова природа медичної допомоги та медичної послуги

Лекція 2. Основи господарської діяльності та страхування у сфері охорони здоров'я в Україні. Правова природа медичної допомоги та медичної послуги

Здоров'я людини як фундаментальна медико-правова категорія. Господарська діяльність у сфері охорони здоров'я України. Проблеми реформування системи охорони здоров'я України: переваги і недоліки. Особливості формування госпітальних округів: правові аспекти. Заклад охорони здоров'я України як суб'єкт господарювання. Ліцензування й акредитація закладів охорони здоров'я. Нормативно-правове й організаційне забезпечення здійснення приватної медичної практики. Реклама у сфері охорони здоров'я. Загальні положення про страхування у галузі охорони здоров'я: поняття, принципи страхування, суб'єкти, об'єкти та зміст страхових правовідносин. Співвідношення понять “медичне страхування” і “страхова медицина”. Добровільне медичне страхування: стан законодавчого закріплення та практика застосування. Проблеми становлення і розвитку загальнодержавного обов'язкового медичного страхування. Страхування медичних витрат. Страхування у

зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Страхування професійної відповідальності медичних працівників. Поняття та ознаки медичної допомоги (якісна, кваліфікована, доступна, безоплатна). Право на медичну допомогу за законодавством України. Медична послуга як об'єкт медичних правовідносин. Медична допомога і медична послуга: проблеми співвідношення. Договір про надання медичних послуг: поняття, загальна характеристика та особливості виконання. Свобода договору про надання медичної послуги. Суб'єктний склад і зміст договору. Договірна відповідальність у галузі охорони здоров'я.

Питання для самостійного опрацювання (2 год.)

1. *Формування державної політики охорони здоров'я в Україні. Державний нагляд і контроль у сфері охорони здоров'я.*

2. *Моделі організації системи охорони здоров'я: національний та зарубіжний досвід.*

3. *Становлення і розвиток новітніх технологій у сфері охорони здоров'я (зокрема, телемедицина, кібермедицина, квантова медицина).*

4. *Страхування життя.*

5. *Страхування медичних і фармацевтичних працівників, що виконують свої професійні обов'язки в окремих сферах медичної діяльності.*

6. *Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.*

7. *Проблеми функціонування лікарняних кас в Україні.*

Основна література:

1. *Гладун З. С. Державне управління в галузі охорони здоров'я. – Тернопіль, 2000.*

2. *Гладун З.С. Адміністративно-правове регулювання охорони здоров'я населення: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.*

3. *Куц Л.И. Хозяйственно-правовое регулирование производства и торговли лекарственными средствами: Монография. – Донецк: Норд-Пресс, ДонНУ, 2004. – 189 с.*

4. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).*

5. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.*

6. *Плиса В.* Страхування: Навчальний посібник. – К.: Вид-во “Кара-вела”, 2006. – 391с.
7. *Радиш Я.Ф.* Медичне страхування: Навч. посіб. / Я.Ф.Радиш. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 88 с.
8. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.
9. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.
10. Страхування в галузі охорони здоров’я: Навч. посіб. / І.Б. Дячук, І.Я. Сенюта, Х.Я. Терешко, І.І. Фуртак; за заг. ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 216 с.
11. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Антонов С.В.* Договір про надання платник медичних послуг: від укладання до виконання // Управління закладом охорони здоров’я. – 2007. – № 3.
2. *Волков В., Дешко Л.* Ліцензування господарської діяльності у сфері охорони здоров’я // Правничий часопис Донецького університету. – 2004. – № 2.
3. *Гладун З.С.* Медицина і права пацієнтів // Медичне право. – 2008. – № 1.
4. *Грецьова Р.Ю.* Документи, що мають юридичне значення, у діяльності закладів охорони здоров’я // Здоров’я України. – 2008. – № 6.
5. *Грецьова Р.Ю.* Права лікувально-профілактичного закладу та юридичні засоби їх захисту // Управління закладом охорони здоров’я. – 2007. – № 2.
6. *Дешко Л.* До питання про поняття та види медичної діяльності // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 6 – С. 21–30.
7. Медичне страхування в Україні: Проблеми реалізації послуги, законодавчі бар’єри, практика залучення до проекту населення // Соціальна політика. – 2004. – № 42.
8. *Мних М.В.* Медичне страхування за кордоном та можливості його реалізації в Україні // Держава і економіка. – 2006. – № 11. – С. 39-41.
9. *Мортіков В. В.* Реформування охорони здоров’я: фінансовий аспект // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 79-86.
10. *Москаленко В.Ф., Грузева Т.С., Грецьова Р.Ю.* Актуальные правовые проблемы осуществления фармацевтической деятельности в Украине / Научные труды IV Всероссийского съезда (Национального конгресса) по медицинскому праву / Под ред. член-корр. РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева, проф. С.В. Ерофеева. – М.: НАМП, 2009. – 364 с. – С. 36–39.

11. *Надюк З.О.* Ринок медичних послуг: роль держави у фінансуванні системи охорони здоров'я України // Державне управління. – 2008. – № 4. – С. 100–103.

12. *Павлюк К.В.* Фінансування охорони здоров'я як складової людського капіталу // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 9. – С. 143–148.

13. *Скалецька З.* Досвід зарубіжних країн щодо впровадження медичного страхування: аналіз помилок // Охорона здоров'я. – 2009. – № 2(34).

14. *Скоромоха В.* Права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування та конституційне правосуддя // Право України. – 2002. – № 6.

15. *Стеценко С. Г.* Платные медицинские услуги: актуальные вопросы юридической регламентации // Медицинское право. Федеральный научно-практический журнал. – 2003. – № 1. – С. 30.

Рекомендована література:

1. *Андреев Ю.Н.* Платные медицинские услуги. Правовое регулирование и судебная практика. – М.: “Ось-89”, 2007. – 400 с.

2. *Лехан В.М.* Система охорони здоров'я в Україні: підсумки, проблеми, перспективи / Міжнародний фонд “Відродження”; Інститут відкритого суспільства. – К.: Сфера, 2002. – 28 с.

3. *Лівак П.Є.* Правове забезпечення фінансування охорони здоров'я в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. – Ірпінь, 2010. – 21 с.

4. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

5. *Пищита А.Н.* Совершенствование правового обеспечения медицинской деятельности в условиях реформирования здравоохранения Российской Федерации. – М.: ЦКБ РАН. – 2007. – 88 с.

6. *Сироткина А.А.* Договор оказания медицинских услуг: особенности правового регулирования. – М.: “Статут”, 2004.

Тема 3. Система прав людини у сфері охорони здоров'я.

Особисті немайнові права людини у сфері охорони здоров'я

Практичне заняття 1

Система прав людини у сфері охорони здоров'я. Особисті немайнові права людини у сфері охорони здоров'я

1. Права людини у сфері охорони здоров'я: поняття, класифікація, загальна характеристика.

2. Гарантії забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я. Ідеологічні та етичні гарантії прав людини у галузі охорони здоров'я.

3. Право людини на життя і медична практика: питання співвідношення. Право людини на життя в Рішеннях Європейського Суду з прав людини.

4. Проблеми законодавчого регулювання права людини на охорону здоров'я.

5. Право людини на медичну інформацію: загальна характеристика і правове забезпечення.

6. Право людини на медичну таємницю: загальна характеристика і правове забезпечення. Проблеми правової регламентації часових меж збереження медичної таємниці та збереження такої щодо публічних осіб.

7. Співвідношення понять “медична інформація” і “медична таємниця”: доктринальне й нормативне.

8. Правова танатологія: загальна характеристика.

Тестові завдання:

1. У відповіді під котрим номером правильно вказано одне з основних прав людини у сфері охорони здоров'я, яке закріплене в Конституцією України:

1) *право на медичну допомогу;*

2) *право на вільний вибір лікаря та лікувального закладу;*

3) *заборона відмови у прийнятті до закладів охорони здоров'я осіб, що є ВІЛ-інфікованими чи хворими на СНІД, а також ущемлення прав їх рідних і близьких на цій підставі;*

4) *право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, а також священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду;*

5) *право на інформовану добровільну згоду на медичне втручання.*

2. У відповіді під котрим номером неправильно вказано одне із спеціальних прав людини у сфері охорони здоров'я, що передбачені чинним законодавством України:

1) *право на медичну інформацію;*

2) *право на вільний вибір лікаря та лікувального закладу;*

3) *право на медичну таємницю;*

4) *право на медичне страхування;*

5) *право на інформовану добровільну згоду на медичне втручання.*

3. До структури права на життя за Цивільним кодексом України належить:

- 1) право на медичну допомогу;
- 2) право на медичне втручання;
- 3) *право на штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує 12 тижнів, за бажанням жінки;*
- 4) право за медичними показаннями на проведення лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій;
- 5) право на медичну інформацію.

4. У відповіді під яким номером правильно вказано ознаки медичної інформації:

- 1) відвертість;
- 2) відкритість;
- 3) справедливість;
- 4) *доступність;*
- 5) належність.

5. У відповіді під котрим номером неправильно вказано осіб, що є суб'єктами збереження лікарської таємниці:

- 1) працівники страхових організацій;
- 2) особи з вищою медичною або фармацевтичною освітою;
- 3) *близькі родичі пацієнта;*
- 4) посадові особи органів управління охорони здоров'я;
- 5) працівники судових і правоохоронних органів, яким інформація, що становить лікарську таємницю, стала відомою у зв'язку з виконанням їхніх професійних обов'язків.

Творчі завдання:

1. Роль і значення ідеологічних та етичних гарантій забезпечення прав людини у галузі охорони здоров'я.
2. Розкрийте ключові проблеми реалізації права на життя крізь призму Рішень Європейського Суду з прав людини.
3. Наведіть позиції прихильників й опонентів легалізації евтаназії. Висловіть власне бачення цієї проблематики.
4. Напишіть есе на тему: "Медична й адвокатська таємниця: деякі професійні паралелі".

Ситуативна задача. Гр. Ц звернувся до лікаря-кардіолога, зі скаргою на погане самопочуття. Не виявивши жодних відхилень в ЕКГ серця пацієнта та зважаючи на його зріст, лікар вирішив, що причиною поганого самопочуття є дискоз і призначив вправлення диска у шийному відділі хребта. Після проведеного медичного втручання стан пацієнта значно погіршився. Зі скаргою на дії лікаря-кардіолога, гр. Ц звернувся до Головного управління охорони ОДА, яким було встановлено, що лікар не має відповідного сертифіката з масажу і мануальної терапії, хоча службовою перевіркою встановлено, що діагноз лікарем поставлено правильно, і проведені процедури проведені правильно.

Які порушення вчинив лікар-кардіолог? Чи нестиме він відповідальність за свої дії? Яку саме?

Питання для самостійного опрацювання (2 год.)

- 1. Право на гідну смерть.*
- 2. Місце та роль права людини на охорону здоров'я у правовому статусі людини і громадянина.*
- 3. Юридичні гарантії забезпечення права людини на охорону здоров'я.*
- 4. Право людини на особисту недоторканність у галузі охорони здоров'я.*
- 5. Моделі інформування пацієнта про стан його здоров'я.*
- 6. Розмежування понять “інформація про стан здоров'я”, “медична таємниця” та “лікарська таємниця”.*

Основна література:

- 1. Агиевец С.В. Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.*
- 2. Акопов В.И. Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.*
- 3. Булеца С.Б. Право фізичної особи на життя та здоров'я (порівняльно-правовий аспект): [Монографія] / С.Б. Булеца. – Ужгород: Ліра, 2006. – 172 с.*
- 4. Каркавина Д.Ю. Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).*
- 5. Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др. – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.*
- 6. Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича,*

О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).

7. Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.

8. *Прасов О.О., Стеценко С.Г.* Право людини на медичну допомогу та прокурорські засоби його захисту в Україні: Навчальний посібник. – К., 2010. – 149 с.

9. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

10. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

11. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

12. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

13. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

14. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

15. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

16. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

17. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Акопов В. И.* Этические, правовые и медицинские проблемы эвтаназии // Медицинская этика и право. – 2000. – № 1.

2. *Гладун З.С.* Право на здоров'я: політико-правові аспекти // Український часопис прав людини. – 1996. – № 1. – С. 7.

3. *Глуховський В.В.* Права пацієнта й значення інформованої згоди в медичній практиці. Медико-соціальні проблеми родини, Т.7. – № 1 – 2002.

4. *Глуховський В.В.* Забезпечення прав пацієнтів і громадян в області медицини як найбільш ефективна частина реформи охорони здоров'я в Україні / В. В. Глуховський // Стратегія реалізація державних гарантій надання медичної допомоги населенню України на засадах медичного страхування: зб.наук.праць за матеріалами науков.-практ. конф., 25-26 грудня 2011 р., Ірпінь, 2001. – С. 46-52.

5. *Головченко В., Грузова Л.* Лікарська таємниця як медико-правова проблема // Юридичний вісник України. – 2001. – № 29.

6. *Грецова Р.Ю.* Інформована згода пацієнта: правові аспекти // Ліки України. – 2008 – № 1 (117).

7. *Грузєва Т.С.* Право на здоров'я в міжнародному і вітчизняному законодавстві // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я в Україні. – 2003. – № 3. – С. 71.

8. *Дешко Л.* До питання про визначення охорони здоров'я в законодавстві України // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 4. – С. 65–68.

9. *Дешко Л.* Конституционное право на медицинскую помощь: понятие и содержание / Сборник матер. 2-й Всероссийской научно – практической конференции “Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности”. – М.: Издательская группа “Юрист”, 2004. – С. 173–176.

10. *Домбровська О.* Зміст конституційного права на життя людини та громадянина // Право України. – 2002. – № 5. – С. 37-41.

11. *Елкіна С.* Право на жизнь (аборт, эвтаназия, смертная казнь) // Правовой статус особи: стан, проблеми, перспективи. Зб. Наукових статей / За ред. М. Головка, Н. Морзе, П. Біленчука. – К.: 1998.

12. *Кассихина Н.* Проблемы эвтаназии / Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности. Материалы 2-й Всероссийской научно-практической конференции. Москва, Российский новый университет, 26 марта 2004 г. / Под общ. ред. д.ю.н. С.Стеценка. – М.: Издательская группа “Юрист”, 2004.

13. *Ковалев М.И.* Право на жизнь и право на смерть // Государство и право – 1992. – № 7. – С. 68.

14. *Кудрявцева Е. Н.* Здоровье человека: понятие и реальность // Общественные науки и здравоохранения. – М.: Наука, 1987. – С. 40.

15. *Купов И. Я.* Некоторые аспекты проблемы врачебной тайны // Советское здравоохранение. – 1981. – № 6.

16. *Малеин Н.С.* О врачебной тайне // Советское государство и право. – 1981. – № 8. – С. 195.

17. *Малеина М. Н.* О праве на жизнь // Советское государство и право. – 1992. – № 1. – С. 50.

18. *Сенюта І.* Адвокатська і медична таємниця: деякі паралелі. – Юридична газета. – 2007. – № 42.

19. *Сенюта І.* Гарантії забезпечення права на охорону здоров'я // Науковий Вісник Львівського юридичного інституту МВС України. – 2004. – № 2 (2). – С. 181 – 192.

20. *Сенюта І.* До питання про евтаназію // Міжнародна науково-практична конференція “Динаміка наукових досліджень”. Дніпропетровськ – Дніпро-дзержинськ – Харків, 28 жовт. – 4 листоп. 2002 р. (Інтернет – конференція).

21. *Сенюта І.* Законодавче забезпечення права на охорону здоров'я в Україні: історико – правовий огляд // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2004. – Вип. 39. – С. 59–68.

22. *Сенюта І.* Медична таємниця: медико-правові аспекти // Львівський правничий часопис “Життя і право”. – 2005. – № 1 (13).

23. *Сенюта І.* Право людини на охорону здоров'я в конституціях країн СНД: порівняльно-правовий аналіз // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: Науковий часопис. – 2003. – № 3–4 (7–8). – С. 65–69.

24. *Сенюта І.* Право людини на охорону здоров'я як гарантія здійснення права на життя // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2005. – Вип. 41. – С. 23–33.

25. *Сенюта І.* Право пацієнта на медичну інформацію // Управління охороною здоров'я: [Матеріали науково-практичної Інтернет – конференції з міжнародною участю. Львів, 29 січня-14 березня 2003 р.] – Львів, 2003.

26. *Сенюта І.* Система прав громадян України у сфері охорони здоров'я // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2003. – Вип. 38. – С. 8–13.

27. *Скалецька З.С.* Співвідношення права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу (Comparison of right to health and right to health care) // Наукові записки НаУКМА. – 2009.

28. *Скоромоха В.* Права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування та конституційне правосуддя // Право України. – 2002. – № 6. – С. 8.

29. *Стефанчук Р. О., Зелінський А. М.* Право на здоров'я як особисте немайнове право фізичних осіб // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права. – 2003. – № 2. – С. 40–45.

Рекомендована література:

1. *Згречча Е., Спаньйола А. Дж., П'єтро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.

2. *Иваненко В.А., Иваненко В.С.* Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. – СПб.: Издательство “Юридический центр Пресс”, 2003. – 404 с.

3. *Малеина М.Н.* Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита / М.Н. Малеина. – МЗ.: МЗ Пресс, 2000. – 244 с.

4. Медико-правовий тлумачний словник / За ред.. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

5. Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

6. Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций (перевод с болгарского). – К.: Изд-во “Сфера”, 1996.

7. Право на медичну допомогу в Україні – 2008 / Харківська правозахисна група. – Харків:Права людини, 2009. – 268 с.

8. Практичне право: права пацієнтів (Інтерактивний курс медичного права) / Галай В.О., Гречанюк С.К., Сенюта І.Я. та ін.; за ред. С.Г. Стеценка, А.О. Галай. – К.: КНТ, 2009. – 224 с.

9. Рыков В.А. Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

Тема 4. Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин

Лекція 3. Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин

Поняття і види суб'єктів медичних правовідносин. Пацієнт: дефініційний і класифікаційний підходи. Поняття та загальна характеристика правового статусу пацієнта. Проблеми та перспективи вдосконалення правового статусу пацієнта в Україні. Морально-етичні засади взаємин “лікар-пацієнт”. Особливості правового статусу законних представників у сфері охорони здоров'я. Медичний працівник та його правовий статус: понятійно-категоріальний апарат і класифікація. Законодавче забезпечення і класифікація прав медичних працівників. Проблеми та перспективи вдосконалення правового статусу медичного працівника в Україні.

Практичне заняття 2

Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин

1. Законодавче забезпечення прав пацієнта: міжнародні стандарти та національні акти.

2. Права пацієнта в окремих напрямках медичної діяльності.

3. Правове регулювання обов'язків пацієнта в Україні.

4. Правове регулювання професійних прав й обов'язків медичних працівників.

5. Правовий статус лікуючого лікаря за національним законодавством.

6. Професійна етика та медична деонтологія при провадженні медичної практики.

Тестові завдання:

1. У відповіді під яким номером неправильно вказано право пацієнта, передбачене Європейською хартією прав пацієнтів (2002):

1) право на профілактичні заходи;

- 2) право на доступність;
- 3) право на свободу вибору;
- 4) право на приватність і конфіденційність;
- 5) *право на життя.*

2. У відповіді під яким номером неправильно вказано право пацієнта, передбачене Цивільним кодексом України:

- 1) право на життя;
- 2) право на медичну допомогу;
- 3) право на медичну інформацію;
- 4) *право на незалежну медичну експертизу;*
- 5) право на добровільне штучне переривання вагітності.

3. У відповіді під яким номером правильно вказано відомості, що становлять медичну інформацію відповідно до Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення ст.ст. 3, 23, 31, 47, 48 Закону України “Про інформацію” та ст. 12 Закону України “Про прокуратуру” (справа К.Г. Устименка) від 30.10.1997 р.:

- 1) свідчення про стан здоров’я людини;
- 2) інформація про історію хвороби людини;
- 3) дані про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів;
- 4) відомості про прогноз можливого розвитку захворювання;
- 5) *усі вищенаведені відповіді є правильними.*

4. У відповіді під яким номером неправильно вказано загальне професійне право медичних працівників:

- 1) право на заняття медичною і фармацевтичною діяльністю відповідно до спеціальності та кваліфікації;
- 2) право на підвищення кваліфікації, перепідготовку не рідше одного разу на п’ять років у відповідних закладах та установах;
- 3) право на скорочений робочий день і додаткову оплачувану відпустку у випадках, встановлених законодавством;
- 4) *право відмовитись від подальшого ведення пацієнта, якщо останній не виконує правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров’я, за умови, що це не загрожуватиме життю хворого і здоров’ю населення;*
- 5) право на встановлення у державних закладах охорони здоров’я посадових окладів (тарифних ставок) на основі Єдиної тарифної сітки у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

5. У відповіді під яким номером правильно вказано одну з підстав, при якій лікар має право відмовитись від надання медичної допомоги:

- 1) у разі відсутності медикаментів;
- 2) у разі настання нещасного випадку;
- 3) у разі існування небезпеки зараження інфекційною хворобою;
- 4) у разі, якщо не здійснено оплати за надання медичних послуг;
- 5) у разі невиконання пацієнтом правил внутрішнього розпорядку закладу.

Ситуативна задача 1. Під час збору анамнезу, який проводила медична сестра закладу охорони здоров'я, пацієнтка відмовилась відповідати на більшість запитань, боячись наговорити зайвого про свій стан здоров'я та особисте життя.

Дайте правову та деонтологічну оцінку ситуації. Ваші поради для збалансування взаємин “медичний працівник – пацієнт” у цьому випадку. Про яке право людини йдеться в даному випадку?

Ситуативна задача 2. До гр. Ж., яка працює медичною сестрою у дитячому садку, звернулась її сусідка із проханням надати медичну допомогу її батькові похилого віку, який щойно отримав термічний опік кип'ятком. Гр. Ж. відмовилась надати медичну допомогу, мотивуючи свої дії тим, що вона немає досвіду лікування таких хворих і порадила викликати карету швидкої медичної допомоги.

Дайте правову характеристику ситуації. Чи правомірні дії медичної сестри в цьому випадку? Проаналізуйте кожну з ознак медичної допомоги екстраполучи на цей випадок з практики. До якого виду юридичної відповідальності може бути притягнуто медичного працівника?

Основна література:

1. *Агеев С.В.* Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.

2. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.

3. *Булеца С.Б.* Право фізичної особи на життя та здоров'я (порівняльно-правовий аспект): [Монографія] / С.Б. Булеца. – Ужгород: Ліра, 2006. – 172 с.

4. *Згречча Е., Спаньоло А. Дж., П'етро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛЮБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.

5. *Каркавина Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).
6. *Кембел А., Джиллет Г., Джонс Г.* Медицинская этика: учебное пособие; пер. с англ. / под ред. Ю.М. Лопухина, Б.Г. Юдина. – 2-е изд., испр. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2010. – 400 с.
7. *Лукьянов А.С.* Биоэтика с основами биоправа: Учебное пособие. – М.: Научный мир, 2008. – 360 с.
8. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др.* – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.
9. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов.* – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).
10. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова.* – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.
11. *Пищита А.Н.* Првовое регулирование медицинской деятельности в современной России. Теоретико-правовые аспекты. – М.: ЦКБ РАН, 2008. – 196 с.
12. *Савицкая А. Н.* Возмещение ущерба, причиненного ненадлежащим врачеванием. – Львов: Вища школа, 1982.
13. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров’я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.
14. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.
15. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Ненадлежащее врачевание: возмещение вреда здоровью и жизни пациента. – М.: Изд. группа “ГЭОТАР-МЕДИА”, 2007. – 312 с.
16. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.
17. *Стеценко С. Г.* Право и медицина: проблемы соотношения. – М.: Международный университет, 2002
18. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.
19. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.
20. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.
21. *Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка.* – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

22. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

23. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

24. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Білан І.* Як реалізуватимуться права пацієнтів в Україні / Режим доступу: [http:// www. ucipr.kiev.ua](http://www.ucipr.kiev.ua)

2. *Болотіна Н.Б.* Пацієнт: поняття, права та обов'язки / Н.Б. Болотіна // Правова держава: щорічних наук.праць / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. (Вип. 14). – К., 2003. – С. 301–309.

3. *Гладун З.С.* Права людини у сфері охорони здоров'я // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2004. – Вип. 40.

4. *Глуховський В.В.* Дотримання прав пацієнтів в Україні // Охорона здоров'я в регіонах: влада і громада. Зб. мат. по дослідженню політики стосовно охорони здоров'я в Україні. – Одеса, 2007.

5. *Глуховський В.В.* Забезпечення прав пацієнтів і громадян в області медицини як найбільш ефективна частина реформи охорони здоров'я в Україні / В. В. Глуховський // Стратегія реалізація державних гарантій надання медичної допомоги населенню України на засадах медичного страхування: зб.наук.праць за матеріалами науков.-практ. конф., 25–26 грудня 2011 р., Ірпінь, 2001. – С. 46–52.

6. *Грецьова Р.Ю.* Правовий статус лікаря в Україні // Управління закладом охорони здоров'я. – 2007. – № 1.

7. *Малеїна М.Н.* Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита. – М.: МЗ Пресс, 2000. – 244 с.

8. *Мірошниченко О.А.* Право людини на життя (теорія і практика міжнародного співробітництва): автореф. дис. ...канд. юрид. наук: спец.12.00.11 “Міжнародне право”. – Харків, 2005. – 20 с.

9. *Ромашов Р.А.* Правовое положение лица в сфере медицинской деятельности: проблемы теории и практики // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення): Матеріали II Всеукр. наук.-практ.конф., 17-18 квітня 2008 р., м. Львів / Упоряд. І. Сенюта, Х. Терешко. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2008.

10. *Сенюта І.* Право людини на охорону здоров'я як гарантія здійснення права на життя // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2005. – Вип. 41. – С. 23–33.

11. *Сенюта І.* Право пацієнта на медичну інформацію // Управління охороною здоров'я: [Матеріали науково-практичної Інтернет – конференції з міжнародною участю. Львів, 29 січня–14 березня 2003 р.] – Львів, 2003.

12. *Сенюта І.* Етико-правові аспекти реалізації конституційного права на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування // Вісник Львівського університету. Сер. юридична. – Вип. 37. Львів, 2002. – С. 51–56.

13. *Сенюта І.* Проблеми реалізації права людини на охорону здоров'я // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 8-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 13-14 лют. 2002 р.] – Львів, 2002. – С. 127–129.

14. *Сенюта І.* Правове регулювання медичного втручання в Україні // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 10-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 5-6 лют. 2004 р.] – Львів, 2004. – С. 166–168.

15. *Сенюта І.* До питання про правове регулювання лікарської таємниці в Україні // Актуальні проблеми правознавства. Науковий збірник ЮІ ТАНГ. – Тернопіль, 2004. – С. 114–119.

16. *Сенюта І.* Правове регулювання медико-біологічного експерименту в Україні // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – Випуск XIV. Івано-Франківськ, 2004. – С. 97–103.

17. *Сенюта І.* Поняття та структура суб'єктивного юридичного права людини на охорону здоров'я // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 11-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 3–4 лют. 2005 р.] – Львів, 2005. – С. 106–109.

18. *Сенюта І.* Медична таємниця: медико-правові аспекти // Львівський правничий часопис “Життя і право”. – № 1 (13). – 2005. – С. 43–50.

19. *Сенюта І.* Інформована добровільна згода пацієнта // Юридичний вісник України. – 2006. – № 19. – С. 7.

20. *Сенюта І.* Інформована добровільна згода – інструмент захисту суб'єктів медичного права // Українська медична газета. – 2006. – № 6. – С. 33.

21. *Сенюта І.* Право людини на особисту недоторканність у контексті надання медичної допомоги // Медичне право України: проблеми становлення і розвитку [Матеріали I-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 19-20 квітня 2007 р.] / Упоряд. к. ю. н. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛЮБФ “Медицина і право”, 2007. – С. 272–279.

22. *Сенюта І.* Правовий статус медичних і фармацевтичних працівників: проблеми законодавчого забезпечення // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – Випуск XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 170–176.

23. *Сенюта І.* Законодавче забезпечення прав пацієнтів в Україні // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – Львів, 2007. – Вип. 44. – С. 51 – 58.

24. *Сенюта І.* Юридична регламентація обов'язків людини у сфе-

рі охорони здоров'я // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 14-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 6 лют. 2008 р.] – Львів, 2008. – С. 107 – 110.

25. *Сенюта І.* Право людини на медичну допомогу: деякі теоретико-практичні аспекти // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи удосконалення) [Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 17-18 квітня 2008 р.] / Упоряд. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”, 2008. – С. 277–283.

26. *Сенюта І.* Репродуктивні права в системі соматичних прав людини // Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи): [Статті учасників Третього всеукраїнського “круглого столу” Львів, 23-24 листопада 2007 р.] – Львів: СПОЛОМ, 2008. – С. 299–312.

27. *Сенюта І.* Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин в умовах запровадження обов'язкового соціального медичного страхування // Охорона здоров'я України. – 2009. – № 2 (34). – С. 77–83.

28. *Сенюта І.* Права пацієнтів у Рішеннях Європейського Суду з прав людини // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – Львів, 2009. – Вип. 48. – С. 13–20.

29. *Сенюта І.* Право пацієнта на свободу вибору в галузі охорони здоров'я // Права людини і основоположні свободи: міжнародні стандарти та національний вибір [Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Донецьк, 20 березня 2010 р.] / Упор. Л.М. Дешко, Ю.В. Мазур. – Донецьк: Вид-во “Сучасний друк”, 2010. – С. 199-201.

30. *Сенюта І.* Права законного представника пацієнта за законодавством України // Український медичний часопис. – № 4 (78). – 2010. – С. 108–111.

31. *Скалецька З.С.* Права пацієнтів: поняття та особливості захисту / З.С. Скалецька // Особливості правового захисту прав пацієнтів: матеріали семінару-тренінгу (част.)

32. *Стеценко С.Г.* Защита прав пациентов и информированное согласие // Здравоохранение. – 2001. – № 12.

Рекомендована література:

1. *Акопов В.И., Маслов Е.Н.* Страдания Гиппократата. (Правовые и этические проблемы современной медицины и ответственность медицинских работников). – Ростов – на – Дону: Изд-во “Приазовській Край”, 2006.

2. *Балло А.М., Балло А.А.* Права пациентов и ответственность медицинских работников за причиненный вред. – СПб: БиС, 2001. – 374 с.

3. *Бедрин Л. М., Загрядская А. П., Ширинский П. П.* Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача: Учебн. пособие для студентов, субординаторов и интернов. – Ярославль, 1986.

4. *Курноскина О.Г.* Защита прав при обращении за медицинской помощью: экспресс-справ / О.Г. Курноскина. – М. : Вершина, 2006. – 184 с.
5. *Летов О.В.* Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.
6. *Лопатенков Г. Я.* Права пациента. Практические рекомендации. – СПб.: БХВ-Петербург, 2005.
7. *Малеина М.Н.* Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита / М.Н. Малеина. – МЗ.: МЗ Пресс, 2000. – 244 с.
8. *Медико-правовый тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти.* – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.
9. *Обеспечение и защита прав пациента в Российской Федерации.* – М.: ГРАНТЬ, 2003. – 160 с.
10. *Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта.* – 5-ге вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.
11. *Права і безпека пацієнтів в Україні: результати громадського моніторингу // Інформаційний вісник Міжнародного фонду “Відродження”.* – 2007. – № 6.
12. *Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” в відкритому суспільстві / Серія Бібліотека сімейного лікаря. – Випуск 1 (12.2000).* – К.: “Медицина України”, 2000 – 267 с.
13. *Практичне право: права пацієнтів (Інтерактивний курс медичного права) / Галай В.О., Гречанюк С.К., Сенюта І.Я. та ін.; за ред. С.Г. Стеценка, А.О. Галай.* – К.: КНТ, 2009. – 224 с.
14. *Старовойтова О. Э.* Основы правовой соматологии: Монография / Под общ.ред. и вступ. сл. В.П. Сальникова. – СПб.: Фонд “Университет”, 2006. – 416 с.

Тема 5. Процедури та механізми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.

Юридична відповідальність у сфері охорони здоров'я.

Лекція 4. Процедури та механізми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність у сфері охорони здоров'я

Поняття і види процедур і механізмів захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: поняття, види, засоби здійснення. Особливості використання судової форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: у порядку конституційного судочинства; у порядку

цивільного судочинства; у порядку кримінального судочинства; у порядку адміністративного судочинства. Особливості використання позасудової форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: адміністративні, тобто звернення до керівника закладу охорони здоров'я чи його підрозділу або звернення до органу управління охороною здоров'я; звернення до Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; звернення до органів прокуратури; звернення до органів внутрішніх справ, звернення до Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Юридична практика в галузі медичного права. Правопорушення у сфері охорони здоров'я як підстава для юридичної відповідальності у медичному праві: поняття, ознаки, склад. Юридична відповідальність суб'єктів медичних правовідносин: поняття, види. Цивільно-правова відповідальність у сфері охорони здоров'я. Проблеми розмежування договірної і деліктної відповідальностей у сфері охорони здоров'я. Дисциплінарна відповідальність медичних працівників. Адміністративно-правова відповідальність у медичному праві. Кримінальна відповідальність медичних працівників у зв'язку з їх професійною діяльністю. Звільнення від юридичної відповідальності медичних працівників. Особливості юридичної відповідальності пацієнтів за законодавством України. Виконання рішень судів у медичних справах.

Практичне заняття 3

Процедури та механізми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність у сфері охорони здоров'я

1. Поняття та види форм захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.
2. Судова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.
3. Позасудова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.
4. Неюрисдикційні форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: самозахист; альтернативне розв'язання конфліктів; допомога незалежних громадських об'єднань; звернення до професійних медичних асоціацій.
5. Міжнародні форми і засоби захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.

6. Поняття та види юридичної відповідальності суб'єктів медичних правовідносин. Звільнення від юридичної відповідальності: правові підстави.

7. Відшкодування моральної шкоди за неналежне надання чи ненадання медичної допомоги: теоретико-практичні проблеми способу захисту.

Тестові завдання:

1. У відповіді під котрим номером правильно вказано критерії оцінювання розумності строку розгляду справи:

- 1) складність справи;
- 2) поведінка судового виконавця;
- 3) поведінка органів виконавчої служби;
- 4) брак фінансування;
- 5) усі варіанти відповідей є правильними.

2. Оберіть правильну відповідь:

Цивільний позов у кримінальній справі, пов'язаний з неналежним наданням медичної допомоги, повинен пред'являтись до:

1) *закладу охорони здоров'я, а обвинувачений виступатиме третьою особою, що не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні цивільного відповідача;*

2) обвинуваченого, який виступатиме відповідачем по справі;

3) закладу охорони здоров'я, а третьої особи в даному випадку не передбачено чинним законодавством;

4) закладу охорони здоров'я та обвинуваченого, які виступатимуть співвідповідачами по справі;

5) жодна з відповідей неправильна.

3. Вставте необхідне пропущене слово:

“Стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950) гарантує кожній фізичній чи юридичній особі право на розгляд судом упродовж _____ строку цивільної, кримінальної, господарської, адміністративної справи, а також справи про адміністративне правопорушення, в якій вона є стороною”.

- 1) виваженого;
- 2) короткого;
- 3) розумного;

- 4) справедливого;
- 5) жодна з відповідей неправильна.

4. Продовжіть нормативне положення: “Особа, яка не пред’явила цивільного позову в кримінальній справі, а також особа, цивільний позов якої залишився без розгляду, має право пред’явити його _____ в порядку цивільного судочинства _____”.

5. У відповіді під котрим номером неправильно вказано, які документи складають нормативно-правову базу притягнення медичних працівників до дисциплінарної відповідальності:

- 1) трудовий договір, укладений між медичним працівником та закладом охорони здоров’я;
- 2) колективний договір, що діє у конкретному закладі охорони здоров’я;
- 3) Закон України “Про охорону праці”;
- 4) Кодекс законів про працю України;
- 5) Дисциплінарний Статут медичних працівників.

Творчі завдання:

1. Проаналізуйте кілька Рішень Європейського Суду з прав людини, які мають значення для правозастосовної практики у сфері медичного права (для прикладу, “Биржиковський проти Польщі” (2006)). Підготуйте правові позиції цього Суду.

2. Охарактеризуйте альтернативні форми розв’язання конфліктів у сфері охорони здоров’я і вкажіть їх роль і значення у правозахисті.

Ситуативна задача 1. Хворому поставили зубний протез у приватній стоматологічній клініці “Х”. Через місяць у протезі утворилась тріщина, в результаті чого він виявився непридатним для використання. Хворий звернувся в іншу клініку, де йому видалили дефектний протез і поставили новий.

Дайте правову оцінку ситуації. Оберіть належну форму захисту для пацієнта та підготуйте необхідні процесуальні документи.

Ситуативна задача 2. Гр. О. звернулась за медичною (акушерсько-гінекологічною) допомогою до ЦРЛ, у зв’язку з початком родової діяльності. Пацієнткою для прийняття пологів було обрано

лікаря П., що спостерігав за нею у жіночій консультації. Лікар відразу оглянув вагітну, і повідомив, що плід великий і враховуючи те, що гр. О. невисокого зросту і вузька в тазі, їй буде важко народжувати. Також лікар зазначив, що, на його думку, плід обмотаний пуповиною і тому необхідно підготуватись до кесарського розтину. Отримавши таку медичну інформацію вагітна відразу дала згоду на таке медичне втручання. Лікар П. сказав їй, що йому ще необхідно отримати згоду на операцію у завідувача пологового відділення В., який у розмові з лікарем категорично заборонив проводити таке втручання. Заввіділення вирішив особисто приймати пологи у гр. О. без її на це згоди через природні пологові шляхи. У результаті таких дій медичного працівника В. настала внутріутробна асфікція плода, а в породіллі через неналежний догляд у ранній післяпологовий період ятрогенна патологія – плацентарний поліп, вторинна анемія. Експерти при проведенні судово-медичної експертизи у цій справі підтвердили професійні порушення заввіділення.

Дайте правову оцінку ситуації. Оберіть належну форму захисту для пацієнта та підготуйте необхідні процесуальні документи.

Основна література:

1. *Агиевец С.В.* Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.
2. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.
3. *Булеца С.Б.* Право фізичної особи на життя та здоров'я (порівняльно-правовий аспект): [Монографія] / С.Б. Булеца. – Ужгород: Ліра, 2006. – 172 с.
4. *Згречча Е., Спаньйоло А. Дж., П'етро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.
5. *Каркавина Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).
6. *Кембел А., Джиллет Г., Джонс Г.* Медицинская этика: учебное пособие; пер. с англ. / под ред. Ю.М. Лопухина, Б.Г. Юдина. – 2-е изд., испр. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2010. – 400 с.
7. *Лукьянов А.С.* Биоэтика с основами биоприва: Учебное пособие. – М.: Научный мир, 2008. – 360 с.
8. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др.* – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.
9. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича,*

О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).

10. Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.

11. *Пищита А.Н.* Првовое регулирование медицинской деятельности в современной России. Теоретико-правовые аспекты. – М.: ЦКБ РАН, 2008. – 196 с.

12. *Савицкая А. Н.* Возмещение ущерба, причиненного ненадлежащим врачеванием. – Львов: Вища школа, 1982.

13. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

14. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

15. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Ненадлежащее врачевание: возмещение вреда здоровью и жизни пациента. – М.: Изд. группа “ГЭОТАР-МЕДИА”, 2007. – 312 с.

16. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.

17. *Стеценко С. Г.* Право и медицина: проблемы соотношения. – М.: Международный университет, 2002

18. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

19. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

20. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

21. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

22. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

23. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

24. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Акопов В.І.* До історії судової відповідальності лікарів // Жіночий лікар. – № 1. – 2006. – с. 32.

2. *Антонов С.В.* Особливості відшкодування шкоди, заподіяної пацієнтами невадим медичним втручанням // Управління закладом охорони здоров'я. – 2007. – № 7.

3. Антонов С.В. Цивільно-правовий захист прав пацієнтів при наданні медичної допомоги в Україні та за кордоном // Матеріали науково-практичної конференції “Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України. – К.: Київський юридичний інститут МВС України. – 2004. – С. 74–77.

4. Бровко В.П. За що можна лікаря притягти до кримінальної відповідальності? // Дунайський медичний вісник. – <http://danubecare.odessa.ukrtel.net/>

5. Волков В, Дешко Д. проблеми цивільно-правового регулювання угод. Пов’язаних з наданням платних медичних послуг // Правничий часопис Донецького університету, – 2004. – № 1. – С. 42–48.

6. Галай В. Удосконалення української практики звернення за захистом прав пацієнтів до Європейського суду з прав людини // Медичне право України. – 2009. -№ 3. -С. 15.

7. Галай В.О. Способи захисту прав пацієнтів в Україні: науково-практичний посібник. – К.: КНТ, 2009. – 72 с.

8. Гревцова Р.Ю. Конфлікти з пацієнтами: юридичні засоби запобігання та розв’язання. // Управління закладом охорони здоров’я. – 2007. – № 9.

9. Гревцова Р.Ю. Правові питання інформаційного обміну між лікарем і пацієнтом. // Управління закладом охорони здоров’я. – 2007. – № 6.

10. Гревцова Р.Ю. Українське законодавство права лікарів захищає ще менше, аніж права пацієнтів / Ваше Здоров’я. – 2005. – № 45.

11. Гревцова Р.Ю. Юридична відповідальність медичних працівників за правопорушення у сфері охорони здоров’я. // Управління закладом охорони здоров’я. – 2007. – № 4.

12. Заварза Т.В. Специфіка юридичної відповідальності медичних працівників // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17-18 квітня 2008 р., м. Львів.

13. Канунникова Л.В., Фролов Я.А., Фролова Е.В. О правовых проблемах врачебной (медицинской) ошибки // Медицинское право. – 2003. – № 2. – С. 22–23.

14. Кибальник А.Г., Старостина Я.В. Лікарська помилка і кримінальна відповідальність // Жіночий лікар № 1 2009, с.31.

15. Ковтун Л. Проблеми правової кваліфікації лікарської помилки // Правовий тиждень. – 23 -29 грудень 2008 р. – № 53-55.

16. Морозов А.М. Актуальні питання професійної відповідальності лікарів в сучасній Україні / А.А. Морозов, А. В. Степаненко, С.В. Кучеренко // Управління закладом охорони здоров’я. – 2007. – № 1. – С. 60-66.

17. Морозов А.М., Степаненко А.В., Кучеренко С.В. Професійна відповідальність лікаря (досвід зарубіжних країн) / Український нейрохірургічний журнал. – 2004. – № 4.

18. Савченко В.О. Розуміння правової відповідальності медичних працівників., в контексті закріпленості права на медичну допомогу, як осо-

бистого немайнового права // Матеріали Шостої Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції Актуальні проблеми сучасної науки

19. *Сенюта І.Я.* Адміністративно-правовий захист прав пацієнтів в Україні. [Матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 22 грудня 2006 р.]. – Київ, 2006.

20. *Сенюта І.Я.* Медіація а охороні здоров'я: до постановки проблеми // Профілактика бездоглядності, жебрацтва та злочинності серед дітей. Нові підходи та перспективи. [Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 4 листопада 2004 р.]. – Львів, 2004.

21. *Сенюта І.Я.* Спосіб захисту прав людини в сфері охорони здоров'я у порядку кримінального судочинства: деякі теоретико-практичні аспекти людини // Медичне право України. – 2008. -№ 1. С. 61

22. *Сенюта І.Я.* Як і чому варто примирити пацієнта і лікаря: посередництво/медіація у сфері охорони здоров'я. – Юридична газета. – 2007. – № 39.

23. *Сидоренко М.* Захист прав пацієнта в контексті обов'язків і відповідальності лікарів // Правовий тиждень. – № 52-53.

24. *Степаненко А.В., Кучеренко С.В.* Професійна відповідальність лікаря-стоматолога в сучасних умовах / Вісник стоматології, 2004, № 4.

25. *Стеценко С.Г.* Защита прав пациентов на информированное согласие // Здравоохранение. – 2001. – № 12.

26. *Черніков Є. Е., Зарецький М. М., Чернікова Н. М.* Лікарська помилка: неосвіченість чи халатність? // Український медичний часопис. – № 2(70) III – IV 2009 р.

27. *Ясеницький В. Є.* Кримінально-правове значення лікарської помилки // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19–20 квітня 2007 р., м. Львів.

Рекомендована література:

1. *Азаров А.В.* Обеспечение и защита прав граждан при оказании медицинской помощи. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2007. – 192 с.

2. *Гайдук Н., Сенюта І., Бік О., Терешко Х.* Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / Уклад. – Львів: ПАІС, 2007.

3. *Глашев А.А.* Медицинское право: Практическое руководство для юристов и медиков / А. А. Глашев. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 208 с.

4. *Лопатенков Г.Я.* Права пациента. Практические рекомендации. – СПб.: БВХ – Петербург, 2005.

5. Медико-правовий глумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

6. Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций – К.: Сфера, 1999.

7. *Курноскина О.Г.* Защита прав при обращении за медицинской помощью: экспресс-справ. / О.Г. Курноскина. – М. : Вершина, 2006. – 184 с.

Тема 6. Правове регулювання експертної діяльності у сфері охорони здоров'я в Україні. Дефекти надання медичної допомоги: юридична оцінка

Лекція 5. Правове регулювання експертної діяльності у сфері охорони здоров'я в Україні. Дефекти надання медичної допомоги: юридична оцінка

Експертна діяльність у сфері охорони здоров'я: національне і зарубіжне законодавство. Поняття, види і значення медичних експертиз в Україні. Особливості правового статусу експерта за законодавством України. Висновок експерта. Медико-соціальна експертиза втрати працездатності: поняття і види. Судово-медична експертиза. Судово-психіатрична експертиза. Судово-психологічна експертиза. Військово-медична експертиза. Альтернативна медична експертиза. Правові основи біоетики: проблеми експертної діяльності щодо захисту прав пацієнтів. Патологоанатомічний розтин. Дефекти надання медичної допомоги: поняття і види. Співвідношення понять “медична помилка”, “лікарська помилка” та “нещасний випадок”. Ятрогенна патологія: актуальність і основні причини виникнення. Класифікація ятрогеній, місце ятрогенної патології в структурі несприятливих результатів медичних втручань. Ускладнення за результатами медичних втручань та їх правові наслідки. Юридична оцінка дефектів надання медичної допомоги.

Практичне заняття 4

Правове регулювання експертної діяльності у сфері охорони здоров'я в Україні. Дефекти надання медичної допомоги: юридична оцінка

1. Законодавче закріплення експертної діяльності в Україні.
2. Поняття, види і значення медичних експертиз в Україні.
3. Правовий статус експерта за законодавством України. Висновок експерта.
4. Види експертиз за законодавством України.
5. Дефекти надання медичної допомоги: поняття і види.
6. Юридична оцінка дефектів надання медичної допомоги.

Тестові завдання:

1. Яке поняття розкриває наступне визначення: “_____ – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об’єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства”.

- 1) криміналістична експертиза;
- 2) балістична експертиза;
- 3) *судова експертиза*;
- 4) медична експертиза;
- 5) психічна експертиза.

2. Яким письмовим процесуальним документом оформляється проведена експертиза?

- 1) *висновком*;
- 2) заключенням;
- 3) довідкою;
- 4) протоколом;
- 5) розпискою.

3. У якій відповіді правильно зазначений вид експертної діяльності у сфері охорони здоров’я?

- 1) *судово-психіатрична експертиза*;
- 2) судово-неврологічна експертиза;
- 3) судово-наркологічна експертиза;
- 4) судово-кваліфікаційна експертиза;
- 5) судово-координаційна експертиза.

4. У відповіді під котрим номером правильно вказано поняття “лікарська помилка”:

1) це неналежне здійснення діагностики, лікування хворого, організації медичної допомоги, яке призвело або могло призвести до несприятливого результату медичного втручання;

2) *це дефект надання медичної допомоги, що пов’язаний з не-правильними діями медичного персоналу, який характеризується добросовісною помилкою за відсутності ознак умисного або необережного злочину*;

3) це дефект надання медичної допомоги, пов’язаний з випадковим збігом обставин, які лікар, діючи правомірно, в меж-

ах посадових інструкцій і відповідно до прийнятих у медицині методів і способів лікування (діагностики), не міг передбачати і запобігти;

4) це дефект надання медичної допомоги, що не пов'язаний з неправильними діями медичного персоналу, який є добросовісною помилкою за відсутності ознак умисного або необережного злочину;

5) це дефект надання медичної допомоги, що не пов'язаний з випадковим збігом обставин, які лікар, діючи правомірно, в межах посадових інструкцій і відповідно до прийнятих у медицині методів і способів лікування (діагностики), міг передбачати і запобігти.

5. У відповіді під котрим номером правильно вказано, що розуміють під “ятрогенією”:

1) це нове, ненавмисно або неминуче виникаюче захворювання або патологічний стан, що не є прямим наслідком медичного втручання при діагностиці, лікуванні або профілактиці;

2) це захворювання, яке було в особи і не є прямим наслідком медичного втручання при діагностиці, лікуванні або профілактиці;

3) це нове, ненавмисно або неминуче виникаюче захворювання або патологічний стан, що є прямим наслідком медичного втручання при діагностиці, лікуванні або профілактиці;

4) це нове, навмисно або минуце виникаюче захворювання або патологічний стан, що не є прямим наслідком медичного втручання при діагностиці, лікуванні або профілактиці;

5) це погіршення стану здоров'я пацієнта за умови правильних дій лікаря.

Творчі завдання:

1. Підготуйте інтерв'ю з журналістом газети “Х” на тему: “Біла халатність”. Виступіть у ролі адвоката, що спеціалізується на медичному праві (рольова гра).

2. Підготуйте алгоритм захисту прав суб'єктів медичних правовідносин при настанні дефекту при наданні медичної допомоги чи ятрогенної патології.

Ситуативна задача 1. При обстеженні й діагностуванні пацієнта К. лікар Г. дійшов помилкового висновку, що це апендицит. Внаслідок цього пацієнт переніс операцію, яка не була показана за станом здоров'я. Згодом було встановлено причину недомагання пацієнта, а саме – гостре харчове отруєння.

Дайте правову оцінку ситуації. Визначіть вид дефекту надання медичної допомоги. Оберіть належну форму захисту для пацієнта та підготуйте необхідні процесуальні документи.

Ситуативна задача 2. Гр. М., який нещодавно отримав диплом лікаря, відразу почав працювати в сільській амбулаторії, при цьому досвід у нього був невеликий. Оглядаючи хворого Т., який прийшов з сильними болями голови та загальним недомоганням, лікар не зміг поставити правильного діагнозу, не скерував на додаткові обстеження, а виписав пацієнту вітаміни і відправив до дому. Через кілька днів гр. Т. помер.

Дайте правову оцінку ситуації. Визначіть вид дефекту надання медичної допомоги. Оберіть належну форму захисту для пацієнта та підготуйте необхідні процесуальні документи.

Основна література:

1. *Агивец С.В.* Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.

2. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.

3. *Згречча Е., Спаньоло А. Дж., Петро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.

4. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др.* – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.

5. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов.* – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).

6. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова.* – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.

7. *Мельник В.І.* Організаційні і правові аспекти судово-психіатричної експертизи у кримінальному процесі: посібник для судових психіатрів / В.І. Мельник, А.В. Мельник. – К.: Наук. світ, 2005. – 149 с.

8. *Пищита А.Н.* Правовое регулирование медицинской деятельности в современной России. Теоретико-правовые аспекты. – М.: ЦКБ РАН, 2008. – 196 с.

9. *Савицкая А. Н.* Возмещение ущерба, причиненного ненадлежащим врачеванием. – Львов: Вища школа, 1982.

10. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

11. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

12. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Ненадлежащее врачевание: возмещение вреда здоровью и жизни пациента. – М.: Изд. группа “ГЭОТАР-МЕДИА”, 2007. – 312 с.

13. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.

14. *Стеценко С. Г.* Право и медицина: проблемы соотношения. – М.: Международный университет, 2002

15. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

16. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

17. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

18. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

19. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

20. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

21. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Заварза Т.В.* Специфіка юридичної відповідальності медичних працівників // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17–18 квітня 2008 р., м. Львів.

2. *Канунникова Л.В., Фролов Я.А., Фролова Е.В.* О правовых проблемах врачебной (медицинской) ошибки// Медицинское право. – 2003. – № 2. – С. 22–23.

3. *Кибальник А.Г., Старостина Я.В.* Лікарська помилка і кримінальна відповідальність // Жіночий лікар. – № 1. – 2009. – С. 31.

4. *Ковтун Л.* Проблеми правової кваліфікації лікарської помилки // Правовий тиждень. – 23 -29 грудень 2008 р. – № 53–55.

5. *Красильников, А.П.* Ятрогении и безопасность медицинской помощи //Мед. новости. – 1996. – № 4. – С. 3–10.

6. *Морозов А.М., Степаненко А.В., Кучеренко С.В.* Професійна відповідальність лікаря (досвід зарубіжних країн) / Український нейрохірургічний журнал. – 2004. – № 4.

7. *Первомайский В. Б., Канищев А. В.* Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза: заблуждения и реальность // *Архів психіатрії.* – 2006. – Т. 12, № 1–4. – С. 175–179.

8. *Русаков, В.И.* К проблеме ятрогении // *Хирургия.* – 1998. – № 8. – С. 45–48.

9. *Черніков Є. Е., Зарецький М. М., Чернікова Н. М.* Лікарська помилка: неосвіченість чи халатність? // *Український медичний часопис.* – № 2(70) III – IV 2009 р.

10. *Ясеницький В. Є.* Кримінально-правове значення лікарської помилки // *Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19-20 квітня 2007 р., м. Львів.*

Рекомендована література:

1. *Азаров А.В.* Обеспечение и защита прав граждан при оказании медицинской помощи. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2007. – 192 с.

2. *Гайдук Н., Сенюта І., Бік О., Терешко Х.* Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / *Уклад.* – Львів: ПАІС, 2007.

3. *Глашев А.А.* Медицинское право: Практическое руководство для юристов и медиков / *А. А. Глашев.* – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 208 с.

4. *Ковальова В.В.* Шляхи удосконалення організації діяльності експертно-криміналістичної служби МВС України. Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2001. – 17 с.

5. *Краковский Н.И., Грицман Ю.Я.* Хирургические ошибки. – М., 1967.

6. *Курноскина О.Г.* Защита прав при обращении за медицинской помощью: экспресс-справ / *О.Г. Курноскина.* – М. : Вершина, 2006. – 184 с.

7. *Лопатенков Г.Я.* Права пациента. Практические рекомендации. – СПб.: ВВХ – Петербург, 2005.

8. *Медико-правовой тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти.* – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

9. *Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта.* – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

10. *Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций* – К.: Сфера, 1999.

Тема 7. Порівняльне медичне право. Міжнародне медичне право

Завдання для самостійного опрацювання (2 год.)

1. Медичне право в континентальній правовій системі.
2. Медичне право в англосаксонській правовій системі.
3. Медичне право в релігійних правових системах (загально-релігійна, традиційна далекосхідна і звичаєво-общинна системи).
4. Медичне право в правових системах скандинавських і латиноамериканських країн.
5. Медичне право в слов'янській правовій сім'ї.
6. Медичне право в соціалістичній правовій системі.
7. Медичне право України та європейська правова традиція.
8. Перспективи гармонізації медичного права України з європейськими правовими стандартами.
9. Поняття і принципи міжнародного медичного права.
10. Джерела міжнародного медичного права.
11. Суб'єкти міжнародного медичного права.

Основна література:

1. *Агиевєц С.В.* Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.
2. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.
3. *Зречча Е., Спаньйоло А. Дж., П'єтро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.
4. *Марченко М. Н.* Правовые системы современного мира. Учебное пособие. – М.: ИКД “Зерцало-М”, 2008. – 528 с.
5. Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).
6. Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.
7. *Михайлов В.С.* История международного здравоохранительного права. – Владивосток, 1984.
8. *Михайлов В.С.* Международно-правовое регулирование здравоохранения. – Л., 1973.
9. Охорона здоров'я і права людини: ресурсний посібник / ред. Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ. Н. Шевчук; наук. ред.

укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

10. *Пищита А.Н.* Правовое регулирование медицинской деятельности в современной России. Теоретико-правовые аспекты. – М.: ЦКБ РАН, 2008. – 196 с.

11. Правовые системы стран мира: Энциклопед. справочник / Под ред. *А. Я. Сухарева*. – М.: Норма, 2000.

12. *Решетников Ф. М.* Правовые системы стран мира: Справочник. – М.: Юрид. литература, 1993.

13. Российское государство и правовая система. Современное развитие, проблемы, перспективы / Под ред. *Ю. Н. Старилова*. – Воронеж, 1999.

14. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

15. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.

16. *Ткаченко В. Д.* Порівняльне правознавство / За ред. канд. юрид. наук, доц. Харків, 2003.

17. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб.пособие для вузов. – М.: Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 2003. – 320 с.

18. Французская республика. Конституция и законодательные акты / Под ред. *В. А. Туманова* – М.: Прогресс, 1989.

19. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Ведерникова О. Н.* Административная юстиция (опыт зарубежных стран) // Судебная реформа: итоги, приоритеты, перспективы: Материалы конф. – М., 1997. – № 47. – Сер. Научные доклады.

2. *Сенюта І.* Право людини на охорону здоров'я в конституціях країн СНД: порівняльно-правовий аналіз // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: Науковий часопис. – 2003. – № 3-4 (7-8). – С. 65-69.

Рекомендована література:

1. *Глашев А.А.* Медицинское право: Практическое руководство для юристов и медиков / А. А. Глашев. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 208 с.

2. Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций – К.: Сфера, 1999.

Змістовий модуль II СПЕЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ МЕДИЧНОГО ПРАВА

Тема 8. Правове регулювання сімейної медицини в Україні

Питання для самостійного опрацювання (2 год.)

1. *Загальна характеристика сімейної медицини: поняття, принципи, значення і міжнародні стандарти.*
2. *Законодавче забезпечення сімейної медицини в Україні.*
3. *Правовий статус амбулаторії загальної практики – сімейної медицини.*
4. *Правовий статус сімейного лікаря.*
5. *Проблеми та перспективи розвитку сімейної медицини в Україні.*

Основна література:

1. *Агиевец С.В.* Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.
2. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д; МарТ, 2004. – 368 с.
3. *Гиріна О.М.* Сімейна медицина: підручник; у 3 кн. – Кн. 1. Організаційні основи сімейної медицини / О.М. Гиріна, П.В. Грішило, Т.Г. Лемзякова та ін.; За ред. чл.-кор. АМН України, проф. В.Ф. Москаленка, проф. О.М. Гиріної. – К.: Медицина, 2007. – 392 с.
4. *Гладун З. С.* Державне управління в галузі охорони здоров'я. – Тернопіль, 2000.
5. *Гладун З.С.* Адміністративно-правове регулювання охорони здоров'я населення: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
6. *Згречча Е., Спаньйоло А. Дж., П'етро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.
7. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др.* – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.
8. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов.* – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).
9. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова.* – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.
10. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.
11. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб. пособие / Под. ред. чл.-корр. РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ОО

“Медицинское информационное агенство”, 2007.

12. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

13. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

14. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Березнюк В.В., Зайцев А.В., Ковтуненко О.В.* Загальні принципи організації навчання лікарів-інтернів за фахом “Загальна практика – сімейна медицина” на кафедрі оториноларингології // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2006. – №2. – С. 49–52.

2. *Бесполудіна Г.В., Головчанська С.С.* Медицина ХХІ століття: сімейна медицина як важлива складова сільської охорони здоров'я // Український медичний альманах. – 2006. – №2. – С. 18–20.

3. *Денисов И.Н.* Становление семейной медицины в Российской Федерации // Медицинская сестра. – 2000. – № 5. – С. 2–4.

4. *Кабачний О.Г., Мнушко З.М.* Дослідження інформаційних потреб фахівців закладів первинної медико-санітарної допомоги – сімейної медицини // Клінічна фармація. – 2008. – Т. 12. – № 1. – С. 33–36.

5. *Кравченко В.І., Кравченко Т.М.* Развитие семейной медицины – стратегическое направление реформирования здравоохранения в Украине // Запорожский медицинский журнал. – 2006. – № 6. – С. 169–170.

6. *Мортіков В. В.* Реформування охорони здоров'я: фінансовий аспект // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 79–86.

7. *Пономаренко В.М., Слабкий Г.О., Шпита О.О.* Методичні підходи до розмежування обсягів медичної допомоги населенню з приводу інфекційних та паразитарних хвороб між сімейним лікарем та лікарем-інфекціоністом // Вісник соціальної гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2007. – № 2. – С. 109.

8. *Попович В.І., Василюк Н.В., Бачинський І.В.* Оптимізація методики викладання оториноларингології лікарям-курсантам за фахом “Загальна практика-сімейна медицина” // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2006. – № 1. – С. 53–54.

9. *Циганенко А. Я., Кривоносов М. В., Одинець Ю. В.* Реформування системи первинної медико-санітарної допомоги та пріоритети стратегії підготовки сімейних лікарів // Врacheбная практика. – 2001. – № 1. – С.4-8.

10. *Шинкарьова, І.М.* Дослідження розподілу робочого часу лікарів і середнього персоналу загальної практики/сімейної медицини // Україна. Здоров'я нації. – 2007. – № 1. – С. 104–108.

Рекомендована література:

1. *Бедрин Л. М., Загрядская А. П., Ширинский П. П.* Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача: Учебн. пособие для студентов, субординаторов и интернов. – Ярославль, 1986.
2. *Летов О.В.* Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.
3. *Лехан В.М.* Система охорони здоров'я в Україні: підсумки, проблеми, перспективи / Міжнародний фонд “Відродження”; Інститут відкритого суспільства. – К.: Сфера, 2002. – 28 с.
4. *Лівак П.С.* Правове забезпечення фінансування охорони здоров'я в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. – Ірпінь, 2010. – 21 с.
5. *Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти.* – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.
6. *Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта.* – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.
7. *Пищита А.Н.* Совершенствование правового обеспечения медицинской деятельности в условиях реформирования здравоохранения Российской Федерации. – М.: ЦКБ РАН. – 2007. – 88 с.
8. *Рыков В.А.* Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

**Тема 9. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я
і репродуктивних технологій в Україні.
Донорство за законодавством України**

***Лекція 6. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я
і репродуктивних технологій в Україні.
Донорство за законодавством України***

Загальна характеристика сфери репродуктивного здоров'я людини: національне законодавство та міжнародно-правові стандарти. Основи правової соматології. Права та обов'язки людини у сфері охорони репродуктивного здоров'я: поняття, види, зміст. Законодавче забезпечення репродуктивних технологій в Україні. Правові питання штучного запліднення. Умови та порядок проведення медичної стерилізації особи. Правове регулювання штучного переривання вагітності. Етико-правові проблеми реалізації права на використання контрацепції. Актуальні етико-правові питання клонування. Правові та етичні проблеми медичної діяльності у сфері репродуктивних технологій щодо захисту прав людини. Поняття та види донорства за законодавством України. Особливості здійснення репродуктивних прав неповнолітніх. Поняття і принципи донорства крові та її компонентів. Умови правомірності здійснення донорства крові та її компонентів. Правовий статус донора в Україні. Законодавче забезпечення донорства органів та інших анатомічних матеріалів. Правові та біоетичні проблеми донорства. Умови правомірності та засади трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини. Правове забезпечення медичної генетики. Соматичні права і генетичний ризик.

***Практичне заняття 5
Правове забезпечення репродуктивного здоров'я
і репродуктивних технологій в Україні.
Донорство за законодавством України***

1. Правове регулювання репродуктивних технологій в Україні.
2. Сурогатне материнство: правові аспекти.
3. Корекція (зміна) статі: законодавче забезпечення та юридична практика.
4. Поняття та види донорства за законодавством України.

5. Юридичне забезпечення організації та здійснення донорства крові та її компонентів: міжнародно-правові стандарти і вітчизняне законодавство.

6. Право на донорство та збереження репродуктивних клітин. Відкладне батьківство.

7. Тіло людини і право на людську гідність.

Тестові завдання:

1. У відповіді під котрим номером правильно вказано права людини, що належать до репродуктивних:

- 1) право на медичну інформацію;
- 2) *право на добровільне штучне переривання вагітності;*
- 3) право на згоду на медичне втручання;
- 4) право на медичну таємницю;
- 5) право на повагу до честі, гідності та ділової репутації.

2. У відповіді під котрим номером неправильно вказано права людини, що належать до репродуктивних:

- 1) право на штучне запліднення;
- 2) право на імплантацію ембріона;
- 3) право на застосування методів стерилізації;
- 4) *право на повагу до часу пацієнта;*
- 5) право на сурогатне материнство.

3. Право людини на донорство репродуктивних клітин включає:

- 1) *право на імплантацію ембріона;*
- 2) право на медичну стерилізацію;
- 3) право на штучне переривання вагітності;
- 4) право на зміну (корекцію) статевої приналежності;
- 5) право на заборону еутаназії.

4. Штучне переривання вагітності може здійснюватися за бажанням жінки, якщо:

- 1) отримана письмова згода іншого з подружжя;
- 2) *вагітність не перевищує дванадцяти тижнів;*
- 3) вагітність не перевищує двадцяти двох тижнів;
- 4) вагітність не перевищує двадцяти п'яти тижнів;
- 5) вагітність не перевищує тридцяти тижнів.

5. У відповіді під котрим номером правильно вказано вектор законодавчого закріплення питання клонування:

- 1) забороняється клонування усіх організмів;
- 2) забороняється терапевтичне клонування;
- 3) забороняється репродуктивне клонування людини;
- 4) накладено тимчасову заборону на клонування людини;
- 5) чинним законодавством України дане питання не врегульовано.

Творчі завдання:

1) Проаналізуйте чинне законодавство України на предмет встановлення вікового цензу для реалізації репродуктивних прав людини. Чи існують неузгодженості, суперечності або прогалини в нормативно-правовій базі в цьому напрямі? Запропонуйте власні пропозиції щодо їх усунення.

2) Проаналізуйте правові проблеми сурогатного материнства в Україні та за кордоном (2–3 держави на вибір). Запропонуйте власні шляхи їх вирішення з урахування можливості запозичення позитивного зарубіжного досвіду.

Ситуативна задача 1. Сімнадцятирічна гр. С., не перебуваючи у зареєстрованому шлюбі, звернулася до закладу охорони здоров'я, у якому проводять операції зі штучного запліднення, з проханням про здійснення такого виду медичного втручання, оскільки страждає на безпліддя незрозумілої етіології. Однак їй відмовили у проведенні операції штучного запліднення, посилаючись на те, що у гр. С. відсутні медичні показання до такого виду медичного втручання.

Проаналізуйте наведену ситуацію з посиланням на чинне законодавство України. Чи правомірною була відмова у здійснення штучного запліднення гр. С.? Підготуйте письмову консультацію.

Ситуативна задача 2. Гр. О. уклала цивільно-правовий договір про сурогатне материнство з подружжям Іваненків. Протягом двадцяти чотирьох тижнів вагітності подружжя забезпечувало гр. О. посиленним харчуванням і проживанням. Однак на двадцять п'ятому тижні вагітності гр. О., відчувши себе майбутньою мамою, вирішила відмовитись від подальшого виконання зобов'язань за договором. З цією метою вона покинула помешкання, надане їй подружжям Іваненків, та зникла з міста в невідомому напрямку.

Дайте правову оцінку ситуації. Оберіть найоптимальнішу форму захисту репродуктивних прав подружжя Іваненків.

Основна література:

1. *Агиевец С.В.* Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.
2. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.
3. *Згречча Е., Спаньоло А. Дж., П'етро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛЮБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.
4. *Каркавина Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).
5. *Кембел А., Джиллет Г., Джонс Г.* Медицинская этика: учебное пособие; пер. с англ. / под ред. Ю.М. Лопухина, Б.Г. Юдина. – 2-е изд., испр. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2010. – 400 с.
6. *Лукьянов А.С.* Биоэтика с основами биоэтики: Учебное пособие. – М.: Научный мир, 2008. – 360 с.
7. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др.* – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.
8. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов.* – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).
9. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова.* – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.
10. *Романовский Г.Б.* Репродуктивные права в России и странах СНГ: сравнительно-правовое исследование: монография. – Пенза: Изд-во ПГУ, 2009. – 128 с.
11. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.
12. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.
13. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.
14. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.
15. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.
16. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д. ю. н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

17. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

18. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

19. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

20. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Авраменко Н.В., Барковський Д.Є.* Удосконалення викладання сучасних аспектів репродуктивної медицини на VI курсі медичного факультету // Запорізький медичний журнал. – 2007. – № 6. – С. 168–170.

2. *Антонов С.В.* Правове регулювання застосування допоміжних репродуктивних технологій і захист прав їх учасників в Україні та за кордоном // Управління закладом охорони здоров'я. – 2009. – № 6.

3. *Горовенко Н.* Клонування людини – межа, яку не слід переступати ніколи // Ваше здоров'я. – 2003. – 17-23 січня.

4. Досвід роботи Одеської обласної дитячої клінічної лікарні з питань безпеки донорства та здійснення держсанепідагляду з профілактики ВІЛ-інфекції / О.Г. Ліман, Т.А. Косюга, І.О. Печурова и др. // Інфекційний контроль. – 2007. – № 2. – С. 41–43.

5. *Іванюта Л.І.* Репродуктивне здоров'я і неплідність // Мистецтво лікування. – 2004. – С. 26-30.

6. *Кашинцева О.Ю.* Етико-правові роздуми щодо проблеми визначення статусу ембріона // Право України. – 2007. – № 12.

7. *Кашинцева О.Ю.* Патентне право і клонування людини: досвід ЄС // Вісник Академії Адвокатури України. – 2006. – № 2(6).

8. *Кашинцева О.Ю.* Правове регулювання генетичних досліджень людини в Україні: деякі аспекти // Право України. – 2007. – № 5.

9. *Кашинцева О.Ю.* Проблеми правового регулювання пренатальних генетичних обстежень в Україні // Вісник Академії Адвокатури України. – 2005. – № 3(4).

10. *Пипченко Б.Ю.* Дискусійні аспекти надання згоди на донорство органів та тканин для трансплантації // Медичне право України: Правовий статус пацієнтів України та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення).

11. *Сенюта І. Я.* Законодавче забезпечення донорства в Україні // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2008. – Вип. 46. – С. 26–32 // http://law.lnu.edu.ua/fileadmin/user_upload/visnyk/46/vsn46_04.pdf

12. *Сенюта І.* Медична таємниця: медико-правові аспекти // Львівський правничий часопис “Життя і право”. – 2005. – № 1 (13).

13. *Сенюта І.* Адвокатська і медична таємниця: деякі паралелі. – Юридична газета. – 2007. – № 42.

14. *Юзько О.М., Жилка Н.Я., Руденко Н.Г.* та ін. Допоміжні репродуктивні технології в Україні // Зб. наук. праць співробітників НМАПО ім. П.Л. Шупика. – К., 2007. – Випуск 6, кн. 3. – С. 26-29.

Рекомендована література:

1. *Бедрин Л. М., Загрядская А. П., Ширинский П. П.* Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача: Учебн. пособие для студентов, субординаторов и интернов. – Ярославль, 1986.

2. *Летов О.В.* Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.

3. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

4. Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

5. Практичне право: права пацієнтів (Інтерактивний курс медичного права) / Галай В.О., Гречанюк С.К., Сенюта І.Я. та ін.; за ред. С.Г. Стеценка, А.О. Галая. – К.: КНТ, 2009. – 224 с.

6. *Рыков В.А.* Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

Тема 10. Законодавче забезпечення профілактики та лікування інфекційних хвороб, у т.ч. тих, що передаються статевим шляхом

Лекція 7. Законодавче забезпечення профілактики та лікування інфекційних хвороб, у т.ч. тих, що передаються статевим шляхом

Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я щодо захисту населення від інфекційних, у тому числі тих, що передаються статевим шляхом. Нормативно-правове забезпечення профілактики та лікування інфекційних хвороб, у тому числі тих, що передаються статевим шляхом, в Україні. Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин в умовах лікування інфекційних хвороб, у тому числі тих, що передаються статевим шляхом. Загальна характеристика правового регулювання у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу: міжнародно-правові стандарти та національне законодавство. Державна політика у сфері профілактики, запо-

бігання поширенню та лікування ВІЛ-інфекції/СНІДу. Правовий статус медичних працівників та інших осіб, професійна діяльність яких пов'язана з ризиком інфікування ВІЛ.

Питання для самостійного опрацювання (2 год.)

1. *Правове регулювання проведення профілактичних щеплень в Україні.*

2. *Біоетичні проблеми в контексті профілактики і боротьби з ВІЛ-інфекцією/СНІДом.*

3. *Боротьба з туберкульозом: правові аспекти.*

4. *Особливості соціально-правового захисту осіб, інфікованих ВІЛ чи осіб, які страждають на хворобу, зумовлену ВІЛ.*

Основна література:

1. *Агиевец С.В.* Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.

2. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.

3. *Виклики та подолання: ВІЛ/СНІД та права людини в Україні: Посібник / за ред. А. Скурбаті – К.: 2008 р.*

4. *Згречча Е., Спаньоло А. Дж., П'етро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун; Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.

5. *Каркавина Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).

6. *Кембел А., Джиллет Г., Джонс Г.* Медицинская этика: учебное пособие; пер. с англ. / под ред. Ю.М. Лопухина, Б.Г. Юдина. – 2-е изд., испр. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2010. – 400 с.

7. *Лукьянов А.С.* Биоэтика с основами биоправа: Учебное пособие. – М.: Научный мир, 2008. – 360 с.

8. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др. – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.*

9. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).*

10. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.*

11. *Медичне право: нормативно – правові акти. Ч. 2 / Упор: І.Я. Сеньюта (гол. ред.), Ю.С. Гуменюк, М.М. Семерак, Х.Я. Терешко; – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”. 2008. – 520 с.*

12. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

13. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

14. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред. чл.-корр. РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.

15. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

16. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

17. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

18. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

19. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

20. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

21. Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П. – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашко и К”, 2009. – 452 с.

Додаткова література:

1. *Бурдін В.* Поняття, підстава та правова природа примусового лікування // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2009. – Вип. 49. – С. 207-217.

2. *Жилка Н.Я.* Інструкція про порядок надання медико-соціальної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям // Медичний індекс. Педіатрія: Інформаційний бюлетень. – 2008. – № 1. – С. 30-37.

3. *Жуковіна Л.* Деякі аспекти правового регулювання боротьби з туберкульозом в Україні // Юридичний журнал. – 2006. – № 11.

4. *Лапушенко О.В.* Роль і завдання державної санітарно-епідеміологічної служби у системі охорони здоров'я / Матеріали XIV з'їзду гігієністів України “Гігієнічна наука та практика на рубежі століть”, 19-21 травня 2004 р. – Дніпропетровськ, 2004. – Т.1. – С. 28-30.

5. *Лістровий М.* Проблема туберкульозу в Україні // Здоров'я України. – березень 2005 р. – № 115.

6. *Носик Д.Н., Бочкова М.С., Носик Н.Н.* Професійна травма: травматизм медичних працівників при оказанні допомоги ВИЧ-інфікованим пацієнтам // Медицина сестра. – 2008. – № 2. – С. 20-22.

7. Пукало Р.М, Пукало А.Р., Пукало С.Є. Епідемія ВІЛ/СНІДу в Україні та проблемні питання нормативно-правової бази боротьби з нею // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми становлення та розвитку” (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.) / Упор. к.юр.н. Сенюта І. Я., Терешко Х. Я. – Львів: ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – С. 242–247.

8. Сенюта І.Я. Медична таємниця: медико-правові аспекти // Життя і право: Львівський правничий часопис. – 2005. – № 1(13) – С. 44–45.

9. Сенюта І.Я. Право людини на захист від дискримінації за станом здоров'я / Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 15-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 4–5 лют. 2009 р.] – Львів, 2009. – С. 154 – 157.

10. Сенюта І. Адвокатська і медична таємниця: деякі паралелі. – Юридична газета. – 2007. – № 42.

11. Якобчук А.В. Вирішення проблем ВІЛ / СНІДу в Україні на державному рівні з урахуванням міжнародного досвіду // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2006. – № 2. – С. 75–81.

Рекомендована література:

1. Бедрин Л. М., Загрядская А. П., Ширинский П. П. Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача: Учебн. пособие для студентов, субординаторов и интернов. – Ярославль, 1986.

2. Летов О.В. Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.

3. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

4. Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

5. Практичне право: права пацієнтів (Інтерактивний курс медичного права) / Галай В.О., Гречанюк С.К., Сенюта І.Я. та ін.; за ред. С.Г. Стеценка, А.О. Галая. – К.: КНТ, 2009. – 224 с.

6. Рыков В.А. Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д; Феникс, 2002. – 288 с.

Тема 11. Правове регулювання провадження фармацевтичної діяльності та забезпечення населення лікарськими засобами і виробами медичного призначення в Україні. Інтелектуальна власність у галузі охорони здоров'я

Лекція 8. Правове регулювання провадження фармацевтичної діяльності та забезпечення населення лікарськими засобами і виробами медичного призначення в Україні

Правові основи фармації в Україні. Поняття та правовий статус фармацевтичних працівників. Роль фармацевтичних працівників при наданні медичної допомоги. Проведення фармацевтичної практики. Рекламу лікарських засобів. Юридична відповідальність фармацевтичних працівників за професійні правопорушення. Загальна характеристика законодавства у сфері забезпечення населення лікарськими засобами. Створення і виробництво лікарських засобів: правові аспекти. Правове та етичне забезпечення проведення клінічних випробувань лікарських засобів. Державний контроль якості лікарських засобів в Україні. Реалізація лікарських засобів. Юридичні гарантії забезпечення лікарськими засобами і засобами медичного призначення окремих категорій населення в Україні.

Питання для самостійного опрацювання (2 год.)

- 1. Біоетичні основи фармацевтичної діяльності.*
- 2. Доклінічне вивчення лікарських засобів.*
- 3. Державна політика щодо обігу лікарських засобів в Україні.*
- 4. Міжнародно-правові акти та національні стандарти забезпечення права інтелектуальної власності в галузі охорони здоров'я.*
- 5. Біотехнології у медицині.*

Основна література:

- 1. Блавацька О.Б. Правові основи фармації. – Львів, 2004. – 40 с.*
- 2. Каркавіна Д.Ю. Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).*
- 3. Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др. – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.*
- 4. Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича,*

О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).

5. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова.* – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.

6. *Мнушко З.Н., Слободяток Н.Н., Андреев В.Г., Постун І.В.* Правове регулювання діяльності фармацевтичних підприємств. – Харків, 2003.

7. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

8. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

9. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.

10. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

11. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

12. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

13. *Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг. ред. С.Г. Стеценка.* – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

14. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

15. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

Додаткова література:

1. *Блавацька О.Б., Зарума Л.Е., Калинюк Т.К., Парновський Б.Л.* Правові медичні та фармацевтичні аспекти створення, реалізації і застосування лікарських засобів. – Львів, 2002.

2. *Желудков Ю., Ляпунов М.* Якість та сертифікація лікарських засобів // Ліки України. – 1997. – № 1. – С 10–12.

3. *Жесдовська Ф.* Проблеми розвитку фармацевтичної промисловості в Україні // Щотижневик “Аптека”. – 2005. – № 44. – С. 4.

4. *Шумаєва О.О.* Стратегія розвитку фармацевтичної галузі країни // Проблеми формування та реалізації державної політики у сферах державного, регіонального і галузевого управління: зб. наук. праць Донецького державного університету управління. – Донецьк, 2007. – Т. 8. – вип. 93, серія “Державне управління”. – С. 69–77.

5. *Шумаєва О.О., Ларіна Р.Р.* Нормативно-правове регулювання фармацевтичної галузі як важливої компоненти національної безпеки країни // Менеджер. – 2007. – № 2 (40). – С. 33–40.

Рекомендована література:

1. *Летов О.В.* Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.
2. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.
3. Охорона здоров’я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.
4. *Рыков В.А.* Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

Тема 12. Правове регулювання проведення медико-біологічних експериментів на людях в Україні

Лекція 9. Правове регулювання проведення медико-біологічних експериментів на людях в Україні

Законодавче забезпечення проведення медико-біологічних експериментів в Україні. Медико-біологічний експеримент: поняття, ознаки і види. Умови правомірності та порядок проведення медико-біологічних експериментів з участю людини. Клінічні випробування лікарських засобів на людині. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров’я щодо проведення медико-біологічних експериментів. Правові основи біоетики: проблеми медичної діяльності щодо захисту прав пацієнтів.

Основна література:

1. *Акопов В.И.* Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ, 2004. – 368 с.
2. *Драгонец Я., Холлендер П.* Современная медицина и право: Пер. со словац. – М.: Юридическая литература, 1999. – 336 с.
3. *Згречча Е., Спаньоло А. Дж., П’етро М. Л.* та інші. Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. – 672 с.
4. *Каркавина Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).
5. Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др. – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.

6. Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).

7. Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.

8. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

9. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

10. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.

11. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

12. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

13. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

14. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

15. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

16. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

17. Этика биомедицинских исследований: Реферативный сборник. – М., 1989. – С. 67–76.

Додаткова література:

1. *Власов В.В.* Международные этические требования к медицинским исследованиям с участием человека // Терапевтический архив. – 1996. – № 1. – С. 58–64.

2. *Денисюк Н.Б., Глушков В.А.* О правовом регулировании медицинского эксперимента // Клиническая хірургія. – 1984. – № 6. – С. 47–49.

3. *Кашинцева О.Ю.* Етичні та правові проблеми проведення медичного експерименту на організмі людини // Вісник Академії адвокатури України. – 2007. – № 1. – С.65-68.

4. *Малеин Н.С.* Право на медицинский эксперимент // Советское государство и право. – 1975. – № 11. – С. 35–41.

5. *Малеина М.Н.* Человек и медицина в современном праве: Учебное и практическое пособие. – М.: БЕК, 1995. – С. 56–63.

6. *Сальников В.П., Стеценко С.Г.* Условия правомерности проведения медицинский экспериментов // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2001. – № 4(12). – С. 14–18.

7. *Сенюта І.* Законодавче забезпечення проведення медико-біологічних експериментів: міжнародні стандарти і національний досвід // Щотижневик “Аптека”. – 2007. – № 618 (47).

8. *Сенюта І.* Правове регулювання медико-біологічного експерименту в Україні // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. – Івано-Франківськ, 2004. – Вип.14. – С. 97–103.

9. *Стеценко С.Г.* Современная нормативно-правовая база проведения медицинских экспериментов // Юрист. – 2001. – № 10. – С. 12–15.

Рекомендована література:

1. *Бедрин Л. М., Загрядская А. П., Ширинский П. П.* Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача: Учебн. пособие для студентов, субординаторов и интернов. – Ярославль, 1986.

2. *Летов О.В.* Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.

3. Медико-правовий тлумачний словник / За ред.. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

4. Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-ге вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

5. Практичне право: права пацієнтів (Інтерактивний курс медичного права) / Галай В.О., Гречанюк С.К., Сенюта І.Я. та ін.; за ред. С.Г. Стеценка, А.О. Галай. – К.: КНТ, 2009. – 224 с.

6. *Рыков В.А.* Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

Тема 13. Народна медицина (цілителство) за законодавством України

Питання для самостійного опрацювання (2 год.)

1. *Законодавче забезпечення галузі народної медицини (цілителства) в Україні.*

2. *Народна медицина (цілителство): поняття, особливості та значення.*

3. *Умови правомірності здійснення діяльності у сфері народної медицини (цілителства).*

4. *Правовий статус суб'єктів у галузі народної медицини (цілителства).*

5. *Юридична відповідальність у галузі народної медицини (цілителства).*

6. Зарубіжний досвід і практика здійснення народної медицини (цілітельства).

Основна література:

1. *Болтарович З.* Українська народна медицина: Історія і практика. – К.: Абрис, 1994. – 320 с.
2. *Каркавіна Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).
3. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др.* – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.
4. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов.* – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).
5. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова.* – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.
6. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров’я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.
7. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.
8. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.
9. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.
10. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.
11. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.
12. *Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка.* – К.: Атіка, 2010. – 496 с.
13. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.
14. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

Додаткова література:

1. *Гарник Т.П.* Народна і нетрадиційна медицина в Україні. Нормативно-правові засади народної і нетрадиційної медицини в Україні / Т.П. Гарник // Фітотерапія. – 2002. – № 1-2. – С. 46-50.

2. *Острроверха Ю.* Народна і нетрадиційна медицина в сучасному світі та Україні // http://www.holimed.lviv.ua/u_02_tradmed_002.html.

3. *Первак, В.И.* Народная медицина как новый социальный институт в Украине / В.И. Первак // Фітотерапія в Україні. – 1998. – № 2–3. – С. 6–7.

4. *Поканевич В.В.* Народна та нетрадиційна медицина: джерела і розвиток. – Народна та нетрадиційна медицина – 1997 – № 1 – С. 3–5.

5. *Поканевич В.В.* Термінологія народної та нетрадиційної медицини – Народна та нетрадиційна медицина України – 1996 – № 1 – С. 20.

6. *Поканевич В.В., Є. М. Горбань* Народна і нетрадиційна медицина в системі надання медичної допомоги у світі // Лікарська справа. – 2008. – № 5/6. – С. 3–12.

7. *Ступак Ф. Я.* Народна медицина і духовність // Народна та нетрадиційна медицина в Україні. Фітотерапія в Україні. – № 1. – 1998. – с. 16–17.

Рекомендована література:

1. *Летов О.В.* Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.

2. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

3. Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

4. *Рыков В.А.* Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

Тема 14. Законодавче забезпечення паліативної і хоспісної допомоги в Україні. Правове регулювання надання медичної допомоги фізично та соціально уразливим верствам населення
Правове регулювання надання психіатричної допомоги в Україні

Лекція 10. Законодавче забезпечення паліативної і хоспісної допомоги в Україні. Правове регулювання надання медичної допомоги фізично та соціально уразливим верствам населення
Правове регулювання надання психіатричної допомоги в Україні

Загальна характеристика правового забезпечення галузі паліативної та хоспісної допомоги в Україні. Міжнародно-правові стандарти у сфері надання паліативної та хоспісної допомоги. Порядок надання паліативної та хоспісної допомоги в Україні. Організаційно-правові засади створення і функціонування закладів (відділень), у яких надається паліативна та хоспісна допомога. Правовий статус особи, якій надається паліативна та хоспісна допомога в Україні. Правовий статус медичного працівника при наданні паліативної та хоспісної допомоги. Особливості обігу лікарських засобів при наданні паліативної і хоспісної допомоги. Особливості правового статусу інвалідів (осіб з обмеженими можливостями). Проблеми соціального і правового захисту інвалідів в Україні. Правове регулювання здійснення спеціальних заходів профілактики і лікування хронічного алкоголізму, наркоманії та інших соціально небезпечних захворювань. Державна політика боротьби з тютюнопалінням в Україні. Особливості здійснення прав дитини у сфері охорони здоров'я. Загальна характеристика правового забезпечення галузі психіатрії в Україні. Види та порядок надання психіатричної допомоги в Україні. Особливості надання психіатричної допомоги у примусовому порядку. Правовий статус особи, якій надається психіатрична допомога. Правовий статус медичного працівника при наданні психіатричної допомоги. Біоетичні основи надання психіатричної допомоги.

Питання для самостійного опрацювання (2 год.)

1. Імплементация міжнародних стандартів з надання хоспісної та паліативної допомоги в законодавство України.
2. Правовий захист осіб, хворих на хронічний алкоголізм, наркоманію та інші соціальні хвороби.

3. *Адикція: поняття, форми, особливості правового регулювання.*
4. *Соціальний і правовий захист осіб, що живуть з цукровим діабетом.*
5. *Правовий статус осіб, що належать до ПКС (представників комерційного сексу) та ЛГБТ (лесбійки, гомосексуалісти, бісексуали і трансексуали).*
6. *Захист прав та інтересів розумово відсталих осіб.*
7. *Міжнародно-правові стандарти у сфері надання психіатричної допомоги.*
8. *Правовий статус інших суб'єктів надання психіатричної допомоги.*

Основна література:

1. *Каркавіна Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).
2. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др. – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.*
3. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).*
4. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.*
5. *Мельник В.І.* Організаційні і правові аспекти судово-психіатричної експертизи у кримінальному процесі: посібник для судових психіатрів / В.І. Мельник, А.В. Мельник. – К.: Наук. світ, 2005. – 149 с.
6. *Назаренко Г.В.* Принудительные меры медицинского характера: Учеб.пособие. – М.: Дело, 2003. – 176 с.
7. *Обмежена осудність: психіатричні, психотерапевтичні та правові аспекти. Медицина світу. – 2009 (“Психіатрія”).*
8. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.
9. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.
10. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.
11. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

12. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

13. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

14. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

15. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

16. *Усов Г.М., Федорова М.Ю.* Правовое регулирование психиатрической помощи: Учебное пособие для вузов. – М.: ЗАО “Юстицинформ”, 2006. – 304 с.

17. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

Додаткова література:

1. *Дячук Д.Д.* Етапи оптимізації паліативної допомоги онкологічним хворим // Організація та управління системою охорони здоров'я, її правове і фінансове забезпечення на сучасному етапі реформування галузі: Матеріали науково-практ. конф. 7-8 жовтня 1999р. – Житомир, 1999. – С. 51–52.

2. *Дячук І.Б.* Право особи на медичну таємницю у сфері психіатрії: окремі загально теоретичні аспекти // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Право на приватність: тенденції та перспективи” (м. Львів, 14 листопада 2008 р.). – С. 64–65.

3. *Качалов В.* Про адикцію і адитивну поведінку // www.refcs.com.ua

4. *Короленко Ц.П.* Работоголизм – респектабельная форма аддиктивного поведения // Обзор. психиат. и мед. психол., 1993/4.

5. *Кузнецов В. М.* Психиатрична допомога дитячому і підлітковому населенню України // История Сабуровой дачи. Успехи психиатрии, неврологии, нейрохирургии и наркологии: Сборник научных работ Украинского НИИ клинической и экспериментальной неврологии и психиатрии и Харьковской городской клинической психиатрической больницы № 15 (Сабуровой дачи) / Под общ. ред. И. И. Кутько, П. Т. Петрюка. – Харьков, 1996. – Т. 3. – С. 238–239.

6. *Лехан В.М., Дячук Д.Д., Зюков О.Л., Губар І.О.* Організаційні форми і структура паліативної медичної допомоги онкологічним хворим у термінальний період життя // Інформаційний лист № 105–2003, ухвалений рішенням проблемної комісії “Соціальна гігієна”. – К., 2003. – 3 с.

7. Охорона психічного здоров'я дітей і підлітків: час порозуміння та об'єднання зусиль // Здоров'я України. – 2008. – № 23–24. – С. 22–14

8. *Пищита А.Н.* Право несовершеннолетних граждан на личную неприкосновенность при оказании им психиатрической помощи в законода-

тельство Российской Федерации // *Медичне право (спецвипуск)*. – 2009. – № 1. – С. 4–8.

9. *Сенюта И.* Принципы предоставления психиатрической помощи в контексте обеспечения прав пациентов // *Научные труды Всероссийского съезда (Национального конгресса) по медицинскому праву / Под ред. Ю.Д. Сергеева*. – М.: НАМП, 2007. – 371-376.

10. *Сенюта І.Я.* Правове регулювання надання психіатричної допомоги в Україні // *Вісник Львівського університету*. – Серія юридична. – 2007. – Вип. 45. – С. 24-31.

11. *Стефанчук М.О.* Адикція як підстава обмеження цивільної дієздатності фізичної особи // *Університетські наукові записки*. – 2006. – № 3–4 (19–20). – С. 173–176.

Рекомендована література:

1. *Летов О.В.* Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.

2. *Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти*. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

3. *Охрана здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. Макадамс, М. Мілоф; пер. з англ. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта*. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

4. *Рыков В.А.* Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

5. *Ткач Б.М.* Індивідуально-психологічні та нейропсихологічні особливості молоді з аудитивною поведінкою: Автореф. дис. ... канд.псих. наук: 19.00.04 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2006 р.

Тема 15. Правова регламентація косметології та спортивно-оздоровчої діяльності (спортивної медицини). Санаторно-курортна справа. Медичний туризм

Завдання для самостійної роботи (2 год.)

1. Законодавче забезпечення пластичної і реконструктивної допомоги населенню.

2. Поняття косметології та її регламентація за законодавством України.

3. Міжнародні стандарти у сфері косметології.

4. Косметологічні послуги та особливості їх здійснення.

5. Організаційно-правові основи функціонування косметологічних клінік.

6. Законодавча регламентація діяльності фітнес-центрів та інших спортивно-оздоровчих закладів.
7. Господарська діяльність у сфері краси та спорту.
8. Особливості юридичної регламентації медичного туризму.

Основна література:

1. *Бабкин А.В.* Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с.
2. *Каркавина Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).
3. Курортна реабілітація потерпілих від Чорнобильської катастрофи / За ред. проф. С. В. Івасівки, В. Н. Корзуна, Г. І. Стеценка. – К.: Здоров'я, 1987. – 142 с.
4. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / Клапчук В.В., Дзяк Г.В., Муравов І.В. та ін.; за ред. В.В. Клапчука та Г.В. Дзяка. – К.: Здоров'я, 1995. – 312 с.
5. Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др. – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.
6. Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).
7. Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.
8. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.
9. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.
10. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.
11. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.
12. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.
13. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.
14. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.
15. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

16. Усов Г.М., Федорова М.Ю. Правовое регулирование психиатрической помощи: Учебное пособие для вузов. – М.: ЗАО “Юстицинформ”, 2006. – 304 с.

17. Федорова М.Ю. Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

Додаткова література:

1. Антонов С.В. Договір про надання платних медичних послуг – від укладання до виконання/ Управління закладом охорони здоров'я. – 2007. – № 5.

2. Антонов С.В. Права регламентація надання медичних послуг / Управління закладом охорони здоров'я. – 2009. – № 2.

3. Шкретій Ю.М. Напрями реформування системи фізичної культури і спорту в Україні // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2004. – № 4. – С. 5–11.

Рекомендована література:

1. Журнал “Медична практика: організаційні та правові аспекти” № 1-5, 2010 р. / Видавничий дім “АДЕФ Україна”, м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 32/40.

2. Летов О.В. Биоэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.

3. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

4. Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

5. Рыков В.А. Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

Тема 16. Правове забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя в Україні

Завдання для самостійної роботи (2 год.)

1. Загальна характеристика законодавчого забезпечення функціонування державної санітарно-епідеміологічної служби України.

2. Права та обов'язки громадян щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя.

3. Порядок проведення санітарно-епідеміологічної експертизи.

4. Правовий статус державної санітарно-епідеміологічної служби України.

5. Відповідальність за порушення санітарного законодавства.

Основна література:

1. *Каркавіна Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавіна. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).

2. *Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В. Д. Волков, Л. Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др.* – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.

3. *Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности “Юриспруденция” / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов.* – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия “Dura lex, sed lex”).

4. *Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова.* – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.

5. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

6. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

7. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО “Медицинское информационное агенство”, 2007.

8. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

9. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

10. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

11. *Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка.* – К.: Атіка, 2010. – 496 с.

12. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие. – М.: Статут, 1998. – С. 10.

13. *Усов Г.М., Федорова М.Ю.* Правовое регулирование психиатрической помощи: Учебное пособие для вузов. – М.: ЗАО “Юстицинформ”, 2006. – 304 с.

14. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.

Додаткова література:

1. *Лапушенко О.В.* Роль і завдання державної санітарно-епідеміологічної служби у системі охорони здоров'я / Матеріали XIV з'їзду гігієністів України “Гігієнічна наука та практика на рубежі століть”, 19–21 травня 2004 р. – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 1. – С. 28–30.

2. *Мартиновський В.В.* Історія розвитку санітарно-епідеміологічної служби в Україні // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 68. – С. 186–190.

3. *Мартиновський В.В.* Принципи адміністративної юрисдикції та їх застосування в діяльності органів санітарно-епідеміологічної служби в Україні // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2005. – Вип. 73. – С. 196–202.

4. *Мартиновський В.В.* Щодо питання про сучасний стан санітарного законодавства в сучасний період // Проблеми правового забезпечення медичної діяльності в Україні: Матеріали науково-практичної конференції 26 жовтня 2006 р. / Відповідальні за випуск Кубрак О.В., Черкасова А.О., Беденко О.А., Єгорова В.О. – Х.: Харківська медична академія післядипломної освіти, 2006 – С. 25–26.

5. Напрями соціально-гігієнічних досліджень в Україні. Г.М. Москалець, В.Б. Подрушняк, А.Л. Карлова, В.І. Аксенова, Н.В. Якутович, Т.М. Смирнова // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 1999 – № 2. – С. 148.

Рекомендована література:

1. *Летов О.В.* Биэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.

2. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. – 540 с.

3. Охорона здоров'я та права людини Ресурсний посібник Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ.. Н. Шевчук; наук.ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2011. – 600 с.

4. *Рыков В.А.* Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия “Консультирует юрист”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

5. Санітарно-мікробіологічний контроль якості питної води: Методичні вказівки: МВ 10.2.1-113-2005. – Київ, 2005. – 76 с.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ЗАЛІК

1. Правова природа медичного права (галузь права, інститут права, галузь законодавства).

2. Медичне право України як правове утворення: поняття, завдання, предмет регулювання.

3. Медичні правовідносини: поняття, види і склад.

4. Принципи і функції медичного права України.

5. Система медичного права України.

6. Джерела медичного права України.

7. Медичне право як навчальна дисципліна і галузь науки.

8. Загальна характеристика законодавчого забезпечення охорони здоров'я в Україні.

9. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я.

10. Конституційне регулювання охорони здоров'я в Україні.
11. Галузеве законодавство України у сфері охорони здоров'я.
12. Нормативні стандарти надання медичної допомоги.
13. Роль і значення рішень Європейського суду з прав людини у галузі охорони здоров'я, в системі законодавства про охорону здоров'я України, а також документів національних судових інстанцій.
14. Місце медичного права в системі соціального регулювання медичної діяльності.
15. Систематизація законодавства України про охорону здоров'я. Біоетика, біоправо та медичне право: проблеми співвідношення.
16. Загальна характеристика національного законодавства у сфері охорони здоров'я (історико-правовий огляд).
17. Роль і значення діяльності міжнародних і національних організацій у розвитку медичного права.
18. Здоров'я людини як фундаментальна медико-правова категорія.
19. Господарська діяльність у сфері охорони здоров'я України.
20. Державний нагляд і контроль у сфері охорони здоров'я.
21. Заклад охорони здоров'я України як суб'єкт господарювання.
22. Ліцензування й акредитація закладів охорони здоров'я.
23. Реклама у сфері охорони здоров'я.
24. Нормативно-правове й організаційне забезпечення здійснення приватної медичної практики.
25. Формування державної політики охорони здоров'я в Україні.
26. Моделі організації системи охорони здоров'я: національний та зарубіжний досвід.
27. Організаційно-правові аспекти діловодства в закладах охорони здоров'я.
28. Становлення і розвиток новітніх технологій у сфері охорони здоров'я (зокрема, телемедицина, кібермедицина, квантова медицина).
29. Загальні положення про страхування у галузі охорони здоров'я: поняття, принципи страхування, суб'єкти, об'єкти та зміст страхових правовідносин.
30. Добровільне медичне страхування: стан законодавчого закріплення та практика застосування.
31. Становлення і розвиток обов'язкового соціального медичного страхування.
32. Страхування медичних витрат.
33. Страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
34. Страхування професійної відповідальності медичних працівників.
35. Страхування медичних і фармацевтичних працівників, що виконують свої професійні обов'язки в окремих сферах медичної діяльності.
36. Страхування життя.
37. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

38. Поняття та ознаки медичної допомоги (якісна, кваліфікована, доступна, безоплатна). Право на медичну допомогу за законодавством України.
39. Медична послуга як об'єкт медичних правовідносин.
40. Медична допомога і медична послуга: проблеми співвідношення.
41. Договір про надання медичних послуг: поняття, загальна характеристика та особливості виконання.
42. Свобода договору про надання медичної послуги.
43. Суб'єктний склад і зміст договору.
44. Договірна відповідальність у галузі охорони здоров'я.
45. Права людини у сфері охорони здоров'я: поняття, класифікація, загальна характеристика.
46. Гарантії забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я.
47. Право людини на життя: поняття, зміст і загальна характеристика. Право на життя і медична діяльність: питання співвідношення.
48. Поняття та структура права людини на охорону здоров'я за законодавством України.
49. Право людини на медичну інформацію: загальна характеристика і правове забезпечення.
50. Право людини на медичну таємницю: загальна характеристика і правове забезпечення.
51. Право людини на особисту недоторканність у галузі охорони здоров'я.
52. Право на гідну смерть.
53. Право людини на життя в Рішеннях Європейського Суду з прав людини.
54. Місце та роль права людини на охорону здоров'я у правовому статусі людини і громадянина.
55. Юридичні гарантії забезпечення права людини на охорону здоров'я.
56. Поняття і види суб'єктів медичних правовідносин.
57. Пацієнт: дефініційний і класифікаційний підходи.
58. Поняття та загальна характеристика правового статусу пацієнта.
59. Законодавче забезпечення прав пацієнта: міжнародні стандарти та національні акти.
60. Проблеми та перспективи вдосконалення правового статусу пацієнта в Україні.
61. Права пацієнта в окремих напрямках медичної діяльності.
62. Правове регулювання обов'язків пацієнта в Україні.
63. Морально-етичні засади взаємин "лікар-пацієнт".
64. Особливості правового статусу законних представників у сфері охорони здоров'я.
65. Медичний працівник та його правовий статус: понятійно-категоріальний апарат і класифікація.

66. Законодавче забезпечення і класифікація прав медичних працівників.

67. Правове регулювання професійних прав й обов'язків медичних працівників.

68. Правовий статус лікуючого лікаря за національним законодавством. Проблеми та перспективи вдосконалення правового статусу медичного працівника в Україні.

69. Професійна етика та медична деонтологія при провадженні медичної практики.

70. Поняття і види процедур і механізмів захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.

71. Форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: поняття, види, засоби здійснення.

72. Судова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: у порядку конституційного судочинства; у порядку цивільного судочинства; у порядку кримінального судочинства; у порядку адміністративного судочинства.

73. Позасудова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: адміністративні, тобто звернення до керівника закладу охорони здоров'я чи його підрозділу або звернення до органу управління охороною здоров'я; звернення до Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; звернення до органів прокуратури; звернення до органів внутрішніх справ, звернення до Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики.

74. Правопорушення у сфері охорони здоров'я як підстава для юридичної відповідальності у медичному праві: поняття, ознаки, склад.

75. Поняття та види юридичної відповідальності суб'єктів медичних правовідносин.

76. Цивільно-правова відповідальність у сфері охорони здоров'я.

77. Дисциплінарна відповідальність медичних працівників.

78. Адміністративно-правова відповідальність у медичному праві.

79. Кримінальна відповідальність медичних працівників у зв'язку з їх професійною діяльністю.

80. Звільнення від юридичної відповідальності медичних працівників.

81. Неюрисдикційні форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: самозахист; альтернативне розв'язання конфліктів; допомога незалежних громадських об'єднань; звернення до професійних медичних асоціацій.

82. Виконання рішень судів у медичних справах.

83. Міжнародні форми і засоби захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.

84. Поняття та види юридичної відповідальності суб'єктів медичних правовідносин.

85. Юридична практика в галузі медичного права.
86. Особливості юридичної відповідальності пацієнтів за законодавством України.
87. Експертна діяльність у сфері охорони здоров'я: національне і зарубіжне законодавство.
88. Поняття, види і значення медичних експертиз в Україні.
89. Правовий статус експерта за законодавством України.
90. Висновок експерта.
91. Медико-соціальна експертиза втрата працездатності: поняття і види.
92. Судово-медична експертиза.
93. Судово-психіатрична експертиза.
94. Судово-психологічна експертиза.
95. Військово-медична експертиза.
96. Альтернативна медична експертиза.
97. Правові основи біоетики: проблеми експертної діяльності щодо захисту прав пацієнтів. Патологоанатомічний розтин.
98. Дефекти надання медичної допомоги: поняття і види.
99. Медична помилка та нещасний випадок.
100. Ятрогенна патологія: актуальність і основні причини виникнення.
101. Класифікація ятрогеній, місце ятрогенної патології в структурі несприятливих результатів медичних втручань.
102. Ускладнення за результатами медичних втручань та їх правові наслідки.
103. Юридична оцінка дефектів надання медичної допомоги.
104. Загальна характеристика сімейної медицини: поняття, принципи, значення і міжнародні стандарти.
105. Законодавче забезпечення сімейної медицини в Україні.
106. Правовий статус амбулаторії загальної практики – сімейної медицини.
107. Правовий статус сімейного лікаря.
108. Проблеми та перспективи розвитку сімейної медицини в Україні.
109. Загальна характеристика сфери репродуктивного здоров'я людини: національне законодавство та міжнародно-правові стандарти.
110. Права та обов'язки людини у сфері охорони репродуктивного здоров'я: поняття, види, зміст.
111. Законодавче забезпечення репродуктивних технологій в Україні.
112. Правові питання штучного запліднення.
113. Сурогатне материнство: правові аспекти.
114. Корекція (зміна) статі: законодавче забезпечення та юридична практика.
115. Умови та порядок проведення медичної стерилізації особи.
116. Правове регулювання штучного переривання вагітності.
117. Актуальні етико-правові питання клонування.

118. Правове забезпечення медичної генетики.
119. Право на використання контрацепції.
120. Правові та етичні проблеми медичної діяльності у сфері репродуктивних технологій щодо захисту прав людини.
121. Поняття та види донорства за законодавством України.
122. Особливості здійснення репродуктивних прав неповнолітніх.
123. Поняття і принципи донорства крові та її компонентів.
124. Умови правомірності здійснення донорства крові та її компонентів.
125. Правовий статус донора в Україні.
126. Законодавче забезпечення донорства органів та інших анатомічних матеріалів.
127. Умови правомірності та засади трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.
128. Юридичне забезпечення організації та здійснення донорства крові та її компонентів: міжнародно-правові стандарти і вітчизняне законодавство Юридична регламентація донорства репродуктивних клітин в Україні.
129. Правові та біоетичні проблеми донорства.
130. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я щодо захисту населення від інфекційних, у тому числі тих, що передаються статевим шляхом.
131. Нормативно-правове забезпечення профілактики та лікування інфекційних хвороб, у тому числі тих, що передаються статевим шляхом, в Україні.
132. Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин в умовах лікування інфекційних хвороб, у тому числі тих, що передаються статевим шляхом.
133. Загальна характеристика правового регулювання у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу: міжнародно-правові стандарти та національне законодавство.
134. Державна політика у сфері профілактики, запобігання поширенню та лікування ВІЛ-інфекції/СНІДу.
135. Правовий статус медичних працівників та інших осіб, професійна діяльність яких пов'язана з ризиком інфікування ВІЛ.
136. Правове регулювання проведення профілактичних щеплень в Україні.
137. Біоетичні проблеми в контексті профілактики і боротьби з ВІЛ-інфекцією/СНІДом.
138. Боротьба з туберкульозом: правові аспекти.
139. Особливості соціально-правового захисту осіб, інфікованих ВІЛ чи осіб, які страждають на хворобу, зумовлену ВІЛ.
140. Правові основи фармації в Україні.
141. Поняття та правовий статус фармацевтичних працівників.

142. Роль фармацевтичних працівників при наданні медичної допомоги.
143. Провадження фармацевтичної практики.
144. Реклама лікарських засобів.
145. Юридична відповідальність фармацевтичних працівників за професійні правопорушення. Загальна характеристика законодавства у сфері забезпечення населення лікарськими засобами.
146. Створення і виробництво лікарських засобів: правові аспекти.
147. Правове та етичне забезпечення проведення клінічних випробувань лікарських засобів. Державний контроль якості лікарських засобів в Україні.
148. Реалізація лікарських засобів.
149. Юридичні гарантії забезпечення лікарськими засобами і засобами медичного призначення окремих категорій населення в Україні.
150. Біоетичні основи фармацевтичної діяльності.
151. Доклінічне вивчення лікарських засобів.
152. Державна політика щодо обігу лікарських засобів в Україні.
153. Міжнародно-правові акти та національні стандарти забезпечення права інтелектуальної власності в галузі охорони здоров'я.
154. Біотехнології у медицині.
155. Законодавче забезпечення проведення медико-біологічних експериментів в Україні. Медико-біологічний експеримент: поняття, ознаки і види.
156. Умови правомірності та порядок проведення медико-біологічних експериментів з участю людини.
157. Клінічні випробування лікарських засобів на людині.
158. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я щодо проведення медико-біологічних експериментів.
159. Правові основи біоетики: проблеми медичної діяльності щодо захисту прав пацієнтів.
160. Законодавче забезпечення галузі народної медицини (цілительства) в Україні.
161. Народна медицина (цілительство): поняття, особливості та значення.
162. Умови правомірності здійснення діяльності у сфері народної медицини (цілительства).
163. Правовий статус суб'єктів у галузі народної медицини (цілительства).
164. Юридична відповідальність у галузі народної медицини (цілительства).
165. Зарубіжний досвід і практика здійснення народної медицини (цілительства).
166. Загальна характеристика правового забезпечення галузі паліативної та хоспісної допомоги в Україні.

167. Міжнародно-правові стандарти у сфері надання паліативної та хоспісної допомоги. Порядок надання паліативної та хоспісної допомоги в Україні.

168. Організаційно-правові засади створення і функціонування закладів (відділень), у яких надається паліативна та хоспісна допомога.

169. Правовий статус особи, якій надається паліативна та хоспісна допомога в Україні. Правовий статус медичного працівника при наданні паліативної та хоспісної допомоги. Особливості обігу лікарських засобів при наданні паліативної і хоспісної допомоги. Поняття інвалідності.

170. Правовий статус інвалідів (осіб з обмеженими можливостями).

171. Проблеми соціального і правового захисту інвалідів в Україні.

172. Правове регулювання здійснення спеціальних заходів профілактики і лікування хронічного алкоголізму, наркоманії та інших соціально небезпечних захворювань. Державна політика боротьби з тютюнопалінням в Україні.

173. Особливості здійснення прав дитини у сфері охорони здоров'я. Загальна характеристика правового забезпечення галузі психіатрії в Україні.

174. Види та порядок надання психіатричної допомоги в Україні.

175. Особливості надання психіатричної допомоги у примусовому порядку.

176. Правовий статус особи, якій надається психіатрична допомога.

177. Правовий статус медичного працівника при наданні психіатричної допомоги.

178. Біоетичні основи надання психіатричної допомоги.

179. Імплементация міжнародних стандартів з надання хоспісної та паліативної допомоги в законодавство України.

180. Правовий захист осіб, хворих на хронічний алкоголізм, наркоманію та інші соціальні хвороби.

181. Форми адикції: правові аспекти.

182. Соціальний і правовий захист осіб, що живуть з цукровим діабетом.

183. Правовий статус осіб, що належать до ПКС (представників комерційного сексу) та ЛГБТ (лесбійки, гомосексуалісти, бісексуали і трансексуали).

184. Захист прав та інтересів розумово відсталих осіб.

185. Міжнародно-правові стандарти у сфері надання психіатричної допомоги.

186. Правовий статус інших суб'єктів надання психіатричної допомоги.

187. Законодавче забезпечення пластичної і реконструктивної допомоги населенню.

188. Поняття косметології та її регламентація за законодавством України.

189. Міжнародні стандарти у сфері косметології.

190. Косметологічні послуги та особливості їх здійснення.
191. Організаційно-правові основи функціонування косметологічних клінік.
192. Законодавча регламентація діяльності фітнес-центрів та інших спортивно-оздоровчих закладів.
193. Господарська діяльність у сфері краси та спорту.
194. Особливості юридичної регламентації медичного туризму.
195. Загальна характеристика законодавчого забезпечення функціонування державної санітарно-епідеміологічної служби України.
196. Права та обов'язки громадян щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя.
197. Порядок проведення санітарно-епідеміологічної експертизи.
198. Правовий статус державної санітарно-епідеміологічної служби України.
199. Відповідальність за порушення санітарного законодавства.

* * *

Ця програма розроблена на підставі чинного законодавства України, з використанням доктрини медичного права та міжнародного й національного методичного досвіду, зокрема:

1. The Faculty of Law, University of Oxford (BCL, Mjur, Medical Law and Ethics courses in the 2010-11 academic year). Оксфордський університет, юридичний факультет, програма курсу з “Медичного права та етики” на 2010-2011 академічний рік для бакалавра права та магістра права.

2. Melbourne law school, Health and medicine law programs for masters of Health and medical law. Мельбурнська школа права, програма курсу з “Медичне право та право здоров’я” для магістрів медичного права.

3. University of Virginia, School of Law, medical law courses for masters of law. Університет Вірджинії, Школа права, програма курсу з медичного права для магістрів права.

4. The University of Sydney, Sydney law school, master of health law degree program. Університет Сіднею, Школа права, програма на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістр медичного права.

5. Indiana University, William S. and Christine S. Hall Center for Law and Health. Health law curriculum. Університет Індіани, Центр права та здоров’я Вілліам С. та Крістін С., навчальний план з дисципліни “Право здоров’я”.

6. University of Houston Law Center, Health Law Course. Центр права Університету Х’юстона. Програма навчання з дисципліни “Право здоров’я”.

7. Медичне право України: Практикум // Волков В.Д., Дешко Л.М., Мазур Ю.В. – Донецьк: Сучасний друк, 2010. – 249 с.

8. Медичне право України: програма курсу // Н.Б. Болотіна. – Вид-во “Юридична література”, 2001. – 48 с.

9. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

10. Сенюта І.Я. Права людини у сфері охорони здоров’я: Робоча навчальна програма / Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола. – Львів, 2006.

Нормативні джерела

Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я та прав людини

1. Венеціанська декларація стосовно невиліковних захворювань. Прийнята 35-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Венеція, Італія, жовтень 1983 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

2. Гельсінська декларація. Рекомендації для лікарів, які проводять біологічні обстеження людини. Прийнята 18-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Гельсінкі, Фінляндія, червень 1964 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

3. Дванадцять принципів організації охорони здоров'я для будь-якої національної системи охорони здоров'я. Прийняті 17-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Нью-Йорк, США, жовтень 1963 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

4. Декларація Організації Об'єднаних Націй про клонування людини. Прийнята резолюцією 59/280 Генеральної Асамблеї 8 березня 2005 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

5. Декларація прав людини і особистої свободи медичних працівників: Всесвітня медична асоціація, 30 жовтня 1985 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

6. Декларація про евтаназію. Прийнята 39-ю Всесвітньою медичною асоціацією, Мадрид, Іспанія, жовтень 1987 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

7. Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі: Європейська нарада з прав пацієнтів, Амстердам, 28-30 березня 1994 р. ВООЗ Європейське регіональне бюро // <http://zakon2.rada.gov.ua>

8. Декларація стосовно незалежності і професійної свободи лікаря. Прийнята 38-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Ранчо Міраж, Каліфорнія, США, жовтень 1986 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

9. Декларація стосовно прав людини і особистої свободи медичних працівників. Прийнята 37-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Брюссель, Бельгія, жовтень 1985 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

10. Декларація стосовно трансплантації людських органів. Прийнята 39-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Мадрид, Іспанія, жовтень 1987 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

11. Додатковий протокол до Конвенції про захист прав і гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини, що стосуються заборони клонування людських істот 1998 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

12. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Рада Європи, Страсбург, листопад 1987 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

13. Європейська конвенція про соціальну і медичну допомогу. Рада Європи, Париж, 11 грудня 1953 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

14. Європейська соціальна хартія: Рада Європи, 03 травня 1996 № ETS № 163 // Офіційний вісник України від 18.10.2006–2006 р., № 40, стор. 37,

стаття 2660; Голос України від 30.11.2006 – № 227; Відомості Верховної Ради України від 21.12.2007 – 2007 р. – № 51. – Стор. 2096.

15. Європейська угода про обмін лікувальними субстанціями людського походження. Париж, 15 грудня 1958 р. Додатковий протокол від 29 вересня 1982 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

16. Європейська хартія прав пацієнтів. Прийнята 15 листопада 2002 р. // <http://www.patienttalk.info>

17. Європейський кодекс соціального забезпечення. Рада Європи, Страсбург, 16 квітня 1964 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

18. Женевська декларація: Всесвітня медична асоціація, 01 вересня 1948 р. // <http://zakon.rada.gov.ua>

19. Загальна декларація прав людини: ООН, 10 грудня 1948 р. // Голос України від 10.12.2008 р. – № 236.

20. Загальна декларація про геном та права людини від 11 листопада 1997 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

21. Конвенція про відшкодування працівникам під час професійних захворювань N 18: Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ від 10 червня 1925 р. № 18 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

22. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 09 грудня 1948 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

23. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину. Рада Європи, Ов'єдо, 4 квітня 1997 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

24. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04 листопада 1950 р. // Голос України від 10.01.2001 р. – № 3.

25. Конвенція про права дитини: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20 листопада 1989 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

26. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта: Всесвітня медична асоціація, міжнародний документ від 01 жовтня 1981 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

27. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: ООН; Конвенція, Міжнародний документ, Заява від 21 грудня 1965 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

28. Міжнародний Кодекс медичної етики. Прийнятий 3-ою Генеральною асамблеєю ВМА, жовтень 1949 р. (із змінами). // <http://zakon2.rada.gov.ua>

29. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

30. Міжнародний пакт про економічні соціальні і культурні права: ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

31. Положення про захист прав та конфіденційність пацієнта: Всесвітня медична асоціація, міжнародний документ від 01 жовтня 1993 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

32. Положення про торгівлю живими органами. Прийнято 37-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Брюссель, Бельгія, жовтень 1985 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

33. Положення щодо доступності медичної допомоги: Всесвітня медична асоціація; Положення, Міжнародний документ від 01 вересня 1988 // <http://zakon.rada.gov.ua>

34. Рекомендація щодо охорони здоров'я працівників на місцях роботи № 97: Міжнародна організація праці, Міжнародний документ від 25 червня 1953 р. № 97 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

35. Сіднейська декларація стосовно смерті. Прийнята 22-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Сідней, Австралія, серпень 1968 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

36. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я. Прийнятий 19 липня 1946 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

37. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників: ЄЕС; Міжнародний документ від 09 грудня 1989 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

Законодавство України у сфері охорони здоров'я

1. Конституція України: Верховна Рада України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 – № 30.

2. Кримінальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України від 08.06.2001 – № 21.

3. Кримінально-процесуальний кодекс України: Верховна Рада УРСР; Кодекс України від 28.12.1960 р. № 1001-05 // Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961 – 1961 р. – № 2.

4. Кодекс законів про працю України: Верховна Рада УРСР; Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971 / Додаток до № 50.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Верховна Рада УРСР; Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 – № 51.

6. Бюджетний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI // Голос України від 04.08.2010 – № 143.

7. Сімейний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III // Голос України від 26.02.2002 – № 38.

8. Цивільний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Інформаційний бюлетень НКРЕ – 2003 р. – № 7.

9. Господарський кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Голос України від 14.03.2003 – № 49.

10. Кримінально-виконавчий кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 11.07.2003 р. № 1129-IV // Відомості Верховної Ради України від 23.01.2004 р. – 2004 р. – № 3.

11. Цивільний процесуальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Голос України від 12.03.2003 – № 45.

12. Кодекс адміністративного судочинства України: Верховна Рада України; Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Урядовий кур'єр від 17.08.2005 р. – № 153, / 153–154.

13. Податковий кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Голос України від 04.12.2010 р. – № 229/ № 229–230.

14. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Верховна Рада України; Закон від 19.11.1992 р. № 2801-XII// Голос України від 15.12.1992, Відомості Верховної Ради України від 26.01.1993 р. – № 4.

15. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР // Урядовий кур'єр від 19.02.1998 р.

16. Про безпечність та якість харчових продуктів: Верховна Рада України; Закон від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР // Урядовий кур'єр від 24.01.1998.

17. Про благодійництво і благодійні організації: Закон України від 16.09.1997 р. № 531/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 6.

18. Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз: Закон України 05.07.2001 р. № 2586-III // Відомості Верховної Ради України. – 200. – № 49.

19. Про виконання рішень за застосування практики Європейського Суду з прав людини: Верховна Рада України; Закон від 23.02.2006 р. № 3477-IV // Урядовий кур'єр від 30.03.2006 – № 60.

20. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23.06.1995 р. № 239/95-ВР. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 23.

21. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Голос України від 09.02.2011 р. – № 24.

22. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27.

23. Про заборону репродуктивного клонування людини: Верховна Рада України; Закон від 14.12.2004 р. № 2231-IV // Голос України від 11.01.2005 р. – № 3.

24. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини на період до 2011 року: Верховна Рада України; Закон від 22.01.2010 р. № 1841-IV // <http://zakon1.rada.gov.ua>.

25. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 р. № 1645-III // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 38.

26. Про захист персональних даних: Верховна Рада України; Закон від 01.06.2010 р. № 2297-VI // Урядовий кур'єр від 07.07.2010. – № 122.

27. Про захист прав споживачів: Закон України 12.05.1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30.

28. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР № 1645-III // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10.

29. Про імплантацію електрокардіостимуляторів: Верховна Рада України; Закон від 14.09.2000 р. N 1950-III // <http://zakon1.rada.gov.ua>

30. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48.

31. Про лікарські засоби: Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 22.

32. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Верховна Рада України; Закон від 01.06.2000 р. № 1775-III // Офіційний вісник України від 21.07.2000 – № 27.

33. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Верховна Рада УРСР; Закон від 21.03.1991 р. № 875-XII // Відомості Верховної Ради УРСР від 21.05.1991 – № 21.

34. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30.

35. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41.

36. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Верховна Рада України; Закон від 12.12.1991 р. № 1972-XII // Голос України від 09.01.1992.

37. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 19.

38. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Верховна Рада УРСР; Закон від 28.02.1991 р. № 796-XII // Голос України від 27.03.1991.

39. Про судову експертизу: Верховна Рада України, Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України від 12.07.1994 – № 28.

40. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини: Закон України від 16.07.1999 р. № 1007-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41.

41. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Верховна Рада України; Закон від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР // Урядовий кур'єр від 15.01.1998.

42. Про фізичну культуру і спорт: Верховна Рада України; Закон від 24.12.1993 р. № 3808-XII // Відомості Верховної Ради України від 05.04.1994 р. – № 14.

43. Концепція розвитку охорони здоров'я населення України: Указ Президента України від 07.12.2000 р. №1313/2000 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

44. Про додаткові заходи щодо поліпшення медичної допомоги населенню України: Указ Президента України від 08.08.2000 р. №963/2000 // Урядовий кур'єр від 15.08.2000.

45. Про заходи щодо врегулювання діяльності в сфері народної і нетрадиційної медицини: Указ Президента України від 31.07.1998 р. № 823/98 // Урядовий кур'єр від 13.08.1998.

46. Про невідкладні заходи щодо реформування системи охорони здоров'я населення: Указ Президента України від 06.12.2005 р. № 1694/2005 // Урядовий кур'єр від 14.12.2005 – №238.

47. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів державної виконавчої влади: Указ Президента України від 03.10.1992 р. № 493/92 // Збірник указів Президента від 31.12.1992 – № 4.

48. Про Положення про Міністерство охорони здоров'я України: Президент України; Указ, від 13.04.2011 р. № 467/2011 // Офіційний вісник Президента України від 21.04.2011. – № 12. – Ст. 45.

49. Про «Клятву лікаря України»: Указ Президента України від 15.06.1992 р. № 349// Збірник указів Президента від 30.06.1992 р. № 2.

50. Питання медико-соціальної експертизи: Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення, Перелік від 03.12.2009 р. № 1317 //Офіційний вісник України від 18.12.2009. – № 95.

51. Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1303 // Офіційний вісник України. – 1998 р. – № 33. – Ст. 61.

52. Про затвердження Державної програми забезпечення населення лікарськими засобами на 2004-2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2003 р. № 1162 // Офіційний вісник України. – 2003 р. – № 31.

53. Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки: Кабінет Міністрів України; Постанова, Програма від 10.01.2002 р. № 14 // Офіційний вісник України від 15.03.2002. – № 9.

54. Про затвердження Переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти: Кабінет Міністрів України; Постанова, Перелік від 17.09.1996 р. № 1138 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

55. Про затвердження Порядку державної акредитації закладу охорони здоров'я: Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок від 15.07.1997 р. № 765 // Офіційний вісник України 1997 р. – № 29.

56. Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації) лікарських засобів і розмірів збору за їх державну реєстрацію (перереєстрацію): Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок від 26.05.2005 р. № 376 // Урядовий кур'єр від 08.06.2005. – № 105.

57. Про затвердження Порядку надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово перебувають на території України, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.06.2011 р. № 667// Офіційний вісник України від 01.07.2011 – № 47.

58. Програма подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 р. № 955// <http://zakon1.rada.gov.ua>.

59. Про заходи щодо реалізації пріоритетних положень Програми інтеграції України до Європейського Союзу в 2004 році: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 р. № 111-р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>

60. Концепція управління якістю медичної допомоги у галузі охорони здоров'я в Україні на період до 2010 р.; МОЗ України; Наказ від 31.03.2008 р. № 340 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

61. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи: МОЗ України; Наказ, Порядок від 08.10.2001 р. № 397 // Офіційний вісник України від 22.03.2002 – № 10.

62. Про атестацію молодших спеціалістів з медичною освітою: МОЗ України; Наказ, Порядок 23.11.2007 р. № 742 // <http://www.moz.gov.ua>

63. Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення: МОЗ України; Наказ від 05.10.2005 р. № 308/519 //Офіційний вісник України від 02.11.2005. – № 42.

64. Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я: МОЗ України, Наказ від 26.03.2010 р. № 261 // <http://www.moz.gov.ua>

65. Про єдину систему надання екстреної медичної допомоги: МОЗ України; Наказ від 01.06.2009 р. № 370 // zakon1.rada.gov.ua

66. Про застосування методів стерилізації громадян: МОЗ України; Наказ, Перелік від 06.07.1994 р. № 121 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

67. Про затвердження галузевої статистичної форми звітності № 47-здоров «Звіт про мережу та діяльність медичних закладів» та інструкції щодо її заповнення: МОЗ України; Наказ від 27.07.2006 р. № 524 // <http://www.moz.gov.ua>

68. Про затвердження Єдиного термінологічного словника (Глосарій) з питань управління якості медичної допомоги: МОЗ України; Наказ від 20.07.2011 № 427 // zakon1.rada.gov.ua

69. Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій: Наказ МОЗ України від 23.12.2008 р. № 771 // Офіційний вісник від 10.04.2009. – № 24.

70. Про затвердження Інструкції про порядок проведення операції штучного переривання вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення: МОЗ України; Наказ від 20.07.2006 р. № 508 // Офіційний вісник України від 08.11.2006. – № 43.

71. Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 роки: Наказ МОЗ України від 13.09.2010 р. № 769 // <http://www.moz.gov.ua>

72. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: МОЗ України; Наказ від 02.02.2011 р. № 49 // zakon1.rada.gov.ua

73. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібно торгівлі лікарськими засобами: Державна служба з лікарських засобів МОЗ України; Наказ від 21.09.2010р. № 340 // zakon1.rada.gov.ua

74. Про затвердження нормативів надання медичної допомоги та показників якості медичної допомоги: МОЗ України; Наказ від 28.12.2002 р. № 507 // <http://www.moz.gov.ua>

75. Про затвердження нормативно-правових документів з питань трансплантації: МОЗ України; Наказ від 25.09.2000 р. № 226 // Офіційний вісник України від 03.11.2000. – № 42.

76. Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад та посад молодших спеціалістів з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я: МОЗ України; Наказ від 28.10.2002 р. № 385 // Офіційний вісник України від 29.11.2002. – № 46.

77. Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів: Наказ МОЗ України від 06.12.2010 р. № 1081 // <http://> Офіційний вісник України від 14.01.2011. – № 1.

78. Про затвердження положень та інструкцій щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади: МОЗ України; Наказ, Порядок від 08.10.2001 р. № 397 // Офіційний вісник України від 22.03.2002 – № 10.

79. Про затвердження Порядку обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів у закладах охорони здоров'я України: МОЗ України; Наказ від 21.01.2010 р. № 11 // Офіційний вісник України від 18.06.2010. – № 43.

80. Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Ти-

пового положення про комісії з питань етики: МОЗ України; Наказ від 29.10.2009 р. № 690 // Офіційний вісник України від 20.11.2009. – № 87.

81. Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і виробу медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог-замовлень: МОЗ України; Наказ від 19.07.2005 р. № 360 // Офіційний вісник України від 05.08.2005. – № 29.

82. Про затвердження Тимчасових галузевих уніфікованих стандартів медичних технологій діагностично-лікувального процесу стаціонарної допомоги дорослому населенню в лікувально-профілактичних закладах України та Тимчасових стандартів обсягів діагностичних досліджень, лікувальних заходів та критерії якості лікування дітей: МОЗ України; Наказ, Порядок від 27.07.1998 р. № 226 // <http://www.moz.gov.ua>

83. Про затвердження Тимчасових нормативів надання медичної допомоги дитячому населенню в умовах амбулаторно-поліклінічних закладів: МОЗ України; Наказ від 28.12.2002 р. № 502 // <http://www.moz.gov.ua>

84. Про переліки відомостей, що містять службову та конфіденційну інформацію в МОЗ України: МОЗ України; Наказ від 06.08.2011р. № 517 // zakon1.rada.gov.ua.

85. Про подальше удосконалення атестації лікарів: МОЗ України; Наказ від 19.12.1997 р. № 359 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 3.

86. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України: МОЗ України; Наказ, Правила від 17.01.1995 р. № 6 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

87. Про удосконалення надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності: МОЗ України; Наказ від 03.02.2011 р. № 60// Офіційний вісник України від 14.03.2011. – № 17.

88. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. N 6 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

89. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 р. № 15 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

90. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 3.03.1995 р. № 4 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

91. Про судову практику в справах про захист гідності та честі фізичної особи, також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

92. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93,

190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару): Конституційний Суд; Рішення від 29.12.1999 р. № 11-рп/99 // Офіційний вісник України від 11.02.2000 р. – № 4.

93. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я і вищих медичних учбових закладах» (справа про платні медичні послуги): Рішення Конституційного Суду України від 25.11.1998 р. № 15 – рп/98. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 50.

94. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно (справа про безоплатну медичну допомогу): Рішення Конституційного Суду України від 29.05.2002 р. № 10 – рп/2002 // Офіційний вісник України – 2002. – № 23.

95. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г.Устименка): Рішення Конституційного Суду України від 30.10.1997 р. № 5-зп/1997 // Офіційний вісник України. – 1997 р. – № 46.

96. Етичний кодекс лікаря України, прийнятий і підписаний на Всеукраїнському з'їзді лікарських організацій та X З'їзді Всеукраїнського лікарського товариства від 27.09.2009 р. // <http://www.apteka.ua/>, <http://www.moz.gov.ua/>

Літературні джерела

1. Авраменко Н.В., Барковський Д.Є. Удосконалення викладання сучасних аспектів репродуктивної медицини на VI курсі медичного факультету // Запорізький медичний журнал. – 2007. – № 6. – С. 168–170.

2. Агиевец С.В. Теоретические проблемы правового регулирования медицинской помощи: [монография]. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 168 с.

3. Азаров А.В. Обеспечение и защита прав граждан при оказании медицинской помощи. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2007. – 192 с.

4. Акопов В. И. Этические, правовые и медицинские проблемы эвтаназии // Медицинская этика и право. – 2000. – № 1.

5. Акопов В.И., Маслов Е.Н. Страдания Гиппократата. (Правовые и этические проблемы современной медицины и ответственность медицинских работников). – Ростов – на – Дону: Изд-во «Приазовській Край», 2006.

6. *Акопов В.І.* До історії судової відповідальності лікарів // Жіночий лікар. – №1. – 2006. – с. 32.
7. *Андреев Ю.Н.* Платные медицинские услуги. Правовое регулирование и судебная практика. – М.: «Ось-89», 2007. – 400 с.
8. *Антонов С.В.* Договір про надання платних медичних послуг: від укладання до виконання // Управління закладом охорони здоров'я. – 2007. – № 3.
9. *Антонов С.В.* Особливості відшкодування шкоди, заподіяної пацієнтові невдалим медичним втручанням // Управління закладом охорони здоров'я. – 2007. – № 7.
10. *Антонов С.В.* Правова регламентація надання медичних послуг / Управління закладом охорони здоров'я. – 2009. – № 2.
11. *Антонов С.В.* Правове регулювання застосування допоміжних репродуктивних технологій і захист прав їх учасників в Україні та за кордоном // Управління закладом охорони здоров'я. – 2009. – № 6.
12. *Антонов С.В.* Цивільно-правовий захист прав пацієнтів при наданні медичної допомоги в Україні та за кордоном // Матеріали науково-практичної конференції “Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України. – К.: Київський юридичний інститут МВС України. – 2004. – С. 74–77.
13. *Бабкин А.В.* Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с.
14. *Балло А.М., Балло А.А.* Права пациентов и ответственность медицинских работников за причиненный вред. – СПб: БиС, 2001. – 374 с.
15. *Бедрин Л. М., Загрядская А. П., Ширинский П. П.* Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача: Учебн. пособие для студентов, субординаторов и интернов. – Ярославль, 1986.
16. *Березнюк В.В., Зайцев А.В., Ковтуненко О.В.* Загальні принципи організації навчання лікарів-інтернів за фахом «Загальна практика – сімейна медицина» на кафедрі оториноларингології // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2006. – № 2. – С. 49–52.
17. *Берн І., Езер Т., Коен Дж., Оверал Дж., Сенюта І.* Права людини у сфері охорони здоров'я: практичний посібник / За наук.ред. І. Сенюти. – Львів: Вид-во «Медицина і право», 2012. – 552 с.
18. *Бесполудіна Г.В., Головчанська С.С.* Медицина ХХІ століття: сімейна медицина як важлива складова сільської охорони здоров'я // Український медичний альманах. – 2006. – № 2. – С. 18–20.
19. *Білан І.* Як реалізуватимуться права пацієнтів в Україні / Режим доступу: <http://www.usipr.kiev.ua>
20. *Блавацька О.Б.* Правові основи фармації. – Львів, 2004. – 40 с.
21. *Блавацька О.Б., Зарума Л.Е., Калинюк Т.К., Парновський Б.Л.* Правові медичні та фармацевтичні аспекти створення, реалізації і застосування лікарських засобів. – Львів, 2002.
22. *Болотіна Н.* Медичне право в системі права України // Право України. – 1999. – №7. – С. 119.

23. *Болотіна Н.Б.* Пацієнт: поняття, права та обов'язки / Н.Б. Болотіна // *Правова держава: щорічних наук.праць / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України.* (Вип. 14). – К., 2003. – С. 301–309.

24. *Болтарович З.* Українська народна медицина: Історія і практика. – К.: Абрис, 1994. – 320 с.

25. *Бровко В.П.* За що можна лікаря притягти до кримінальної відповідальності? // *Дунайський медичний вісник / <http://danubecare.odessa.ukrtel.net/>*

26. *Булеца С.Б.* Право фізичної особи на життя та здоров'я (порівняльно-правовий аспект): [Монографія] / С.Б. Булеца. – Ужгород: Ліра, 2006. – 172 с.

27. *Бурдін В.* Поняття, підстава та правова природа примусового лікування // *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* – 2009. – Вип. 49. – С. 207–217.

28. *Виклики та подолання: ВІЛ/СНІД та права людини в Україні: Посібник / за ред. А. Скурбаті* – К.: 2008 р.

29. *Власов В.В.* Международные этические требования к медицинским исследованиям с участием человека // *Терапевтический архив.* – 1996. – № 1. – С. 58-64.

30. *Волков В, Дешко Д.* Проблеми цивільно-правового регулювання угод. Пов'язаних з наданням платних медичних послуг // *Правничий часопис Донецького університету,* – 2004. – № 1. – С. 42–48.

31. *Волков В., Дешко Л.* Ліцензування господарської діяльності у сфері охорони здоров'я // *Правничий часопис Донецького університету.* – 2004. – № 2.

32. *Волков В., Дешко Л.* Медичне право як галузь права, наука і навчальна дисципліна // *Правничий часопис Донецького університету.* – 2003. – № 2(10). – С. 55.

33. *Гайдук Н., Сенюта І., Бік О., Терешко Х.* Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / Уклад. – Львів: ПАІС, 2007.

34. *Галай В.* Удосконалення української практики звернення за захистом прав пацієнтів до Європейського суду з прав людини // *Медичне право України.* – 2009. – № 3. – С. 15.

35. *Галай В.О.* Способи захисту прав пацієнтів в Україні: науково-практичний посібник. – К.: КНТ, 2009. – 72 с.

36. *Гарник Т.П.* Народна і нетрадиційна медицина в Україні. Нормативно-правові засади народної і нетрадиційної медицини в Україні / Т.П. Гарник // *Фітотерапія.* – 2002. – № 1-2. – С. 46–50.

37. *Гиріна О.М.* Сімейна медицина: підручник; у 3 кн. – Кн. 1. Організаційні основи сімейної медицини / О.М. Гиріна, П.В. Грішило, Т.Г. Лемзякова та ін.; За ред. чл.-кор. АМН України, проф. В.Ф. Москаленка, проф. О.М. Гиріної. – К.: Медицина, 2007. – 392 с.

38. *Гладун З.С.* Державне управління в галузі охорони здоров'я. — Тернопіль, 2000.
39. *Гладун З.С.* Адміністративно-правове регулювання охорони здоров'я населення: Монографія. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 720 с.
40. *Гладун З.С.* Законодавство України про охорону здоров'я: поняття, зміст, проблеми і перспективи // Законодавство України про охорону здоров'я: збірник нормативних актів. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — С. 10.
41. *Гладун З.С.* Медицина і права пацієнтів // Медичне право. — 2008. — № 1.
42. *Гладун З.С.* Права людини у сфері охорони здоров'я // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2004. — Вип. 40.
43. *Гладун З.С.* Право на здоров'я: політико-правові аспекти // Український часопис прав людини. — 1996. — № 1. — С. 7.
44. *Глашев А.А.* Медицинское право: Практическое руководство для юристов и медиков. — М.: Волтерс Клувер, 2004. — С. 13–15.
45. *Глуховський В.В.* Дотримання прав пацієнтів в Україні // Охорона здоров'я в регіонах: влада і громада. Зб. мат. по дослідженню політики стосовно охорони здоров'я в Україні. — Одеса, 2007.
46. *Глуховський В.В.* Забезпечення прав пацієнтів і громадян в області медицини як найбільш ефективна частина реформи охорони здоров'я в Україні / В. В. Глуховський // Стратегія реалізація державних гарантій надання медичної допомоги населенню України на засадах медичного страхування: зб.наук.праць за матеріалами науков.-практ. конф., 25–26 грудня 2011 р., Ірпінь, 2001. — С. 46–52.
47. *Глуховський В.В.* Права пацієнта й значення інформованої згоди в медичній практиці. Медико-соціальні проблеми родини, Т. 7. — № 1 — 2002.
48. *Головченко В., Грузова Л.* Лікарська таємниця як медико-правова проблема // Юридичний вісник України. — 2001. — № 29.
49. *Горovenko Н.* Клонування людини — межа, яку не слід переступати ніколи // Ваше здоров'я. — 2003. — 17–23 січня.
50. *Гревцова Р.Ю.* Документи, що мають юридичне значення, у діяльності закладів охорони здоров'я // Здоров'я України. — 2008. — № 6.
51. *Гревцова Р.Ю.* Інформована згода пацієнта: правові аспекти // Ліки України. — 2008 — № 1 (117).
52. *Гревцова Р.Ю.* Правовий статус лікаря в Україні // Управління закладом охорони здоров'я. — 2007. — № 1.
53. *Гревцова Р.Ю.* Правові питання інформаційного обміну між лікарем і пацієнтом. // Управління закладом охорони здоров'я. — 2007. — № 6.
54. *Гревцова Р.Ю.* Українське законодавство права лікарів захищає ще менше, ніж права пацієнтів / Ваше Здоров'я. — 2005. — № 45.
55. *Гревцова Р.Ю.* Юридична відповідальність медичних працівників за правопорушення у сфері охорони здоров'я // Управління закладом охорони здоров'я. — 2007. — № 4.

56. *Грузева Т.С.* Право на здоров'я в міжнародному і вітчизняному законодавстві // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я в Україні. – 2003. – № 3. – С.71.

57. *Денисов И.Н.* Становление семейной медицины в Российской Федерации // Медицинская сестра. – 2000. – № 5. – С. 2–4.

58. *Денисюк Н.Б., Глушков В.А.* О правовом регулировании медицинского эксперимента // Клиническая хирургия. – 1984. – №6. – С. 47–49.

59. *Дешко Л.* До питання про визначення охорони здоров'я в законодавстві України // Підприємництво, господарство і право. – 2007.– № 4. – С. 65–68.

60. *Дешко Л.* До питання про поняття та види медичної діяльності // Підприємництво, господарство і право. – 2007.– № 6 – С. 21–30.

61. *Дешко Л.* Конституционное право на медицинскую помощь: понятие и содержание / Сборник матер. 2-й Всероссийской научно – практической конференции «Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности». – М.: Издательская группа «Юрист», 2004. – С. 173–176.

62. *Домбровська О.* Зміст конституційного права на життя людини та громадянина // Право України. – 2002. – № 5. – С. 37–41.

63. Досвід роботи Одеської обласної дитячої клінічної лікарні з питання безпеки донорства та здійснення держсанепіднагляду з профілактики ВІЛ-інфекції / О.Г. Ліман, Т.А. Косюга, І.О. Печкурова и др. // Інфекційний контроль. – 2007. – № 2. – С. 41–43.

64. *Драгонец Я., Холлендер П.* Современная медицина и право: Пер. со словац. – М.: Юридическая література, 1999. – 336 с.

65. *Дячук Д.Д.* Етапи оптимізації паліативної допомоги онкологічним хворим // Організація та управління системою охорони здоров'я, її правове і фінансове забезпечення на сучасному етапі реформування галузі: Матеріали науково-практ. конф. 7-8 жовтня 1999р. – Житомир, 1999. – С. 51–52.

66. *Дячук І.Б.* Право особи на медичну таємницю у сфері психіатрії: окремі загально теоретичні аспекти // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права «Право на приватність: тенденції та перспективи» (м. Львів, 14 листопада 2008 р.). – С. 64–65.

67. *Елкина С.* Право на жизнь (аборт, эвтаназия, смертная казнь) // Правовой статус особи: стан, проблеми, перспективи. Зб. Наукових статей / За ред. М. Головка, Н. Морзе, П. Біленчука. – К.,1998.

68. *Желудков Ю., Ляпунов М.* Якість та сертифікація лікарських засобів // Ліки України. – 1997. – № 1. – С 10–12.

69. *Жесдовська Ф.* Проблеми розвитку фармацевтичної промисловості в Україні // Щотижневик «Аптека». – 2005. – № 44. – С. 4.

70. *Жилка Н.Я.* Інструкція про порядок надання медико-соціальної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям // Медичний індекс. Педіатрія: Інформаційний бюлетень. – 2008. – № 1. – С. 30–37.

71. *Жуковіна Л.* Деякі аспекти правового регулювання боротьби з туберкульозом в Україні // Юридичний журнал. – 2006. – № 11.
72. *Заварза Т.В.* Специфіка юридичної відповідальності медичних працівників // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17–18 квітня 2008 р., м. Львів.
73. *Зеречча Е., Спаньйоло А. Дж., П'єтро М. Л. та інші.* Біоетика / Переклад з італійської В.Й. Шовкун: Підручник. – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2007. – 672 с.
74. *Иваненко В.А., Иваненко В.С.* Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 404 с.
75. *Иванюта Л.І.* Репродуктивне здоров'я і неплідність // Мистецтво лікування. – 2004. – С. 26-30.
76. *Кабачний О.Г., Мнушко З.М.* Дослідження інформаційних потреб фахівців закладів первинної медико-санітарної допомоги – сімейної медицини // Клінічна фармація. – 2008. – Т. 12. – № 1. – С. 33–36.
77. *Кальниш В., Москалець Г., Лещук Н.* Сучасний стан нормативно-правової бази системи охорони здоров'я України // Ліки України.– 2002.– С. 55–57.
78. *Канунникова Л.В., Фролов Я.А., Фролова Е.В.* О правовых проблемах врачебной (медицинской) ошибки// Медицинское право. – 2003. – № 2. – С. 22–23.
79. *Каркавина Д.Ю.* Настольная книга пациента, или Как защитить свои права при обращении за медицинской помощью / Д.Ю. Каркавина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 352 с. – (Живая линия).
80. *Кассихина Н.* Проблемы эвтаназии / Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности. Материалы 2-й Всероссийской научно-практической конференции. Москва, Российский новый университет, 26 марта 2004 г. / Под общ. ред. д.ю.н. С.Стеценка.- М.: Издательская группа «Юрист», 2004.
81. *Качалов В.* Про адикцію і адитивну поведінку // www.refs.com.ua
82. *Кашинцева О.Ю.* Етико-правові роздуми щодо проблеми визначення статусу ембріона // Право України. – 2007. – № 12.
83. *Кашинцева О.Ю.* Етичні та правові проблеми проведення медичного експерименту на організмі людини // Вісник Академії адвокатури України. – 2007. – № 1. – С. 65–68.
84. *Кашинцева О.Ю.* Патентне право і клонування людини: досвід ЄС // Вісник Академії Адвокатури України. – 2006. – № 2(6).
85. *Кашинцева О.Ю.* Правове регулювання біоетичних проблем в громадянському суспільстві // Вісник Академії Адвокатури України. – 2006. – № 1(5).

86. *Кашинцева О.Ю.* Правове регулювання генетичних досліджень людини в Україні: деякі аспекти // *Право України.* – 2007. – № 5.

87. *Кашинцева О.Ю.* Проблеми правового регулювання пренатальних генетичних обстежень в Україні // *Вісник Академії Адвокатури України.* – 2005. – № 3(4).

88. *Кембел А., Джиллет Г., Джонс Г.* Медицинская этика: учебное пособие; пер. с англ. / под ред. Ю.М. Лопухина, Б.Г. Юдина. – 2-е изд., испр. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2010. – 400 с.

89. *Кибальник А.Г., Старостина Я.В.* Лікарська помилка і кримінальна відповідальність // *Жіночий лікар №1 2009,* с.31.

90. *Ковалев М.И.* Право на жизнь и право на смерть // *Государство и право.* – 1992. – № 7. – С. 68.

91. *Ковальова В.В.* Шляхи удосконалення організації діяльності експертно-криміналістичної служби МВС України. Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2001. – 17 с.

92. *Ковтун Л.* Проблеми правової кваліфікації лікарської помилки // *Правовий тиждень.* – 23 -29 грудень 2008 р. – № 53–55.

93. *Короленко Ц.П.* Работоголизм — респектабельная форма аддиктивного поведения // *Обозр. психиат. и мед. психол., 1993/4.*

94. *Кравченко В.И., Кравченко Т.М.* Развитие семейной медицины – стратегическое направление реформирования здравоохранения в Украине // *Запорожский медицинский журнал.* – 2006. – № 6. – С. 169–170.

95. *Краковский Н.И., Грицман Ю.Я.* Хирургические ошибки. – М., 1967.

96. *Красильников, А.П.* Ятрогении и безопасность медицинской помощи // *Мед. новости.* – 1996. – № 4. – С. 3–10.

97. *Кудряцева Е.Н.* Здоровье человека: понятие и реальность // *Общественные науки и здравоохранения.* – М.: Наука, 1987. – С. 40.

98. *Кузнецов В.М.* Психіатрична допомога дитячому і підлітковому населенню України // *История Сабуровой дачи. Успехи психиатрии, неврологии, нейрохирургии и наркологии: Сборник научных работ Украинского НИИ клинической и экспериментальной неврологии и психиатрии и Харьковской городской клинической психиатрической больницы № 15 (Сабуровой дачи) / Под общ. ред. И. И. Кутько, П. Т. Петрюка.* — Харьков, 1996. — Т. 3. — С. 238–239.

99. *Купов И.Я.* Некоторые аспекты проблемы врачебной тайны // *Советское здравоохранение.* – 1981. – № 6.

100. *Курноскина О.Г.* Защита прав при обращении за медицинской помощью: экспресс-справ / *О.Г. Курноскина.* – М. : Вершина, 2006. – 184 с.

101. Курортна реабілітація потерпілих від Чорнобильської катастрофи / За ред. проф. С. В. Івасівки, В. Н. Корзуна, Г. І. Стеценка. – К.: Здоров'я, 1987. – 142 с.

102. *Куц Л.И.* Хозяйственно-правовое регулирование производства и торговли лекарственными средствами: Монография. – Донецк: Норд-Пресс, ДонНУ, 2004. – 189 с.

103. *Лапушенко О.В.* Роль і завдання державної санітарно-епідеміологічної служби у системі охорони здоров'я / Матеріали XIV з'їзду гігієністів України «Гігієнічна наука та практика на рубежі століть», 19–21 травня 2004 р.– Дніпропетровськ, 2004. – Т. 1. – С. 28–30.

104. *Летов О.В.* Биэтика и современная медицина / РАН.ИНИОН. Центр гуманитарных науч.-инфор.исслед. Отдел философии. – М., 2009. – 252 с.

105. *Лехан В.М.* Система охорони здоров'я в Україні: підсумки, проблеми, перспективи / Міжнародний фонд «Відродження»; Інститут відкритого суспільства. – К.: Сфера, 2002. – 28 с.

106. *Лехан В.М., Дячук Д.Д., Зоков О.Л., Губар І.О.* Організаційні форми і структура паліативної медичної допомоги онкологічним хворим у термінальній період життя // Інформаційний лист № 105-2003, ухвалений рішенням проблемної комісії «Соціальна гігієна». – К., 2003. – 3 с.

107. *Лівак П.Є.* Правове забезпечення фінансування охорони здоров'я в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. – Ірпінь, 2010. – 21 с.

108. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / Клапчук В.В., Дзяк Г.В., Муравов І.В. та ін.; за ред. В.В. Клапчука та Г.В. Дзяка. – К.: Здоров'я, 1995. – 312 с.

109. *Лістровий М.* Проблема туберкульозу в Україні // Здоров'я України. – Березень 2005 р. – № 115.

110. *Лопатенков Г.Я.* Права пациента. Практические рекомендации. – СПб.: БХВ-Петербург, 2005.

111. *Лукьянов А.С.* Биэтика с основами биоправа: Учебное пособие. – М.: Научный мир, 2008. – 360 с.

112. *Малеин Н.С.* О врачебной тайне // Советское государство и право. – 1981. – № 8. – С. 195.

113. *Малеин Н.С.* Право на медицинский эксперимент // Советское государство и право. – 1975. – № 11. – С. 35–41.

114. *Малеина М.Н.* О праве на жизнь // Советское государство и право. – 1992. – № 1. – С. 50.

115. *Малеина М.Н.* Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита / М.Н. Малеина. – МЗ.: МЗ Пресс, 2000. – 244 с.

116. *Малеина М.Н.* Человек и медицина в современном праве: Учебное и практическое пособие. – М.: БЕК, 1995. – С. 56–63.

117. *Мартиновський В.В.* Історія розвитку санітарно-епідеміологічної служби в Україні // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 68. – С. 186–190.

118. *Мартиновський В.В.* Принципи адміністративної юрисдикції та їх застосування в діяльності органів санітарно-епідеміологічної служби в Україні // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2005. – Вип. 73. – С. 196–202.

119. *Мартиновський В.В.* Щодо питання про сучасний стан санітарного законодавства в сучасний період // Проблеми правового забезпечення медичної діяльності в Україні: Матеріали науково-практичної конференції 26 жовтня 2006 р. / Відповідальні за випуск Кубрак О.В., Черкасова А.О., Беденко О.А., Єгорова В.О. – Х.: Харківська медична академія післядипломної освіти, 2006 – С. 25–26.
120. *Марченко М.Н.* Правовые системы современного мира. Учебное пособие. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2008. – 528 с.
121. Матеріали V-ї Всеукраїнської (IV-ї Міжнародної) науково-практичної конференції Одеса, 19–21 квітня 2011 р.] / Упоряд. к.ю.н., доц. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2011.
122. Матеріали IV-ї Всеукраїнської (III Міжнародної) науково-практичної конференції Львів, 22-24 квітня 2009 р.] / Упоряд. к.ю.н., доц. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2010.
123. Матеріали III-ї Всеукраїнської (II Міжнародної) науково-практичної конференції Львів, 23-24 квітня 2009 р.] / Упоряд. к.ю.н., доц. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2009.
124. Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 17–18 квітня 2008 р. / Упоряд. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2008.
125. Матеріали I-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 19-20 квітня 2007 р. / Упоряд. к. ю. н. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2007.
126. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2010. – 540 с.
127. Медицинское право Украины: Учеб. пособие / В.Д. Волков, Л.Н. Дешко, В. П. Заблоцкий и др. – Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. – 268 с.
128. Медицинское право: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / Г.Б. Дерягин, Д.И. Кича, О.Е. Коновалов. – М.: ЮНИТА – ДАНА: Закон и право, 2010. – 239 с. – (Серия «Dura lex, sed lex»).
129. Медицинское право: учебн. пособие / С.Ю. Сашко, Л.В. Кочорова. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2009. – 352 с.
130. Медицинское право: Учебное пособие / Г.Р. Колоков, Н.И. Махонько. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашко и К», 2009. – 452 с.
131. Медичне право: Журнал, № 1,2, 2008 р., № ,3,4, 2009 р., № 5,6, 2010 р., № 7, 2011 р. – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право».
132. Медичне право: нормативно – правові акти. Ч. 2 / Упор: І.Я. Сенюта (гол. ред.), Ю.С. Гуменюк, М.М. Семерак, Х.Я. Терешко; – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право». 2008. – 520 с.
133. Медичне страхування в Україні: Проблеми реалізації послуги, законодавчі бар'єри, практика залучення до проекту населення // Соціальна політика. – 2004. – № 42.

134. *Мельник В.І.* Організаційні і правові аспекти судово-психіатричної експертизи у кримінальному процесі: посібник для судових психіатрів / В.І. Мельник, А.В. Мельник. – К.: Наук. світ, 2005. – 149 с.
135. *Михайлов В.С.* История международного здравоохранительного права. – Владивосток, 1984.
136. *Михайлов В.С.* Международно-правовое регулирование здравоохранения. – Л., 1973.
137. *Мірошниченко О.А.* Право людини на життя (теорія і практика міжнародного співробітництва): автореф.дис. ...канд. юрид. наук: спец.12.00.11 «Міжнародне право». – Харків, 2005. – 20 с.
138. *Мних М.В.* Медичне страхування за кордоном та можливості його реалізації в Україні // Держава і економіка. – 2006. – № 11. – С. 39–41.
139. *Мнушко З.Н., Слободяток Н.Н., Андреев В.Г., Постун І.В.* Правове регулювання діяльності фармацевтичних підприємств. – Харків, 2003.
140. *Морозов А.М.* Актуальні питання професійної відповідальності лікарів в сучасній Україні / А.А. Морозов, А. В. Степаненко, С.В. Кучеренко // Управління закладом охорони здоров'я. – 20076. – № 1. – С. 60–66.
141. *Морозов А.М., Степаненко А.В., Кучеренко С.В.* Професійна відповідальність лікаря (досвід зарубіжних країн) / Український нейрохірургічний журнал. – 2004. – № 4.
142. *Мортиков В.В.* Реформування охорони здоров'я: фінансовий аспект // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 79–86.
143. *Москаленко В.Ф.* Стан та формування нормативно-правової бази охорони здоров'я України (1992–1999 рр.) // Проблеми екології та медицини. – 2000.- №1.- С. 6–7.
144. *Москаленко В.Ф., Грузева Т.С., Гревцова Р.Ю.* Актуальные правовые проблемы осуществления фармацевтической деятельности в Украине / Научные труды IV Всероссийского съезда (Национального конгресса) по медицинскому праву / Под ред. член-корр. РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева, проф. С.В. Ерофеева. – М.: НАМП, 2009. – 364 с. – С. 36–39.
145. *Надюк З.О.* Ринок медичних послуг: роль держави у фінансуванні системи охорони здоров'я України // Державне управління. – 2008. – № 4. – С. 100–103.
146. *Назаренко Г.В.* Принудительные меры медицинского характера: Учеб.пособие. – М.: Дело, 2003. – 176 с.
147. Напрями соціально-гігієнічних досліджень в Україні. Г.М. Москалець, В.Б. Подрушняк, А.Л. Карлова, В.І. Аксенова, Н.В. Якутович, Т.М. Смирнова // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 1999 – №2. – С.148.
148. *Носик Д.Н., Бочкова М.С., Носик Н.Н.* Профессиональный травматизм медицинских работников при оказании помощи ВИЧ-инфицированным пациентам // Медицинская сестра. – 2008. – № 2. – С. 20–22.
149. Обеспечение и защита прав пациента в Российской Федерации. – М.: ГРАНТЬ, 2003. – 160 с.

150. Обмежена осудність: психіатричні, психотерапевтичні та правові аспекти. Медицина світу. – 2009 («Психіатрія»).

151. *Острроверха Ю.* Народна і нетрадиційна медицина в сучасному світі та Україні // http://www.holimed.lviv.ua/u_02_tradmed_002.html.

152. Охорона здоров'я і права людини: ресурсний посібник / ред. Дж. Коен, Т. Езер, П. МакАдамс, М. Мілоф; пер. з англ. Н. Шевчук; наук. ред. укр. версії І. Сенюта. – 5-те вид., доповнене. – Львів: Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2011. – 600 с.

153. Охорона психічного здоров'я дітей і підлітків: час порозуміння та об'єднання зусиль // Здоров'я України. – 2008. – № 23–24. – С. 22–14

154. *Павлюк К.В.* Фінансування охорони здоров'я як складової людського капіталу // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 9. – С. 143–148.

155. *Первак, В.И.* Народная медицина как новый социальный институт в Украине / В.И. Первак // Фітотерапія в Україні. – 1998. – № 2–3. – С. 6–7.

156. *Первомайский В.Б., Канищев А.В.* Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза: заблуждения и реальность // Архів психіатрії. – 2006. – Т. 12, № 1–4. – С. 175–179.

156. Перший Всеукраїнський конгрес з медичного права і соціальної політики. 14–15 квітня 2007 року, м. Київ: Збірник тез доповідей / Упор. к.ю.н. Гревцова Р.Ю., д.м.н. Степаненко А.В. – Київ: Видавничий дім «Авіцена», 2007. – 96 с.

158. *Пипченко Б.Ю.* Дискусійні аспекти надання згоди на донорство органів та тканин для трансплантації // Медичне право України: Правовий статус пацієнтів України та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення).

159. *Пищита А.Н.* Право несовершеннолетних граждан на личную неприкосновенность при оказании им психиатрической помощи в законодательстве Российской Федерации // Медичне право (спецвипуск). – 2009. – № 1. – С. 4–8.

160. *Пищита А.Н.* Правовое регулирование медицинской деятельности в современной России. Теоретико-правовые аспекты. – М.: ЦКБ РАН, 2008. – 196 с.

161. *Пищита А.Н.* Совершенствование правового обеспечения медицинской деятельности в условиях реформирования здравоохранения Российской Федерации. – М.: ЦКБ РАН. – 2007. – 88 с.

162. *Плиса В.* Страхування: Навчальний посібник. – К.: Вид-во «Каравела», 2006. – 391с.

163. *Поканевич В.В.* Народна та нетрадиційна медицина: джерела і розвиток. – Народна та нетрадиційна медицина – 1997 – № 1 – С. 3–5.

164. *Поканевич В.В.* Термінологія народної та нетрадиційної медицини – Народна та нетрадиційна медицина України. – 1996 – № 1 – С. 20.

165. *Поканевич В.В., Горбань Є.М.* Народна і нетрадиційна медицина в системі надання медичної допомоги у світі // Лікарська справа. – 2008. – № 5/6. – С. 3–12.

166. *Полешко А.* Конференція з питань вдосконалення законодавства в галузі охорони здоров'я // Право України. – 2002. – № 1.

167. *Пономаренко В.М., Слабкий Г.О., Шпита О.О.* Методичні підходи до розмежування обсягів медичної допомоги населенню з приводу інфекційних та паразитарних хвороб між сімейним лікарем та лікарем-інфекціоністом // Вісник соціальної гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2007. – № 2. – С. 109.

168. *Попович В.І., Василюк Н.В., Бачинський І.В.* Оптимізація методики викладання оториноларингології лікарям-курсантам за фахом «Загальна практика-сімейна медицина» // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2006. – № 1. – С. 53–54.

169. Права і безпека пацієнтів в Україні: результати громадського моніторингу // Інформаційний вісник Міжнародного фонду «Відродження». – 2007. – № 6.

170. Права людини в системі взаємовідносин «лікар-пацієнт» в відкритому суспільстві / Серія Бібліотека сімейного лікаря. – Випуск 1 (12.2000). – К.: «Медицина України», 2000 – 267 с.

171. Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций (перевод с болгарского). – К.: Изд-во «Сфера», 1996.

172. Право на медичну допомогу в Україні – 2008 / Харківська правозахисна група. – Харків:Права людини, 2009. – 268 с.

173. Правовые системы стран мира: Энциклопед. справочник / Под ред. А. Я. Сухарева. – М.: Норма, 2000.

174. Практичне право: права пацієнтів (Інтерактивний курс медичного права) / Галай В.О., Гречанюк С.К., Сенюта І.Я. та ін.; за ред. С.Г. Стеценка, А.О. Галай. – К.: КНТ, 2009. – 224 с.

175. *Прасов О.О., Стеценко С.Г.* Право людини на медичну допомогу та прокурорські засоби його захисту в Україні: Навчальний посібник. – К., 2010. – 149 с.

176. *Пукало Р.М., Пукало А.Р., Пукало С.Є.* Епідемія ВІЛ/СНІДу в Україні та проблемні питання нормативно-правової бази боротьби з нею // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права «Медичне право України: проблеми становлення та розвитку» (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.) / Упор. к.юр.н. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. — Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2007. – С. 242–247.

177. *Радиш Я.Ф.* Медичне страхування: Навч. посіб. / Я.Ф. Радиш. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 88 с.

178. *Решетников Ф.М.* Правовые системы стран мира: Справочник. – М.: Юрид. литература, 1993.

179. *Романовский Г.Б.* Репродуктивные права в России и странах СНГ: сравнительно-правовое исследование: монография. – Пенза: Изд-во ПГУ, 2009. – 128 с.

180. *Ромашов Р.А.* Правовое положение лица в сфере медицинской деятельности: проблемы теории и практики // *Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення): Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 17–18 квітня 2008 р., м. Львів / Упоряд. І. Сенюта, Х. Терешко.* – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2008.

181. Российское государство и правовая система. Современное развитие, проблемы, перспективы / Под ред. Ю. Н. Старилова. – Воронеж, 1999.

182. *Русаков, В.И.* К проблеме ятрогении // *Хирургия.* – 1998. – № 8. – С. 45–48.

183. *Рыков В.А.* Медицинское право: справочник в вопросах и ответах / Серия «Консультирует юрист». – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 288 с.

184. *Савицкая А.Н.* Возмещение ущерба, причиненного ненадлежащим врачеванием. – Львов: Вища школа, 1982.

185. *Савченко В.О.* Розуміння правової відповідальності медичних працівників., в контексті закріпленості права на медичну допомогу, як особистого немайнового права // *Матеріали Шостої Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції Актуальні проблеми сучасної науки*

186. *Сальников В.П., Стеценко С.Г.* Условия правомерности проведения медицинских экспериментов // *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России.* – 2001. – № 4(12). – С. 14–18.

187. Санітарно-мікробіологічний контроль якості питної води: Методичні вказівки: МВ 10.2.1-113-2005. – Київ, 2005. – 76 с.

188. *Сенюта И.* Принципы предоставления психиатрической помощи в контексте обеспечения прав пациентов // *Научные труды Всероссийского съезда (Национального конгресса) по медицинскому праву / Под ред. Ю.Д. Сергеева.* – М.: НАМП, 2007. – 371–376.

189. *Сенюта І.* Адвокатська і медична таємниця: деякі паралелі. – *Юридична газета.* – 2007. – № 42.

190. *Сенюта І.* Біоетичне законодавство України: перспективи становлення та розвитку // *Вісник Львівського університету.* – Серія юридична. – Львів, 2006. – Вип. 42. – С. 42–49.

191. *Сенюта І.* Гарантії забезпечення права на охорону здоров'я // *Науковий Вісник Львівського юридичного інституту МВС України.* – 2004. – № 2 (2). – С. 181–192.

192. *Сенюта І.* До питання про евтаназію // *Міжнародна науково-практична конференція «Динаміка наукових досліджень».* Дніпропетровськ – Дніпродержжинськ – Харків, 28 жовт.–4 листоп. 2002 р. (Інтернет-конференція).

193. *Сенюта І.* До питання про правове регулювання лікарської таємниці в Україні // *Актуальні проблеми правознавства. Науковий збірник ЮІ ТАНГ.* – Тернопіль, 2004. – С. 114–119.

194. *Сенюта І.* Етико-правові аспекти реалізації конституційного права на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування // Вісник Львівського університету. Сер. юридична. – Вип. 37. Львів, 2002. – С. 51–56.

195. *Сенюта І.* Законодавче забезпечення прав пацієнтів в Україні // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – Львів, 2007. – Вип. 44. – С. 51–58.

196. *Сенюта І.* Законодавче забезпечення права на охорону здоров'я в Україні: історико-правовий огляд // Вісник Львівського університету. Сер. юридична. – Вип. 39. Львів, 2004. – С. 59–68.

197. *Сенюта І.* Законодавче забезпечення проведення медико-біологічних експериментів: міжнародні стандарти і національний досвід // Щотижневик «Аптека». – 2007. – №618 (47).

198. *Сенюта І.* Інформована добровільна згода – інструмент захисту суб'єктів медичного права // Українська медична газета. – 2006. – № 6. – С. 33.

199. *Сенюта І.* Інформована добровільна згода пацієнта // Юридичний вісник України. – 2006. – № 19. – С. 7.

200. *Сенюта І.* Медична таємниця: медико-правові аспекти // Львівський правничий часопис «Життя і право». – 2005. – № 1 (13).

201. *Сенюта І.* Медичне право і Медичний кодекс України: реалії та перспективи // Держава і право: Збірник наукових праць. Вип. 23.– К., 2004. – С. 163–165.

202. *Сенюта І.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007.

203. *Сенюта І.* Медичний кодекс як основа в реформуванні охорони здоров'я України // Науково-практичний загальномедичний журнал. Український медичний часопис. – 2006. – № 5–6 (3/53). – С. 5–10.

204. *Сенюта І.* Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я // Вісник Львівського університету. Сер. юридична. – Вип. 40. Львів, 2004. – С. 24–36.

205. *Сенюта І.* Поняття та структура суб'єктивного юридичного права людини на охорону здоров'я // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 11-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 3–4 лют. 2005 р.] – Львів, 2005.– С. 106–109.

206. *Сенюта І.* Права законного представника пацієнта за законодавством України // Український медичний часопис. – № 4 (78). – 2010. – С. 108–111.

207. *Сенюта І.* Права пацієнтів у Рішеннях Європейського Суду з прав людини // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – Львів, 2009. – Вип. 48. – С. 13–20.

208. *Сенюта І.* Право людини на медичну допомогу: деякі теоретико-практичні аспекти // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і

перспективи удосконалення [Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 17–18 квітня 2008 р.] / Упоряд. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2008. – С. 277–283.

209. *Сенюта І.* Право людини на особисту недоторканність у контексті надання медичної допомоги // Медичне право України: проблеми становлення і розвитку [Матеріали I-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 19–20 квітня 2007 р.] / Упоряд. к. ю. н. Сенюта І.Я., Терешко Х.Я. – Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2007. – С. 272–279.

210. *Сенюта І.* Право людини на охорону здоров'я в конституціях країн СНД: порівняльно-правовий аналіз // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: Науковий часопис. – 2003.– № 3–4 (7–8). – С. 65–69.

211. *Сенюта І.* Право пацієнта на медичну інформацію // Управління охороною здоров'я: [Матеріали науково-практичної Інтернет – конференції з міжнародною участю. Львів, 29 січня–14 березня 2003 р.]. – Львів, 2003.

212. *Сенюта І.* Право пацієнта на медичну інформацію // Управління охороною здоров'я: [Матеріали науково-практичної Інтернет – конференції з міжнародною участю. Львів, 29 січня–14 березня 2003 р.]. – Львів, 2003.

213. *Сенюта І.* Право пацієнта на свободу вибору в галузі охорони здоров'я // Права людини і основоположні свободи: міжнародні стандарти та національний вибір [Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Донецьк, 20 березня 2010 р.] / Упор. Л.М. Дешко, Ю.В. Мазур. – Донецьк: Вид-во «Сучасний друк», 2010. – С. 199–201.

214. *Сенюта І.* Правове регулювання медико-біологічного експерименту в Україні // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – Випуск XIV. Івано-Франківськ, 2004. – С. 97–103.

215. *Сенюта І.* Правове регулювання медико-біологічного експерименту в Україні // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. – Івано-Франківськ, 2004. – Вип.14. – С. 97–103.

216. *Сенюта І.* Правове регулювання медичного втручання в Україні // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 10-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 5-6 лют. 2004 р.] – Львів, 2004.– С. 166–168.

217. *Сенюта І.* Правовий статус медичних і фармацевтичних працівників: проблеми законодавчого забезпечення // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – Випуск XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 170–176.

218. *Сенюта І.* Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин в умовах запровадження обов'язкового соціального медичного страхування // Охорона здоров'я України. – 2009. – № 2 (34). – С. 77–83.

219. *Сенюта І.* Проблеми реалізації права людини на охорону здоров'я // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 8-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 13-14 лют. 2002 р.] – Львів, 2002. – С. 127–129.

220. *Сенюта І.* Репродуктивні права в системі соматичних прав людини // Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи): [Статті учасників Третього всеукраїнського «круглого столу» Львів, 23-24 листопада 2007 р.] – Львів: СПОЛОМ, 2008. – С. 299–312.

221. *Сенюта І.* Система прав громадян України у сфері охорони здоров'я // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2003. – Вип. 38. – С. 8–13.

222. *Сенюта І.* Юридична регламентація обов'язків людини у сфері охорони здоров'я // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 14-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 6 лют. 2008 р.] – Львів, 2008. – С. 107 – 110.

223. *Сенюта І.Я.* Законодавче забезпечення донорства в Україні // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2008. – Вип. 46. – С. 26–32 // http://law.lnu.edu.ua/fileadmin/user_upload/visnyk/46/vsn46_04.pdf

224. *Сенюта І.Я.* Адміністративно-правовий захист прав пацієнтів в Україні. [Матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 22 грудня 2006 р.]. – Київ, 2006.

225. *Сенюта І.Я.* Медична таємниця: медико-правові аспекти // Життя і право: Львівський правничий часопис. – 2005. – № 1(13). – С. 44–45.

226. *Сенюта І.Я.* Медіація а охороні здоров'я: до постановки проблеми // Профілактика бездоглядності, жебрацтва та злочинності серед дітей. Нові підходи та перспективи. [Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 4 листопада 2004 р.]. – Львів, 2004.

227. *Сенюта І.Я.* Право людини на захист від дискримінації за станом здоров'я / Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 15-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 4–5 лют. 2009 р.] – Львів, 2009. – С. 154–157.

228. *Сенюта І.Я.* Правове регулювання надання психіатричної допомоги в Україні // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – 2007. – Вип. 45. – С. 24–31.

229. *Сенюта І.Я.* Спосіб захисту прав людини в сфері охорони здоров'я у порядку кримінального судочинства: деякі теоретико-практичні аспекти людини // Медичне право України. – 2008. – № 1. – С. 61

230. *Сенюта І.Я.* Як і чому варто примирити пацієнта і лікаря: посередництво/медіація у сфері охорони здоров'я. – Юридична газета. – 2007. – № 39.

231. *Сергеев Ю.Д.* Медицинское право: учебный комплекс: в 3 т. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

232. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Ненадлежащее врачевание: возмещение вреда здоровью и жизни пациента. – М.: Изд. группа «ГЭОТАР-МЕДИА», 2007. – 312 с.

233. *Сергеев Ю.Д., Мохов А.А.* Основы медицинского права России: Учеб.пособие / Под. ред.чл.-корр.РАМН, проф. Ю.Д. Сергеева. – М.: ООО «Медицинское информационное агенство», 2007.

234. *Сидоренко М.* Захист прав пацієнта в контексті обов'язків і відповідальності лікарів // Правовий тиждень. – № 52–53.

235. *Сироткина А.А.* Договор оказания медицинских услуг: особенности правового регулирования. – М.: «Статут», 2004.

236. *Скалецька З.* Досвід зарубіжних країн щодо впровадження медичного страхування: аналіз помилок // Охорона здоров'я. – 2009. – № 2(34).

237. *Скалецька З.С.* Права пацієнтів: поняття та особливості захисту / З.С. Скалецька // Особливості правового захисту прав пацієнтів: матеріали семінару-тренінгу (част.)

238. *Скалецька З.С.* Співвідношення права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу (Comparison of right to health and right to health care) // Наукові записки НаУКМА. – 2009.

239. *Скомороха В.* Конституційне правосуддя і права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування та їх забезпечення державою // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 5.

240. *Скомороха В.* Права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування та конституційне правосуддя // Право України. – 2002. – № 6.

241. *Степаненко А.В., Кучеренко С.В.* Професійна відповідальність лікаря-стоматолога в сучасних умовах / Вісник стоматології, 2004, №4.

242. *Стефанчук М.О.* Адикція як підстава обмеження цивільної дієздатності фізичної особи // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3–4 (19–20). – С. 173–176.

243. *Стефанчук Р. О., Зелінський А. М.* Право на здоров'я як особисте немайнове право фізичних осіб // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права. – 2003. – № 2. – С. 40–45.

244. *Стеценко С.Г.* Платные медицинские услуги: актуальные вопросы юридической регламентации // Медицинское право. Федеральный научно-практический журнал. – 2003. – № 1. – С. 30.

245. *Стеценко С.Г.* Право и медицина: проблемы соотношения. – М.: Международный университет, 2002

246. *Стеценко С.Г.* Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – 572 с.

247. *Стеценко С.Г.* Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / Стеценко С.Г., Галай В.О. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.

248. *Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.* Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка.– К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.

249. *Страровойтова О.Э.* Основы правовой соматологии: Монография / Под общ.ред. и вступ. сл. В.П. Сальникова. – СПб.: Фонд «Университет», 2006. – 416 с.
250. Страхування в галузі охорони здоров'я: Навч. посіб. / І.Б. Дячук, І.Я. Сенюта, Х.Я. Терешко, І.І. Фуртак; за заг. ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2010. – 216 с.
251. Ступак Ф. Я. Народна медицина і духовність // Народна та нетрадиційна медицина в Україні. Фітотерапія в Україні. – № 1. – 1998. – С. 16–17.
252. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг.ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.
253. *Тихомиров А.В.* Медицинское право: Практическое пособие.– М.: Статут, 1998.– С. 10.
254. *Ткач Б.М.* Індивідуально-психологічні та нейропсихологічні особливості молоді з аудитивною поведінкою: Автореф. дис. ... канд.псих. наук: 19.00.04 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2006 р.
255. *Ткаченко В.Д.* Порівняльне правознавство / За ред. канд. юрид. наук, доц. Харків, 2003.
256. *Усов Г.М., Федорова М.Ю.* Правовое регулирование психиатрической помощи: Учебное пособие для вузов. – М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006. – 304 с.
257. *Федорова М.Ю.* Медицинское право: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 2003.
258. Французская республика. Конституция и законодательные акты / Под ред. В. А. Туманова – М.: Прогресс, 1989.
259. *Циганенко А.Я., Кривоносов М.В., Одинець Ю.В.* Реформування системи первинної медико-санітарної допомоги та пріоритети стратегії підготовки сімейних лікарів // Врacheбная практика. – 2001. – № 1. – С. 4–8.
260. *Черніков Є.Е., Зарецький М.М., Чернікова Н.М.* Лікарська помилка: неосвіченість чи халатність? // Український медичний часопис. – № 2(70) III–IV 2009 р.
261. *Шинкарьова, І.М.* Дослідження розподілу робочого часу лікарів і середнього персоналу загальної практики/сімейної медицини // Україна. Здоров'я нації. – 2007. – № 1. – С. 104–108.
262. *Шкреттій Ю.М.* Напрями реформування системи фізичної культури і спорту в Україні // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2004. – № 4. – С. 5–11.
263. *Шумаєва О.О.* Стратегія розвитку фармацевтичної галузі країни // Проблеми формування та реалізації державної політики у сферах державного, регіонального і галузевого управління: зб. наук. праць Донецького державного університету управління. – Донецьк, 2007. – Т.8. – Вип. 93, серія «Державне управління». – С. 69–77.

264. *Шумаєва О.О., Ларіна Р.Р.* Нормативно-правове регулювання фармацевтичної галузі як важливої компоненти національної безпеки країни // Менеджер. – 2007. – № 2 (40). – С. 33–40.

265. *Этика биомедицинских исследований: Реферативный сборник.* – М., 1989. – С. 67–76.

266. *Этюды медицинского права и этики / Зильбер А.П.* – М.: МЕД-пресс-информ, 2008. – 848 с.

267. *Юзько О.М., Жилка Н.Я., Руденко Н.Г. та ін.* Допоміжні репродуктивні технології в Україні // 36. наук. праць співробітників НМАПО ім. П.Л. Шупика. – К., 2007. – Випуск 6, кн. 3. – С. 26–29.

268. *Якобчук А.В.* Вирішення проблем ВІЛ / СНІДу в Україні на державному рівні з урахуванням міжнародного досвіду // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2006. – № 2. – С. 75–81.

269. *Ясеницький В.Є.* Кримінально-правове значення лікарської помилки // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19-20 квітня 2007 р., м. Львів.

Журнали

1. Загальнодержавний науково-практичний журнал «Медичне право». – Видавництво ЛОБФ «Медицина і право».

2. Журнал «Медична практика: організаційні та правові аспекти» – Видавничий дім «АДЕФ Україна».

3. Журнал «Управління закладом охорони здоров'я» – Видавничий дім «МЦФЕР».

4. Журнал «Український медичний часопис» – Видавництво «ООО Морион».

5. Журнал «Практика управління медичним закладом» – Видавничий дім «Пресс Альянс».

6. *Право України.* – № 11–12 (актуальна тема «Медичне право: сучасні теоретичні та практичні проблеми»). – 2011 – Видавець «Редакція журналу “Право України”».